

การสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ ๑
ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี

นายอนันต์ แสงสีวัฒนกุล

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาวิชาอาชีวศึกษา ภาควิชาอาชีวศึกษาและสื่อสารการแสดง

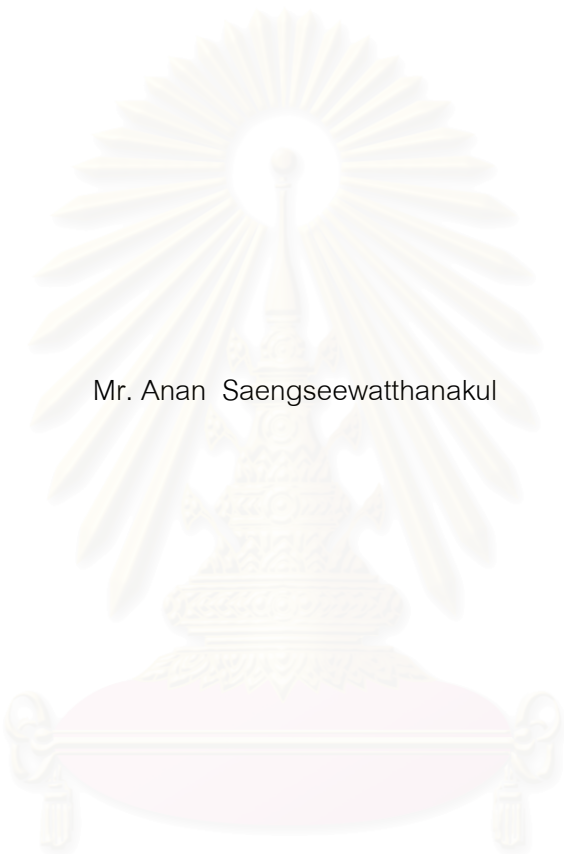
คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2545

ISBN 974-17-3236-8

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

COMMUNICATION IN DIFFUSING KING RAMA 9'S AGRICULTURAL NEW THEORY
AT MAAB EUANG NATURE FARMING CENTER, BANBUENG DISTRICT, CHONBURI

Mr. Anan Saengseewatthanakul

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Speech Communication

Department of Speech Communication and Performing Arts

Faculty of Communication Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2002

ISBN 974-17-3236-8

นายอนันต์ แสงสีวัฒนกุล : การสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี. (COMMUNICATION IN DIFFUSING KING RAMA 9'S AGRICULTURAL NEW THEORY AT MABB EUANG NATURE FARMING CENTER, BANBUENG DISTRICT, CHONBURI) อ.ที่ปรึกษา : รศ.ดร.อรพรรณ ปิลาพันธ์โอบาท, จำนวน 133 หน้า. ISBN 974-17-3236-8

งานวิจัยเรื่อง "การสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ รวมไปถึงเพื่อศึกษากระบวนการตัดสินใจในการยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรม ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี ใช้การเก็บข้อมูลแบบสหวิธีการ (Multiple Methodology) โดยอาศัยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสัมภาษณ์เชิงเจาะลึก (In-depth Interview) และการใช้แบบสอบถามปลายเปิด (Open-ended Questionnaire) กับวิทยากรผู้ให้การอบรมจำนวน 4 คน เกษตรกรแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 จำนวน 106 คน และ กลุ่มที่ 2 จำนวน 20 คน อีกทั้งเจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจำนวน 9 คน

ผลการวิจัยพบว่า

1. การสื่อสารในการอบรม วิทยากรที่ให้การอบรมเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องที่สอน โดยเนื้อหาที่ใช้อบรมแบ่งออกเป็น 7 หมวดหมู่ตามแนวคิดระบบเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ ใช้วิธีการบรรยาย (Lecture) การสาธิต (Demonstration) และให้เกษตรกรลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (On-the-Job Training) รวมทั้งการอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) และการระดมสมอง (Brainstorming)

2. กระบวนการตัดสินใจแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม

เกษตรกรกลุ่มที่ 1 พบว่าในชั้นความรู้ เกษตรกรส่วนใหญ่มีความเข้าใจเกษตรทฤษฎีใหม่มีความคิดเห็นในเชิงรูปธรรม ในขั้นการโน้มน้าวใจ เกษตรกรมีความคิดเห็นว่าวิทยากรสามารถโน้มน้าวใจให้เห็นความสำคัญของเกษตรทฤษฎีใหม่ได้ และในขั้นการตัดสินใจ เกษตรกรส่วนใหญ่มีการตัดสินใจที่จะนำไปใช้

เกษตรกรกลุ่มที่ 2 พบว่าสามารถแบ่งกระบวนการตัดสินใจออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 ก่อนการเข้ารับการอบรม ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง ช่วงที่ 2 ระหว่างการอบรมจนกระทั่งเสร็จสิ้นการอบรม ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง และช่วงที่ 3 ภายหลังจากการอบรม ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง ประมาณ 1 เดือน

3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ มีอยู่ด้วยกัน 3 ประการ คือ 1. ความคิดของเกษตรกรที่สอดคล้องกับเกษตรทฤษฎีใหม่ 2. ความจำเป็นด้านการเงิน และ 3. ระยะเวลาในการเห็นผลผลิต

ภาควิชา ภาควิทยาและสื่อสารการแสดง
สาขาวิชา ภาควิทยา
ปีการศึกษา 2545

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

##4485145928 : MAJOR SPEECH COMMUNICATION

KEY WORDS : TRAINING COMMUNICATION/AGRICULTURAL NEW THEORY/ADOPTION/
DECISION-MAKING PROCESS

ANAN SAENGSEEWATTHANAKUL : COMMUNICATION IN DIFFUSING KING
RAMA 9'S AGRICULTURAL NEW THEORY AT MABB EUANG NATURE FARMING
CENTER, BANBUENG DISTRICT, CHONBURI. THESIS ADVISOR : ASSO.PROF.
ORAWAN PILUNOWAD PH.D.; 133 pp. ISBN 974-17-3236-8

This research was aimed to study communication in the training program emphasizing diffusing agricultural new theory as well as to study decision-making process into adoption/rejection of new agricultural theory and factors affecting adoption/rejection of agricultural new theory of farmers participating in the training program at Mabb Euang Nature Farming Center, Banbueng District, Chonburi. Multiple methodology, consisted of participatory observation, in-depth interviews and open-ended questionnaires for 4 trainers was used. The samples were divided into 2 groups: group 1 comprised 106 farmers and group 2 comprised 20 farmers and 9 staff members of Bank of Agriculture and Agricultural Cooperative.

The findings were as follows:

1. Communication in Training Program. The trainers had knowledge and skill on what they were training. The content of the training program, which was about sufficient economic system and new agricultural theory, was divided into 7 categories. The trainers used lecture, demonstration, on-the-job training method, group discussion and brainstorming as training tools.

2. Decision-Making Process in 2 Sample Groups. It was found among farmers in group 1 that, in the knowledge stage, most of them understood agricultural new theory on tangible level. In the persuasion stage, the farmers found that the trainers were able to persuade them to see the importance of the new agricultural theory. In the decision stage, the farmers decided to adopt the theory. In group 2 it was found that the decision-making process could be divided into 3 phases: (1) before starting the training program (2) the period during the training up to the closing of the program (3) the after-training period which was 1 month later.

3. There were 3 factors affecting the adoption/rejection of the agricultural new theory. (1) The farmers' ideas which were congruent with the agricultural new theory (2) Financial necessity and (3) Time span until the products were actuated.

Department ..Speech Communication and Performing Arts Student's signature.....

Field of studySpeech.Communication..... Advisor's signature.....

Academic year2002..... Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

กราบนำสักการคุณพระศรีรัตนตรัยอันมีพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่งที่ระลึกอันสูงสุดที่ทำให้ผู้วิจัยมีกำลังใจในการสร้างคุณงามความดีได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ขอกราบขอบพระคุณ รศ.ดร. อรรวรรณ บิลันธนโอบาท ที่เป็นมากกว่าอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ มีจิตวิญญาณแห่งความเป็นครู ที่ผู้วิจัยไม่สามารถหาสิ่งใดมาเปรียบเทียบกับคุณงามความดีของท่านที่มีต่อความสำเร็จก้าวนี้ในชีวิต

ขอกราบขอบพระคุณ รศ.ดิเรกนันทน์ อนวัชศิริวงศ์ และ รศ.อวยพร พานิช คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานวิจัยฉบับนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นและสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาคหกรรมศาสตร์และสื่อสารการเกษตรทุกท่านที่ประสิทธิประสาทวิชาความรู้และให้ความเป็นวิชาการของผู้วิจัยเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์วิวัฒน์ ศัลยกำธร ประธานมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการให้ผู้วิจัยเข้าทำการศึกษา ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี ตลอดจนให้แนวคิด ๗ ในการใช้ชีวิตอีกหลาย ๆ อย่าง รวมถึงวิทยากรทุก ๆ ท่าน มา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอขอบคุณคุณพงษ์ศักดิ์ นันทวรรณกุล เลขาธิการมูลนิธิ, คุณเทพีพรพรรณ ทองจันทร์ ผู้จัดการมูลนิธิ, คุณสนาน เจริญพร ผู้จัดการศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง และเจ้าหน้าที่มูลนิธิ ทุก ๆ คน ที่จะมีเสียมิได้คือคุณลุง คุณป้ากลุ่มเกษตรกรที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามและสัมภาษณ์เป็นอย่างดี รวมไปถึงเจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานวิจัย

กราบแทบเท้าป้ามา ผู้ให้ทั้งชีวิต ผู้ให้กำลังใจ ผู้ให้กำลังใจทรัพย์ และผู้ให้สติปัญญา ถ้าไม่มีท่านทั้งสองผู้วิจัยคงไม่ได้มายืนหยัดบนโลกใบนี้อย่างเต็มภาคภูมิ

ขอกราบขอบพระคุณ ผศ.ดารณี ภูมวรรณ, พี่เสาวณีย์ สาราญสุข และอ.วัชรภรณ์ พัฒนศิริ ที่สนับสนุนให้ความช่วยเหลือ เป็นเสมือนญาติผู้ใหญ่ที่ผู้วิจัยเคารพรัก

ขอขอบคุณกัลยาณมิตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งวราพร พวงจันทร์หอม, ศรีสุดา ทาหาร เธอทั้งสองคนเป็นมากกว่าเพื่อน เป็นมากกว่าน้อง ขอขอบคุณสำหรับทุกสิ่งทุกอย่างที่มีให้อย่างเสมอต้นเสมอปลาย

ขอขอบคุณเพื่อน ๆ ปริญญาโทภาควิชาและสื่อสารการเกษตร รุ่นที่ 4 ทุกคนที่เป็นเพื่อนที่ดีต่อกันมาตลอด 2 ปี และทำให้ผู้วิจัยเรียนรู้ว่าคำว่าเพื่อนไม่ว่าจะอยู่แห่งหนตำบลใดก็รู้สึกใจอบอุ่นอยู่เสมอ

ขอขอบคุณมนต์, แดง, กอล์ฟ, พี่อิก, นก ตลอดจนบุคคลอื่น ๆ ที่มีได้กล่าวไว้ในกิตติกรรมประกาศฉบับนี้ แต่อยากให้ผู้รู้ไว้ว่าขอบคุณจริง ๆ ที่ส่งกำลังใจมาให้ถึงเส้นขอบของหัวใจ

ขอขอบคุณยายเปรม, ยายเคล้ำ, โกวเกียง, โกวเล็ก, โกวเนี้ยว, โกวแม่เอก, เจ้เอก, เจ้กฮง, พี่พูนพลย์ ที่มีส่วนเติมเต็มในส่วนเสี้ยวของชีวิตที่ขาดหาย ให้สมบูรณ์ได้จนถึงวันนี้

ขอขอบคุณ อรรวรรณ ขำสุวรรณ ที่เป็นทุกสิ่งทุกอย่าง ทุกลมหายใจ

ขอขอบคุณผู้มีนามสมมุติในชาตินี้ว่า “อนันต์ แสงสีวัฒนกุล” วันนี้ผู้วิจัยอยากบอกกับนายว่า “ขอบคุณสำหรับความอดทนอันแสนจะหนักหน่วงในเสี้ยวหนึ่งของชีวิต”

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่	
1. บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	2
วัตถุประสงค์การวิจัย	4
ปัญหानำในการวิจัย	5
ขอบเขตการวิจัย	5
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
2. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการสื่อสารเพื่อการฝึกอบรมและการสอน.....	7
ทฤษฎีการเรียนรู้กับการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ.....	19
แนวคิดเรื่องเกี่ยวกับนวัตกรรม	20
แนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ.....	28
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	36
3. ระเบียบวิธีวิจัย	37
รูปแบบการวิจัย	37
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	37
วิธีการเก็บข้อมูล.....	38
วิธีการจัดกระทำข้อมูล.....	41

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4. ผลการวิจัย	48
ข้อมูลทั่วไปของมูลนิธิศึกษาระบบชนชาติและศูนย์ศึกษาระบบชนชาติมาบเือง.....	49
ผลการวิจัยตามปัญหานำวิจัยข้อที่ 1	57
ผลการวิจัยตามปัญหานำวิจัยข้อที่ 2	85
ผลการวิจัยตามปัญหานำวิจัยข้อที่ 3	100
5. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	102
สรุปผลการวิจัย.....	103
อภิปรายผลการวิจัย.....	109
อุปสรรค/อุปสรรคและข้อจำกัดในการวิจัย	113
ข้อเสนอแนะในการวิจัยในอนาคต.....	114
รายการอ้างอิง	115
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก ตราสัญลักษณ์มูลนิธิศึกษาระบบชนชาติ.....	119
ภาคผนวก ข ตราสัญลักษณ์หลักสูตรการพัฒนาศึกษาระบบเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้โครงการ “คืนชีวิตให้แผ่นดิน”	120
ภาคผนวก ค แผนที่ตั้งมูลนิธิศึกษาระบบชนชาติ.....	121
ภาคผนวก ง แผนที่ตั้งศูนย์ศึกษาระบบชนชาติมาบเือง.....	122
ภาคผนวก จ แผนที่ตั้งแสดงพื้นที่ภายในศูนย์ศึกษาระบบชนชาติมาบเือง.....	123
ภาคผนวก ฉ ตัวอย่างวุฒิปัตร์ที่ได้รับจากการอบรม ณ ศูนย์ศึกษาระบบชนชาติ มาบเือง.....	124
ภาคผนวก ช ประมวลภาพขณะเข้าทำการศึกษา ณ ศูนย์ศึกษาระบบชนชาติมาบเือง	125
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	133

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1. แสดงเวลากำหนดการอบรมของหลักสูตร “การพัฒนาศักยภาพผู้บริหาร เศรษฐกิจพอเพียง”.....	61
2. แสดงเนื้อหาการอบรม.....	66
3. แสดงจำนวนและร้อยละของเกษตรกรกลุ่มที่ 1 จำแนกเพศและอายุ.....	86
4. แสดงจำนวนและร้อยละของเกษตรกรกลุ่มที่ 1 จำแนกตามระดับการศึกษา.....	87
5. แสดงจำนวนและร้อยละของเกษตรกรกลุ่มที่ 1 จำแนกตามรายได้ต่อปี.....	88
6. แสดงจำนวนและร้อยละของเกษตรกรกลุ่มที่ 1 ในกระบวนการตัดสินใจขั้นความรู้ จำแนกตามเพศ.....	89
7. แสดงจำนวนและร้อยละของเกษตรกรกลุ่มที่ 1 ในกระบวนการตัดสินใจ ขั้นการโน้มน้าวใจจำแนกตามเพศ.....	90
8. แสดงจำนวนและร้อยละของเกษตรกรกลุ่มที่ 1 ในกระบวนการตัดสินใจ ขั้นตัดสินใจจำแนกตามเพศ	91
9. แสดงจำนวนและร้อยละของเกษตรกรกลุ่มที่ 2 จำแนกเพศและอายุ	92
10. แสดงจำนวนและร้อยละของเกษตรกรกลุ่มที่ 2 จำแนกตามระดับการศึกษา.....	93
11. แสดงจำนวนและร้อยละของเกษตรกรกลุ่มที่ 2 จำแนกตามรายได้ต่อปี.....	94

สารบัญญภาพ

ภาพที่	หน้า
1. ทางเข้าศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง.....	125
2. สำนักงานมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง.....	125
3. บริเวณโดยรอบของศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง.....	126
4. บริเวณแปลงปลูกผัก.....	126
5. ผู้วิจัยถ่ายภาพร่วมกับ อ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร ประธานมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ.....	127
6. ตัวอย่างสื่อที่ใช้ประกอบการอบรม ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง.....	127
7. วิทยากรขณะบรรยายความรู้ให้แก่เกษตรกรผู้เข้ารับการอบรม.....	128
8. ผู้วิจัยร่วมประชุมกลุ่มกับเกษตรกร.....	128
9. โรงสาธิตการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ.....	129
10. เกษตรกรขณะฟังการบรรยายก่อนการเข้าร่วมทดลองการหมักปุ๋ยชีวภาพ.....	129
11. ตัวอย่างการใช้หญ้าคลุมดินที่เป็นแนวคิดหลักในการทำกสิกรรมธรรมชาติ.....	130
12. เกษตรกรขณะทดลองปฏิบัติการใช้หญ้าคลุมดิน.....	130
13. เกษตรกรขณะทดลองการหมักปุ๋ยน้ำชีวภาพ.....	131
14. เกษตรกรขณะฟังการสาธิตการหมักปุ๋ยชีวภาพจากวิทยากร.....	131
15. เกษตรกรขณะชมการสาธิตการทำปุ๋ยชนิดผงและชนิดเม็ด.....	132
16. เกษตรกรขณะชมการสาธิตการทำปุ๋ยชนิดผงและชนิดเม็ด.....	132

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตลอดระยะเวลา 30-40 ปีที่ผ่านมาประเทศไทยพยายามมุ่งพัฒนาสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจและแข่งขันกับตลาดโลกภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) โดยได้รับเอาระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีเปิดตลาดสู่โลกภายนอกภายใต้เงื่อนไขการพัฒนาประเทศ จนไม่ทันได้คาดคิดว่าประเทศไทยจะเผชิญกับวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงในปี พ.ศ. 2540 (วิจิตพงศ์ ณ ป้อมเพชร, 2542 :3) รากฐานของวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นนั้นเริ่มขึ้นจากการประเทศไทยเปิดการค้าเสรี การเคลื่อนย้ายเงินทุนในปี พ.ศ. 2533 และการใช้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนแบบคงที่ ทำให้เราไม่มองเห็นความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากการขึ้นลงของค่าเงินบาท รวมไปถึงเงินทุนจากภาคธุรกิจอสังหาริมทรัพย์และธุรกิจที่ดินกำลังรุ่งเรือง และเราก็ไม่เคยคาดคิดว่าจะเป็นการปั่นราคาที่ดินที่ประเมินค่าสูงกว่าพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่แท้จริง (ภูษณ ปริย์มาโนช, 2544 :71) อีกทั้งการสูญเสียเงินทุนสำรองของประเทศจำนวนกว่า 1,000,000 ล้านบาท ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2540 ทำให้ประเทศมีสภาพสิ้นเนื้อประดาตัวพร้อม ๆ กับการเป็นหนี้ต่างชาติเพิ่มขึ้นซึ่งเป็นผลมาจากค่าเงินบาทตกต่ำอีกถึงจำนวน 4,000,000 ล้านบาท (สุชีลา ตันชัยนันท์, 2542 :143)

สาเหตุของวิกฤติการณ์ตกต่ำที่เกิดขึ้นนี้ วิทยากร เชียงกุล (2545 :64) ได้สรุปไว้ว่ามีสาเหตุหลักอยู่ 4 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง โครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองเป็นแบบเผด็จการรวมอำนาจโดยคนกลุ่มน้อยที่ร่ำรวยมาก ไม่กระจายพัฒนาสู่คนส่วนใหญ่ ประสิทธิภาพการผลิตของประเทศต่ำ พื้นฐานทางเศรษฐกิจของคนส่วนใหญ่ในประเทศไม่เข้มแข็ง ประการที่สอง ผู้นำทางการเมืองและเศรษฐกิจส่วนใหญ่ฉ้อฉล ประการที่สาม การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจที่ผิดพลาดหวังแต่กู้เงินต่างชาติมาลงทุนเพื่อส่งออก และทำให้ธุรกิจประเภทเก็งกำไรแสวงหากำไรระยะสั้น ทำให้เศรษฐกิจฟุ้งและผูกพันกับการค้า การลงทุน และการกู้ยืมจากประเทศเป็นสัดส่วนที่สูงเกินไป และประการที่สี่ ระบบการศึกษาล้มเหลว ไม่ช่วยให้คนฉลาด

การที่สังคมไทยประสบกับสภาวะวิกฤติจนสิ้นคลอนความเป็นชาติ และเศรษฐกิจล่มสลายอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อนเช่นนี้ ได้ก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมา เช่น ปัญหาการ

ระบาดของยาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน โดยในปี พ.ศ. 2541 อัตราการเพิ่มขึ้นของคนจนเพิ่มขึ้นร้อยละ 22.3 จาก 6.4 ล้านคนเป็น 7.9 ล้านคน ปัญหา ช่องว่างช่องว่างระหว่างเมืองกับชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการว่างงาน มีจำนวนคนว่างงาน ได้เพิ่มขึ้นเกือบ 3 เท่าจาก 375,000 คนในปี พ.ศ. 2538 เป็น 1,134,000 คนในปี พ.ศ. 2541 พิเชิต ลิขิตสมบุรณ์ รายงานว่าในระหว่างเดือน มกราคม – ตุลาคม พ.ศ. 2541 มีคนงานที่ถูกปลดออก จากงาน 251,504 คน จากสถานประกอบการ 3,207 แห่งทั่วประเทศ อีกทั้งสถิติจากสำนักงาน ตำรวจแห่งชาติ รายงานว่าคดีอุกฉกรรจ์เมื่อเปรียบเทียบระหว่างปี พ.ศ. 2540 กับปี พ.ศ. 2541 ในช่วงเดียวกัน (มกราคม-พฤศจิกายน) ปราบกฏว่าคดีอุกฉกรรจ์เพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 13 แยกเป็น คดีประทุษร้ายต่อชีวิตร่างกาย และเพศเพิ่มขึ้นร้อยละ 9.8 คดีประทุษร้ายต่อทรัพย์สินเพิ่มขึ้น ร้อยละ 24 (สุชีลา ตันชัยนันท์, 2542 :142,154-155)

เมื่อมองถึงพฤติกรรมกรรมการบริโภคของประชาชน อันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ซึ่งการติดต่อสื่อสารเป็นไปด้วยความสะดวกโดยอาศัยเทคโนโลยีทางการสื่อสาร (Communication Technology) การเลือนไหลของวัฒนธรรมตะวันตกโดยเฉพาะอย่างยิ่งกระแส ของลัทธิการบริโภคนิยม (Consumerism) มีผลกระทบต่อพฤติกรรมกรรมการบริโภคสินค้าของ ประชาชนซึ่งสามารถดูได้จากการใช้สินค้าฟุ่มเฟือยที่เป็นสินค้านำเข้าจากต่างประเทศ การนิยม รับประทานอาหารในร้านอาหารประเภทฟาสต์ฟู้ด รวมถึงความนิยมของประชาชนที่นิยมท่องเที่ยว ในต่างประเทศและพฤติกรรมกรรมการบริโภคเช่นนี้เองที่ได้สร้างปัญหาทางเศรษฐกิจของประเทศทั้ง ทางตรงและทางอ้อม

จากวิกฤติเศรษฐกิจและสังคมในครั้งนี ทำให้มีการนำกระแสพระราชดำริที่พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเรียกว่า “เศรษฐกิจแบบพอเพียงกับตัวเอง” (Relative Self-Sufficient Economy) มาใช้ในการเป็นแนวทางในการดำรงของตนเอง และเพื่อรอดพ้นจากหายนะทาง เศรษฐกิจครั้งนี้ได้อย่างปลอดภัย ซึ่งการดำรงชีพแบบ “เศรษฐกิจแบบพอเพียง” ตามแนวพระราช ดำรินี้ เราอาจปฏิบัติตนโดย ประการที่หนึ่ง ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่าย ตัดทอนค่าใช้จ่าย ในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพ ประการที่สอง ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความ ถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพ ประการที่สาม ละเลิกการแก่งแย่ง ผลประโยชน์และการแข่งขันกันในทางการค้าขายประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง ประการ ที่สี่ ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากครั้งนี้ โดยต้องขวนขวายใฝ่หาความรู้ ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียง และ ประการสุดท้าย ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดีลดละ สิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป (สุนทร กุลวัฒน์พงศ์, 2544 :58-60)

จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงที่ทรงพระราชทานให้แก่ประชาชนเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2544 นั้นถือว่าเป็นการเสนอทางออกที่สอดคล้องกับความเป็นจริงในปัจจุบัน ซึ่งภายใต้แนวคิดนี้ประชาชนในชนบทจะทำการผลิตเพื่อการเลี้ยงตัวเองเป็นเป้าหมายหลัก โดยมีการใช้แรงงานของตนเองภายในครอบครัวและญาติ หากผลผลิตที่ออกมายังไม่เพียงพอจากกิจกรรมการผลิตใด ก็จะเน้นการผลิตในกิจกรรมการผลิตเสริมอื่นทดแทน ประชาชนยินยอมที่จะทำงานหนักเพื่อให้ได้ผลผลิตที่พอเพียงกับการบริโภคเป็นหลัก เมื่อประชาชนสามารถผลิตจนสามารถตอบสนองความจำเป็นในระดับที่เพียงพอแล้ว ประชาชนก็จะพอใจและมีความสุขกับผลที่ได้รับ (อังสุธร ศรีพรหม, 2545, :114-115)

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) เป็นแผนที่ได้อัญเชิญแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ โดยยึดทางสายกลาง เพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤตการณ์ที่เป็นอยู่ สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุล มีคุณภาพที่ยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป (ชาชีวะวัฒน์ ศรีแก้ว, 2545 :3) การที่ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพเกษตรกร ดังนั้นการนำกระแสพระราชดำรัสในเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่มาใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ก็ขยายวงกว้างออกไปมากขึ้นเรื่อย ๆ

ด้านเกษตรทางเลือกยังมีหน่วยงานหนึ่งซึ่งเริ่มต้นด้วยจากคนกลุ่มหนึ่งที่หวังจะให้ประเทศชาติรอดพ้นวิกฤติและมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ด้วยความมั่นใจในการทำกิจกรรมธรรมชาติที่สอดคล้องกับแนวเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของอาจารย์วิวัฒน์ ศัลยกำธร ประธานมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ ซึ่งเคยเป็นผู้รับใช้ใต้เบื้องพระยุคลบาทอย่างใกล้ชิด ในหน่วยงานสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) จึงได้รวบรวมกลุ่มคนในหลาย ๆ อาชีพที่มีแนวคิดเรื่องอุดมการณ์ในการฟื้นฟูประเทศให้อยู่รอดได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งรณรงค์ให้เกษตรกรเลิกใช้สารเคมี หยุดการพึ่งพิงชาติมหาอำนาจตะวันตกด้วยการหันมาพึ่งตนเองและเพื่อสนองแนวพระราชดำริ และพิสูจน์ให้เห็นว่าการพึ่งตนเองอย่างเป็นขั้นเป็นตอนในการทำกิจกรรมธรรมชาติ สามารถทำให้ประเทศชาติสามารถรอดวิกฤติได้ ดังนั้นทางมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติจึงได้ตั้งปณิธานอันแน่วแน่ในการจะสานต่อแนวพระราชดำริดังกล่าว จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2544 ทางมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ ได้จัดตั้งศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี ขึ้นและได้เปิดให้มีการอบรมให้ความรู้แก่

เกษตรกรและประชาชนทั่วไปที่สนใจในระบบเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับการทำเกษตรกรรมในพื้นที่ดินทำกินของตนเอง

ตลอดระยะเวลาที่ก่อตั้งศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรีขึ้น มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน สถานศึกษาต่าง ๆ ต่างให้ความสนใจส่งบุคลากร นิสิตนักศึกษา รวมถึงเกษตรกรในจังหวัดต่าง ๆ เข้าฝึกอบรม ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้องเป็นจำนวนมาก ซึ่งในปัจจุบันมีศิษย์เก่าที่จบจากศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้องไปแล้วกว่า 70 รุ่น และมีการขยายผลจากศิษย์เก่าที่จบการศึกษาไปแล้วละรุ่นในการให้ความรู้ในแต่ละพื้นที่ของตนเองออกไปทั่วประเทศ อาจกล่าวได้ว่าศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้องเป็นศูนย์กลางการฝึกอบรมตามแนวคิดระบบเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ที่มีการจัดการอบรมขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นกระบวนการศึกษาให้ผู้เข้ารับอบรมร่วมปฏิบัติด้วยตนเอง ทั้งนี้ทางศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้องได้เชิญวิทยากรต่าง ๆ ที่มีความรู้ความสามารถ ตลอดจนความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ในการทำการเกษตรที่เน้นการพึ่งตนเอง ไม่ใช้สารเคมี ดังนั้นการศึกษาเรื่อง “การสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี” จึงเป็นการศึกษาการสื่อสารที่เกิดขึ้นในการอบรม รวมไปถึงกระบวนการตัดสินใจยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ และเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลในการยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง โดยใช้ทฤษฎีการสื่อสารในการทำการศึกษา ทั้งกระบวนการฝึกอบรมที่เกิดขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาการสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี
2. ศึกษากระบวนการตัดสินใจในการยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่รัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี
3. ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ของเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรมตามเกษตรทฤษฎีใหม่ ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี

ปัญหานำในการวิจัย

1. การสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรีเป็นอย่างไร
2. กระบวนการตัดสินใจในการยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่รัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรีเป็นอย่างไร
3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ของเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรมตามเกษตรทฤษฎีใหม่ ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรีเป็นอย่างไร

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษามุ่งศึกษาการสื่อสารที่เกิดขึ้นในการอบรม กระบวนการตัดสินใจยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ และศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรที่เข้ารับการอบรม ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี รุ่นที่ 59-61 ระหว่างวันที่ 5-23 กุมภาพันธ์ 2546 ซึ่งเกษตรกรที่เข้ารับการอบรมนั้นได้รับการส่งเสริมให้เข้ารับการอบรมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร โดยเป็นผู้ที่อยู่ภายใต้โครงการพักชำระหนี้เกษตรกรรายย่อยของรัฐบาล

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. การสื่อสาร หมายถึง การที่วิทยากรผู้ให้การอบรม (ผู้ส่งสาร) ถ่ายทอดความรู้ในการอบรมผ่านช่องทางการสื่อสารตามเกษตรทฤษฎีใหม่ (สาร) ต่อเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรม (ผู้รับสาร) และการตอบสนองของเกษตรกร (ปฏิกริยาย้อนกลับ)
2. วิทยากรผู้ให้การอบรม หมายถึง ผู้ทรงคุณวุฒิที่ทางศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้องเชิญมาให้ความรู้แก่ผู้เข้ารับการอบรมตามเกษตรทฤษฎีใหม่ ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี

3. เกษตรกรผู้เข้ารับการอบรม หมายถึง เกษตรกรที่เข้ารับการอบรม ณ ศูนย์กิจกรรม ธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี ซึ่งได้รับการส่งเสริมให้เข้ารับการอบรมจากธนาคารเพื่อการ เกษตรและสหกรณ์การเกษตร โดยเป็นผู้ที่อยู่ภายใต้โครงการพักชำระหนี้เกษตรกรรายย่อยของ รัฐบาล

4. เกษตรทฤษฎีใหม่ หมายถึง แนวทางการฝึกอบรมโดยวิทยากรผู้ให้การอบรมตาม หลักสูตรการพัฒนาเกษตรกรรมสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและ ทฤษฎีใหม่ โดยอาศัยการทำกรากสิกรรมธรรมชาติ (การเกษตรแบบธรรมชาติ) ที่เน้นการพึ่งตนเอง และการทำงานเกษตรโดยไม่ต้องใช้สารเคมี

4. การเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ หมายถึง กระบวนการที่นวัตกรรมได้แพร่กระจายออก มา โดยผ่านสื่อบุคคล (วิทยากร) ไปสู่สมาชิกของระบบสังคม (เกษตรกรผู้เข้ารับการอบรม) เพื่อ เผยแพร่ให้เกษตรกรผู้เข้ารับการอบรมเกิดความรู้ใหม่ ๆ

5. กระบวนการตัดสินใจในการยอมรับหรือไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ หมายถึง เป็น กระบวนการที่เกิดขึ้นทางจิตใจภายในบุคคล (เกษตรกร) เริ่มจากการได้ยินเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ จนกระทั่งยอมรับหรือไม่ยอมรับไปใช้ในที่สุดเนื่องจากเหตุปัจจัยบางประการ

6. การอบรมหมายถึง การอบรมของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี มีระยะเวลาอบรมทั้งสิ้น 4 วัน 3 คืน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นองค์ความรู้ในการทำความเข้าใจการสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตร ทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การสื่อสารของหน่วยงานต่าง ๆ ในการให้ ความรู้แก่ประชาชน

2. เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของการนำเกษตรทฤษฎีใหม่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ และให้ เป็นไปตามปณิธานขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงอยากเห็นประชาชนมีชีวิตความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้น

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

“การสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี” เป็นการศึกษาความรู้เกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการฝึกอบรม โดยเน้นไปที่การสื่อสารระหว่างวิทยากรผู้ให้การอบรมที่มีต่อเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรม อีกทั้งยังศึกษากระบวนการตัดสินใจยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ และศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรม ผู้วิจัยจึงได้กำหนดกรอบแนวคิดทฤษฎีที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการสื่อสารเพื่อการฝึกอบรมและการสอน
(Training and Instructional Communication)
2. ทฤษฎีการเรียนรู้กับการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ
3. แนวคิดเรื่องเกี่ยวกับนวัตกรรม (Innovation)
4. แนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อการฝึกอบรมและการสอน (Training and Instructional Communication)

ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์ (2527 :1) ได้ให้ความหมายของการสื่อสารว่า หมายถึง พฤติกรรมและประสบการณ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความหมาย

สวณิต ยมาภัย (2526 :6) ให้ความหมายของการสื่อสาร คือ การติดต่อกันระหว่างมนุษย์เพื่อทำให้รับรู้เรื่องราวอันมีความหมายร่วมกัน และเกิดการตอบสนองต่อกัน

ปรมะ สตะเวทิน (2538 :30) ได้ให้ความหมายของการสื่อสาร คือ กระบวนการของการถ่ายทอดสาร (message) จากบุคคลฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่าผู้ส่งสาร (source) ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่าผู้รับสาร (receiver) โดยผ่านสื่อ (channel)

องค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการสื่อสารมี 4 ประการ (ระวีวรรณ ประกอบผล, 2529 :144-150) คือ

1. ผู้ส่งสาร (sender)
2. สาร (message)
3. ช่องทางการสื่อสาร (channel or medium)
4. ผู้รับสาร (receiver)

1. ผู้ส่งสาร (sender)

คือ บุคคลซึ่งเป็นผู้เริ่มต้นสร้างและส่งสารไปยังผู้อื่น ซึ่งก็หมายความว่า ผู้ส่งสารก็คือผู้เริ่มต้นการสื่อสาร ในการสื่อสารครั้งหนึ่ง ๆ ผู้ส่งสารจะทำหน้าที่เข้ารหัส (encoding) อันเป็นการแปลสารให้อยู่ในรูปของสัญลักษณ์ที่มนุษย์คิดสร้างขึ้นแทนความคิด ได้แก่ ภาษา และอากัปกริยาท่าทางต่าง ๆ สารที่ถูกเข้ารหัสแล้วนี้จะถูกส่งสารส่งไปยังผู้รับสารโดยผ่านทางใดทางหนึ่ง

2. สาร (message)

สารเป็นองค์ประกอบสำคัญขององค์ประกอบหนึ่งของกระบวนการสื่อสาร อาจกล่าวได้ว่า สารก็คือ เรื่องราวอันมีความหมายและแสดงออกมาโดยอาศัยภาษาหรือสัญลักษณ์ใด ๆ ก็ตามที่สามารถทำให้เกิดการรับรู้ร่วมกันได้ สารจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อผู้ส่งสารเกิดความคิดขึ้นและต้องการจะส่งหรือถ่ายทอดความคิดนั้นไปสู่การรับรู้ของผู้รับสาร

3. ช่องทางหรือสื่อ (channel or medium)

ในการสื่อสารใด ๆ ผู้ส่งสารย่อมต้องอาศัยช่องทางหรือสื่อในการทำหน้าที่นำสารไปยังผู้รับสาร โดยทั่วไปแล้วสารที่ถูกผู้ส่งถ่ายทอดไปยังผู้รับสารจะเข้าไปสู่ระบบการรับรู้ของมนุษย์โดยผ่านประสาทสัมผัสทางใดทางหนึ่งหรือหลายทาง ได้แก่ 1.ทางการเห็น โดยประสาทตา 2.ทางการได้ยินโดยประสาทหู 3.ทางการได้กลิ่น โดยประสาทจมูก 4. ทางการสัมผัส โดยประสาทกาย และ 5. ทางการลิ้มรส โดยประสาทลิ้น

การแบ่งประเภทของสื่อโดยใช้ลักษณะของสื่อเป็นเกณฑ์ อาจแบ่งสื่อได้เป็น 5 ประเภทคือ

1. สื่อธรรมชาติ ได้แก่ บรรยากาศที่อยู่รอบตัวมนุษย์อันมีอยู่ตามธรรมชาติ ทำหน้าที่เป็นทางติดต่อของการสื่อสารระหว่างบุคคลแบบอยู่ต่อหน้ากัน
2. สื่อมนุษย์ ได้แก่ บุคคลที่ทำหน้าที่เป็นสื่อ นำสารไปยังผู้รับสาร เช่น คนนำสาร นักเล่นีทาน โฆษก ตัวแทนการเจรจาปัญหา เป็นต้น

3. สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ สื่อทุกชนิดที่อาศัยเทคนิคการพิมพ์ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์ ใบปลิว แผ่นพับ วารสาร นิตยสาร โปสเตอร์ ภาพ ฯลฯ
4. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ สื่อที่พัฒนาขึ้นโดยใช้ระบบเครื่องกลไฟฟ้าเป็นหลัก เช่น วิทยุ โทรทัศน์ โทรพิมพ์ เทปเสียง วีดิทัศน์ เครื่องฉายภาพ เครื่องฉายภาพยนตร์ ฯลฯ
5. สื่อระคน ได้แก่ สื่อที่ทำหน้าที่นำสารได้แต่ไม่อาจจัดไว้ใน 4 ประเภทข้างต้น เช่น หนังสือพิมพ์กำแพง วัตถุประสงค์ สื่อพื้นบ้าน เป็นต้น

4. ผู้รับสาร (receiver)

ผู้รับสารเป็นองค์ประกอบสุดท้ายในกระบวนการของการสื่อสาร และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ไม่ยิ่งหย่อนกว่าองค์ประกอบด้านอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะการสื่อสารใด ๆ ก็ตามจะไม่ประสบผลสำเร็จเลย หรืออาจประสบผลสำเร็จไม่เต็มที่ถ้าผู้รับสารไม่เข้าใจหน้าที่และบทบาทของตนเองที่มีต่อการสื่อสาร

ในกระบวนการสื่อสารนั้น ผู้รับสารมีบทบาทขั้นพื้นฐานอยู่ 2 ประการ คือ

1. การกำหนดรู้ความหมายตามเรื่องราวที่ผู้ส่งสารผ่านสื่ออย่างใดอย่างหนึ่งมาถึงตน
2. การแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อผู้ส่งสาร

ดังนั้นในกระบวนการสื่อสารใด ๆ ก็ตาม การสื่อสารจะเกิดประสิทธิผลได้ก็ต่อเมื่อผู้รับสารได้พัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่มีทักษะในการสื่อสาร ได้แก่ การเป็นผู้ฟัง ผู้อ่าน ตลอดจนการเป็นผู้ที่สามารถคิดและรับรู้ความหมายได้ การมีทัศนคติที่ดีต่อผู้ส่งสารต่อเรื่องที่สื่อสาร ตลอดจนการเป็นผู้ที่มีความพยายามในการรับสาร และสามารถแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อผู้ส่งสาร ทั้งนี้เพื่อให้การสื่อสารบรรลุเป้าหมาย

อุปสรรคของการสื่อสารที่สำคัญมีอยู่ 4 อย่าง (พรสิทธิ์ พัฒนานุรักษ์, 2529 :452-453) คือ

1. อุปสรรคที่เกิดจากผู้ส่งสาร เช่น ถ้าผู้ส่งสารขาดความรู้ความเข้าใจเพียงพอต่อการสื่อสาร การสื่อสารก็จะขาดประสิทธิผล ผู้ส่งสารที่ดีจึงต้องมีความพร้อมในการสื่อสารโดยเป็นบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ
2. อุปสรรคที่เกิดจากผู้รับสาร เช่น พื้นฐานความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ ความพร้อม ความสนใจ และความรับผิดชอบ รวมทั้งอารมณ์ของผู้รับสาร ทั้งนี้เนื่องจากในแต่ละบุคคลมีจุดพิจารณาในการส่งและรับสารแตกต่างกัน การที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะแต่ละคนมีภูมิหลังส่วนตัว และวิชาชีพที่ต่างกัน

3. อุปสรรคที่เกิดจากสาร เช่น ปริมาณของสาร ลักษณะความเหมาะสมและความต่อเนื่องของเนื้อหาของสาร การจัดลำดับและประเภทของข่าวสาร ความแน่นอนชัดเจนของสาร การเลือกสรรสาร การใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสม

4. อุปสรรคที่เกิดจากช่องทางการสื่อสาร เช่น การใช้ช่องทางการสื่อสารที่ไม่เหมาะสม หรืออุปสรรคที่เกิดจากสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ในขณะที่ทำการสื่อสารไม่ดี

ระดับในการสื่อสาร สามารถแบ่งออกได้เป็น 6 ระดับ ดังนี้ (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2545 :76-82)

1. การสื่อสารภายในบุคคล (Intrapersonal Communication)

เป็นกระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้นในขณะที่บุคคลคิดสร้างสรรค์สาร เรียบเรียงสาร และพัฒนาสารเหล่านั้นเพื่อให้พร้อมสำหรับส่งไปยังผู้อื่น โดยในบางครั้งเราอาจเรียกการสื่อสารในระดับนี้ว่าการสื่อสารกับตนเอง หรือการสื่อสารภายในตัวบุคคล

2. การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication)

เป็นกระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลสองคน ในมิติความสัมพันธ์ที่แตกต่างกันออกไป เช่น การริเริ่มความสัมพันธ์ การพัฒนาความสัมพันธ์ การธำรงรักษาความสัมพันธ์ และการสิ้นสุดความสัมพันธ์ของบุคคล โดยกระบวนการดังกล่าวอาจเกิดขึ้นในบริบทที่คู่ส่งสารสามารถเห็นหน้าค่าตากัน หรือการใช้สื่อกลางประเภทต่าง ๆ อาทิ โทรศัพท์ E-mail เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร

3. การสื่อสารของกลุ่ม (Group Communication)

เป็นกระบวนการสื่อสารของบุคคลตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป โดยบุคคลเหล่านั้นอาจเป็นสมาชิกในครอบครัว เพื่อน เพื่อนร่วมงาน ญาติมิตร ผู้บังคับบัญชา-ผู้ใต้บังคับบัญชา ฯลฯ

4. การสื่อสารในองค์กร (Organizational Communication)

เป็นกระบวนการสื่อสารของบุคคลกลุ่มใหญ่ ในระบบสังคม ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเด่นชัด ในเชิงภารกิจหน้าที่ และรวมตัวกันแบบหลวม ๆ หรือจัดตั้งองค์กรที่ถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

5. การสื่อสารกับสาธารณชน (Public Communication)

เป็นกระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้นของสมาชิกในสังคมใดสังคมหนึ่งและการสื่อสารระหว่างสมาชิกในสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

6. การสื่อสารมวลชน (Mass Communication)

เป็นกระบวนการสื่อสารของคนกลุ่มเล็ก ๆ ไปยังคนกลุ่มใหญ่ที่มีความหลากหลาย และมักไม่รู้จักรับหน้าค่าตากันมาก่อน โดยการดำเนินการส่งผ่าน “สื่อกลาง” ประเภทต่าง ๆ อาทิ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ หนังสือ นิตยสาร เป็นต้น

ประเภทของการสื่อสาร แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท (ปรมะ สตะเวทิน, 2538 :40) คือ

1. การสื่อสารเชิงวจนะ (Verbal Communication) เป็นการสื่อสารโดยใช้ภาษาพูดหรือภาษาเขียนเป็นสัญลักษณ์ในการสื่อสาร เช่น พูดภาษาไทย, เขียนภาษาไทย, พูดภาษาอังกฤษ, เขียนภาษาอังกฤษ เป็นต้น

2. การสื่อสารเชิงอวัจนะ (Nonverbal Communication) เป็นการสื่อสารโดยใช้สัญลักษณ์อย่างอื่นในการสื่อสารแทนที่จะใช้ภาษาพูดหรือภาษาเขียน เช่น การยิ้ม, การแสดงกิริยาอาการ เป็นต้น

รูปแบบของการสื่อสาร แบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบ (กิดานันท์ มลิทอง, 2543 :22) คือ

1. การสื่อสารทางเดียว (One-way Communication) เป็นการส่งข่าวหรือการสื่อความหมายไปยังผู้รับแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยที่ผู้รับไม่สามารถมี การตอบสนองทันที (immediate response) กับผู้ส่ง แต่อาจจะมีผลป้อนกลับไปยังผู้ส่งในภายหลังได้ การสื่อสารในรูปแบบนี้ จึงเป็นการที่ผู้ส่งและผู้รับไม่สามารถมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในทันที จึงมักเป็นการสื่อสารโดยอาศัยสื่อมวลชน เช่น การฟังวิทยุ หรือการชมโทรทัศน์ เป็นต้น

2. การสื่อสารสองทาง (Two-way Communication) เป็นการสื่อสารหรือการสื่อความหมายที่ผู้รับมีโอกาสตอบสนองมายังผู้ส่งได้ทันที โดยที่ผู้ส่งและผู้รับอาจจะอยู่ต่อหน้ากันหรืออาจอยู่คนละสถานที่ก็ได้ แต่ทั้งสองฝ่ายจะสามารถมีการเจรจาหรือการโต้ตอบกันไปมา โดยที่ต่างฝ่ายต่างผลัดกันทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ส่งและผู้รับในเวลาเดียวกัน เช่น การพูดโทรศัพท์ การอบรมต่าง ๆ เป็นต้น

วิจิตร อวระกุล ได้ให้ความหมายของการฝึกอบรมไว้ว่า หมายถึง กระบวนการที่ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ (อ้างถึงในรำไพพรรณ อภิชาติพงศ์ชัย, 2545 :3)

ขจรศักดิ์ หาญณรงค์ กล่าวว่า การฝึกอบรมเป็นวิธีการหรือเครื่องมือที่จะทำให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเรียนรู้ และมีทัศนคติที่ถูกต้อง เหมาะสมและเกิดความชำนาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ของการอบรมนั้น (อ้างถึงในรำไพพรรณ อภิชาติพงศ์ชัย, 2545 :4)

เทคนิคการฝึกอบรม

วาสนา สิงห์โกวินท์ (อ้างถึงในบุญเลิศ ไพรินทร์,2533 :2) ได้ให้ความหมายของเทคนิคการฝึกอบรมดังนี้ คือ วิธีการที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร หรือถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์หรือข้อมูลต่าง ๆ ระหว่างผู้ให้การฝึกอบรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

วิบูลย์ บุญยธโรกุล (2545 :89) ได้ให้ความหมายของเทคนิคการฝึกอบรม คือ วิธีการที่วิทยากรใช้ในการนำเสนอเนื้อหาสาระความรู้แนวคิด วิธีการ ค่านิยม รวมทั้งกิจกรรมการเรียนรู้อื่น ๆ ที่วิทยากรนำมาใช้ เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ ทักษะ หรือปรับเปลี่ยนทัศนคติตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมนั้น

บุญเลิศ ไพรินทร์ (2533 :3) ได้สรุปเทคนิคการฝึกอบรมไว้ว่ามีลักษณะ 4 ประการดังต่อไปนี้คือ

1. เทคนิคการฝึกอบรมเป็นวิธีการหรือเครื่องมือหรือกิจกรรมต่าง ๆ อันสำคัญ
2. ที่ผู้เป็นวิทยากรหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องใช้ในการติดต่อสื่อสารหรือถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ หรือข้อมูลต่าง ๆ ไปยังผู้เข้ารับการฝึกอบรม หรือใช้ระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรมด้วยกันก็ได้
3. การใช้เทคนิคการฝึกอบรมดังกล่าว อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทักษะ และ/หรือเจตคติอันพึงประสงค์ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

4. การเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะ และเจตคติอันพึงปรารถนาของผู้เข้ารับการฝึกอบรมก็เพื่อว่าจะได้นำความรู้ ทักษะ เจตคติดังกล่าวไปใช้ในการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพนั่นเอง

วิทยากรควรเลือกใช้เทคนิคการฝึกอบรม 2-3 วิธีประกอบกันเพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมตื่นตัวอยู่ การฝึกอบรมทำได้มากมายหลายวิธีแต่ละวิธีต่างก็มีข้อดีและข้อจำกัดที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นการเลือกวิธีใดวิธีหนึ่ง หรือ 2-3 วิธีร่วมกัน จะต้องพิจารณาเงื่อนไขหรือปัจจัยดังต่อไปนี้ (วิบูลย์ บุญยธโรกุล, 2545 :89-94) คือ

1. วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของการเรียนรู้
2. ลักษณะของเนื้อหาวิชา
3. จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม
4. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมและวิทยากร
5. เวลาที่และทรัพยากรที่มี

1. วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของการเรียนรู้

วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมสามารถแบ่งออกเป็น 3 เป้าหมายหลัก คือ 1. เพื่อเพิ่มพูนความรู้ 2. เพื่อสร้างทักษะ และ 3. เพื่อปรับทัศนคติ

1. การฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ เนื้อหาสาระที่เป็นความรู้จะต้องถูกนำเสนออย่างเป็นระบบ มีความชัดเจนพอที่จะทำความเข้าใจ และจัดให้มีเวลาเพียงพอสำหรับให้ถามและตอบคำถาม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจได้อย่างแจ่มแจ้ง เทคนิคการสอนเพื่อเพิ่มพูนความรู้โดยทั่ว ๆ ไปอาจจะอยู่ในรูปของการบรรยายยกปัญหา ใช้โสตทัศนูปกรณ์ช่วยในการนำเสนอ และมีเอกสารให้อ่านประกอบเพื่อทบทวนและเสริมสร้างความเข้าใจหลังจากจบการสอนแล้ว

2. การฝึกอบรมเพื่อสร้างทักษะ ทำได้โดยฝึกปฏิบัติภายใต้การดูแลอย่างใกล้ชิดของวิทยากร ซึ่งจะคอยแนะนำและให้ความเห็นในสิ่งที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทำได้ พร้อมกับชี้แนะวิธีการที่จะทำให้การปฏิบัตินั้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้น การฝึกปฏิบัติเริ่มต้นโดย (1) อธิบายหลักการและวิธีการตามลำดับขั้นตอนที่ถูกต้อง (2) แสดงให้ดู แล้วจึง (3) ให้ฝึกปฏิบัติ กระบวนการสองขั้นตอนแรกอาจทำได้โดยใช้เทปวีดิทัศน์ สไลด์ หรือแสดงให้ดูโดยวิทยากร แต่การตรวจสอบประเมินผลจะต้องทำโดยวิทยากรเท่านั้น การสอนทักษะแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจำนวนน้อย ๆ อาจใช้วิธีสอนงาน (Coaching) หรือฝึกปฏิบัติงาน (On-the-Job Training)

การฝึกทักษะในการแก้ปัญหา การตัดสินใจ จะทำได้โดยให้ศึกษาสาเหตุและกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา โดยใช้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตหรือที่สมมุติขึ้น เช่น ใช้เกมการบริหาร (Management Game) การศึกษากรณี (Case Study) การสร้างสถานการณ์จำลอง (Simulation) เป็นต้น

3. การฝึกอบรมเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติ จะต้องจัดให้ผู้เรียนอยู่ในสถานการณ์ที่ตนเองยินยอมพร้อมใจ หรือเห็นคล้อยตามโดยไม่มีความรู้สึกว่าจะถูกบังคับ สถานการณ์ดังกล่าวอาจอยู่ในรูปของการเข้าร่วมอภิปรายในกลุ่มย่อยที่ไม่เป็นพิธีการนัก การแสดงบทบาทสมมุติ (Role Play) การตอบแบบสอบถามที่ให้ประเมินตนเอง (Self-assessment) การระดมความคิด (Brainstorming) การจัดให้เข้าไปอยู่ในสถานการณ์จำลอง (Simulation) เป็นต้น

2. ลักษณะของเนื้อหาวิชา

การเลือกวิธีการสอนอาจขึ้นกับว่า เนื้อหามีลักษณะเป็นสิ่งที่มีความถูกต้องเพียงคำตอบเดียวหรืออาจมีได้หลายคำตอบ เนื้อหาเป็นวิธีการปฏิบัติที่ต้องการให้ผู้เรียนนำไปปฏิบัติเป็นมาตรฐานเดียวกัน หรือต้องการให้ช่วยกันค้นหาวิธีที่ดีกว่า หรือเนื้อหามีความเป็นรูปธรรมหรือนามธรรมมากน้อยแค่ไหน แน่แน่นอนว่าเนื้อหาที่เฉพาะเจาะจงมาก ๆ มีคำตอบเดียวหรือวิธีเดียวย่อมไม่ต้องการความคิดเห็นจากหลาย ๆ ฝ่าย เช่น วิชาที่เป็นนามธรรมมาก ๆ เช่น ไฟฟ้าหรืออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งส่วนใหญ่ต้องใช้สัญลักษณ์และสมการคณิตศาสตร์เป็นเครื่องช่วยอธิบายการสอนส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของการบรรยายเป็นหลัก การสนับสนุนการเรียนรู้ทำได้โดยใช้สื่อทัศนูปกรณ์ช่วยขณะบรรยาย แล้วเสริมสร้างความเข้าใจด้วยการทดสอบความรู้นั้นในห้องปฏิบัติการ เป็นต้น

ในวิชาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ เช่น วิชาด้านสังคมวิทยา วิชาการบริหารและการจัดการหลาย ๆ อย่าง การเรียนรู้จะเป็นการเสริมสร้างความเข้าใจในพฤติกรรมของมนุษย์ ความสามารถในการอธิบายเหตุผล การมองปัญหาในแง่มุมหลาย ๆ ด้านก่อนการตัดสินใจ ฯลฯ วิชาประเภทนี้มักจะใช้วิธีศึกษากรณี (Case Study) การแสดงบทบาทสมมุติ (Role Play) การจัดกลุ่มอภิปรายหรืออภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) เป็นต้น

3. จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม

จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีอิทธิพลต่อการเลือกใช้วิธีการฝึกอบรมค่อนข้างชัดเจน วิธีการฝึกอบรมส่วนใหญ่จะเหมาะกับกลุ่มขนาด 10-20 คน ขนาดของกลุ่มซึ่งสัมพันธ์กับวิธีการฝึกอบรมอาจแยกออกได้ดังนี้

1. การฝึกอบรมแบบตัวต่อตัว เป็นวิธีฝึกอบรมที่มีปฏิสัมพันธ์สูงสุด ในกรณีนี้วิทยากรหรือผู้ทรงคุณวุฒิจะทำหน้าที่สอน ให้คำแนะนำ และแจ้งความก้าวหน้าในการเรียนรู้ให้ผู้เรียนรับทราบอย่างต่อเนื่อง ความรวดเร็วในการเรียนการสอนจะเป็นไปตามความสามารถของผู้เรียน วิธีการที่ใช้กับการฝึกอบรมแบบตัวต่อตัว เช่น การฝึกปฏิบัติงาน (On-the-Job Training) การสอนงาน (Coaching) การให้พี่เลี้ยง (Mentoring) การศึกษากรณี (Case Study) การเรียนรู้จากเหตุการณ์ (Incident Method) การแสดงบทบาทสมมุติ (Role Plays) เป็นต้น

2. การฝึกอบรมกลุ่มขนาดเล็ก การฝึกอบรมสำหรับกลุ่มที่มีขนาดไม่เกิน 15 คน จะยังคงสามารถรักษาระดับปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิทยากรกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมไว้ได้ดี เนื่องจากจำนวนผู้เข้ารับการอบรมมีไม่มากนัก ดังนั้นการซักถามและการดูแลความก้าวหน้าในการเรียนรู้ยังสามารถทำได้อย่างทั่วถึง ถ้าจำเป็นต้องมีกิจกรรมให้ทุกคนมีส่วนร่วมก็อาจทำได้โดยง่ายโดยการแบ่งกลุ่มให้เล็กลงอีก วิธีการฝึกอบรมที่เหมาะสมกับผู้เรียนขนาดไม่เกิน 15 คน ได้แก่ การบรรยายแบบมีปฏิสัมพันธ์ (Interactive Lecture) การอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) การระดมความคิด (Brainstorming) การศึกษากรณี (Case Study) การเรียนรู้จากเหตุการณ์ (Incident Method) การแสดงบทบาทสมมุติ (Role Plays) เป็นต้น

3. การฝึกอบรมกลุ่มขนาดกลาง สำหรับกลุ่มที่มีขนาด 15-25 คน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในบางกรณีควรแบ่งกลุ่มให้เล็กลงอีก เพื่อเปิดโอกาสให้มีปฏิสัมพันธ์มากขึ้น วิทยากรอาจมอบหมายให้สมาชิกในกลุ่มทำหน้าที่ประธานผู้จัดบันทึกการประชุมในกิจกรรมการเรียนรู้อะไรก็ตามของแต่ละกลุ่มย่อย โดยวิทยากรจะคอยดูแลให้คำแนะนำในเรื่องกระบวนการ วิธีการและความคาดหวังจากกิจกรรมการเรียนรู้นั้น การให้คำแนะนำจะเน้นที่ระดับกลุ่มหรือผู้เข้ารับการฝึกอบรมทั้งหมดมากกว่ารายบุคคล ในกรณีนี้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรมด้วยกันจะมากกว่าระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรมกับวิทยากร ในขณะที่ยังมิได้แบ่งกลุ่ม วิธีการฝึกอบรมจะอยู่ในรูปของการบรรยายเป็นหลัก กิจกรรมหลังแบ่งกลุ่มจะมีลักษณะเช่นเดียวกันกับกรณีของกลุ่มขนาดเล็ก

4. การฝึกอบรมกลุ่มขนาดใหญ่ สำหรับกลุ่มที่มีขนาด 25 คนหรือมากกว่า กิจกรรมการฝึกอบรมจะเน้นที่วิทยากรมากกว่าผู้เข้ารับฝึกอบรม และจะมีลักษณะเป็นการสื่อสารทางเดียวจากวิทยากร ปฏิสัมพันธ์ที่ใช้ในกรณีนี้จะเป็นแบบบรรยาย และอาจเปิดโอกาสให้มีการซักถามได้บ้าง จำนวนผู้เข้ารับการอบรมไม่เกิน 30 คน

4. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมและวิทยากร

ความรู้ความสามารถของตัววิทยากรในเรื่องของเทคนิคการฝึกอบรมและการเลือกใช้ให้เหมาะสมนับเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สุดในการเลือกวิธีการสอนที่ใช้ โดยหลักการ ความรู้และทักษะในเนื้อหาที่สอนเท่านั้นยังไม่พอ วิทยากรจะต้องสามารถเลือกใช้วิธีที่ดีที่สุดที่จะก่อให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ หรือปรับเปลี่ยนทัศนคติที่ตรงตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพผลด้วย ในการเลือกวิธีการฝึกอบรมให้ได้ผล วิทยากรจะต้องประเมินด้วยว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะยอมรับ และสามารถเรียนรู้ตามวิธีการที่ตนเองเลือกใช้หรือไม่ โดยพิจารณาจาก

- ระดับสติปัญญา ความรู้พื้นฐาน และระดับความสามารถในการเรียนรู้ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม
- อายุและประสบการณ์ในการทำงาน
- การยอมรับของผู้เรียนในวิธีการที่วิทยากรนำมาใช้
- พื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมในการแสวงหาความรู้ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม เช่น ศาสนา ข้อจำกัดเรื่องเพศ เป็นต้น

5. เวลาและทรัพยากร

การเลือกใช้วิธีการฝึกอบรมที่เหมาะสมจำเป็นต้องคำนึงถึงเวลาที่มิงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และวัสดุอุปกรณ์ที่จะสามารถจัดหามาใช้ได้ คำถามที่จะต้องตอบก่อนตัดสินใจเลือกวิธีการฝึกอบรม ก็คือ

1. มีเวลามากน้อยแค่ไหนในการเตรียมเอกสาร และสื่อการสอนตามวิธีที่เลือกไว้ และมีเวลาสำหรับการสอนนานแค่ไหน
2. วิธีการสอนดังกล่าวต้องการวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมืออะไรบ้าง จะสามารถจัดหามาใช้ได้หรือไม่ และจะต้องจัดสถานที่หรือห้องฝึกอบรมอย่างไรให้เหมาะสมกับเครื่องมือและอุปกรณ์เหล่านั้น

3. ค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากวิธีการฝึกอบรมที่เลือกใช้นั้นน้อยแค่ไหน คำนึงกับสัมฤทธิ์ผลในการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์หรือไม่

การศึกษาเรื่อง “การสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี” นั้น การสื่อสารระหว่างวิทยากรและเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรมนั้นถือว่าเป็นการสื่อสารการสอนอย่างหนึ่ง

องค์ประกอบของการสื่อสารการสอน

การเรียนการสอนเป็นการถ่ายทอดเนื้อหาบทเรียนจากครูผู้สอนไปยังผู้เรียนเพื่อที่จะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในบทเรียนและให้การเรียนรู้ขึ้น ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการเรียนการสอนเป็นกระบวนการของการสื่อสารอย่างหนึ่ง และมีองค์ประกอบของการสื่อสารได้ดังต่อไปนี้ (กิดานันท์ มลิทอง, 2543 :26)

1. **ผู้ส่งสารในการเรียนการสอน** คือ ผู้สอน ครู วิทยากร หรือผู้บรรยาย ที่ต้องมีความรู้ความเข้าใจในการเข้ารหัส เพื่อนำเนื้อหาบทเรียนมาเข้ารหัส และต้องตัดสินใจได้ว่าจะทำการเข้ารหัสอย่างไร เช่น จะสอนโดยการบรรยาย อธิบาย หรือเป็นการพูดคุยกัน จะมีการนำสื่อการสอนประเภทใดมาใช้ประกอบเพื่อถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้รับสาร ซึ่งได้แก่ผู้เรียนให้เข้าใจอย่างชัดเจน

เอกวิทย์ แก้วประดิษฐ์ (2545 :221-223) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติพื้นฐานของครูในฐานะของผู้สื่อสารหรือผู้ส่งสาร มีดังต่อไปนี้

1. ต้องมีความรอบรู้ในการสื่อสาร โดยทำการสอนเป็นไปในรูปแบบของการสนทนา
2. ต้องมีทัศนคติที่ดีต่อการสอน มีทัศนคติที่ดีต่อความเป็นครู มีความตั้งใจ และมีความมุ่งมั่น

3. ต้องมีทักษะในการสื่อสาร เช่น

3.1 ทักษะการพูด (Speaking Skill) ต้องพูดชัดถ้อยชัดคำ น้ำเสียงไม่ควรเรียบเกินไป เน้นเสียงหนักเบาบ้างให้เหมาะสมกับเรื่องที่พูด เพื่อดึงดูดความสนใจทำให้ผู้เรียนไม่น่าเบื่อ การพูดควรใช้มือประกอบบ้างเพราะแสดงถึงความรู้สึกมั่นใจ แต่ต้องไม่มากเกินไป

3.2 ทักษะการเขียน (Writing Skill) เพื่อเป็นการจัดระเบียบเนื้อหาที่จะถ่ายทอดให้ผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมและเข้าใจง่าย

3.3 ทักษะการฟัง (Listening Skill) ครูต้องเป็นผู้ฟังที่ดีเพื่อนำความรู้มาถ่ายทอดให้ผู้เรียนได้อย่างถูกต้อง ในอีกด้านหนึ่งก็คือครูต้องตั้งใจฟังเมื่อผู้เรียนซักถามเมื่อเกิดความสงสัยเพื่อจะได้ตอบคำถามของผู้เรียนได้อย่างตรงประเด็น

3.4 ทักษะการอ่าน (Reading Skill) ครูต้องเป็นผู้ที่ใฝ่รู้ค้นคว้าหาความรู้

3.5 ทักษะในการคิดหรือใช้เหตุผล (Thinking or Reasoning) ก่อนที่ครูจะสื่อสารอะไรออกไปจะต้องใช้ความคิดพิจารณาด้วยเหตุผลเพื่อทำหน้าที่สื่อความหมายที่ถูกต้องตามที่ครูต้องการ

3.6 ทักษะการเสริมแรง (Reinforcement) เป็นเทคนิคที่ครูใช้เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนไปในทางที่ต้องการ เช่น การเสริมแรงด้วยวาจา การเสริมแรงด้วยกิริยาท่าทาง เสริมแรงด้วยการเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด เสริมแรงด้วยการสัมผัส และเสริมแรงด้วยการให้รางวัล เป็นต้น

4. ต้องมีบุคลิกภาพดี ครูที่มีบุคลิกภาพที่ดีจะส่งผลต่อการรับสารของผู้เรียนทำให้เกิดความน่าเชื่อถือและยอมรับสารที่ส่งไป รวมไปถึงการมีลักษณะที่ใจกว้างพอที่จะรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน

2. เนื้อหาความรู้ที่จะส่งให้แก่ผู้เรียน ได้แก่ เนื้อหาของวิชาตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ โดยจะแบ่งไว้เป็นบทเรียน มีการเรียงลำดับความยากง่ายเพื่อความสะดวกในการนำมาสอน

เนื้อหาหรือสารที่ส่งไปแก่ผู้เรียนนั้นควรคำนึงถึงความสามารถในการรับสารของผู้เรียน โดยยึดหลักบทเรียนดังต่อไปนี้ (เอกวิทย์ แก้วประดิษฐ์, 2545 :223)

1. สอนจากสิ่งที่ยังรู้ไปหาสิ่งที่ไม่รู้
2. สอนจากสิ่งที่ย่างไปหาสิ่งที่ยาก
3. สอนจากสิ่งที่มีตัวตนไปหาสิ่งที่ไม่มีความเป็นตัวตน
4. สอนให้ผ่านประสาทสัมผัสหลายด้าน
5. สอนให้ผู้เรียนได้กระทำด้วยตนเองให้มาก
6. สอนให้สนุกและน่าสนใจ

3. สื่อหรือช่องทางที่ใช้ส่งเนื้อหาความรู้ให้แก่ผู้เรียน ได้แก่ สื่อการสอนประเภทวัสดุ อุปกรณ์ และเทคนิควิธีการ เพื่อใช้ประกอบการสอนหรือเพื่อให้ผู้เรียนใช้เรียนได้ด้วยตนเอง เช่น ฟิล์มภาพยนตร์ สไลด์ เครื่องฉายแผ่นโปร่งใส โทรทัศน์ ชุดการสอน เกมและการจำลองในการเรียนเหล่านี้ เป็นต้น

4. **ผู้รับสารในการเรียนการสอน** ได้แก่ ผู้เรียน ซึ่งมีอายุ สติปัญญา และความรู้พื้นฐานที่แตกต่างกันในแต่ละระดับชั้น จึงทำให้มีความสามารถในการถอดรหัสแตกต่างกันไปด้วย

5. **ผล** ที่เกิดขึ้นในการเรียนการสอน หมายถึง ผลของการเรียนรู้เพื่อแสดงว่าผู้เรียนสามารถเข้าใจสารหรือความรู้ที่รับมาหรือไม่ ถ้ามีความเข้าใจสิ่งที่เรียนก็จะทำให้รู้สึกสนุกในการเรียนและเรียนรู้เรื่อง ถ้าไม่เข้าใจก็จะทำให้ไม่รู้เรื่องในการเรียนและเกิดความเบื่อหน่ายได้

6. **ผลป้อนกลับของผู้เรียน** หมายถึง การที่ผู้เรียนตอบคำถามได้หรืออาจจะถามคำถามไปยังผู้สอน หรือการที่ผู้เรียนมีการตอบสนองโดยแสดงอาการง่วงนอน ยิ้ม หรือแสดงกิริยาใด ๆ ส่งกลับไปผู้สอน การรวบรวมผลป้อนกลับของผู้เรียนจัดว่าเป็นหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของผู้สอน เพราะเป็นสิ่งที่ผู้สอนจะต้องนำมาวิเคราะห์ว่าการสอนนั้นเป็นอย่างไรบ้าง เพื่อสามารถปรับปรุงการสอนของตนให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการสื่อสารเพื่อการฝึกอบรมและการสอน จะใช้ในการศึกษาการสื่อสารที่เกิดขึ้นในการฝึกอบรม ณ ศูนย์ศึกษาระบบธรรมชาติมาบเอื้อง ทั้งในส่วนของวิทยากร เนื้อหาเทคนิคที่ใช้ในการอบรม และสื่อที่ใช้ในการสอน

2. ทฤษฎีการเรียนรู้กับการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ

การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการทำให้มนุษย์ได้ประสบการณ์เพิ่มหรือเปลี่ยนแปลงประสบการณ์หรือพฤติกรรมไปหลังจากที่บุคคลนั้นได้มีปฏิสัมพันธ์กันกับสิ่งแวดล้อม คน ๆ นั้นได้เรียนรู้มากขึ้น มีประสบการณ์มากขึ้น และมีข้อมูลมากขึ้น

ทฤษฎีการเรียนรู้ มีข้อสมมุติฐานถึงความสัมพันธ์ระหว่าง “สิ่งเร้า” และ “การตอบสนอง” ซึ่ง “สิ่งเร้า” หมายถึง เหตุการณ์หรือสิ่งใดก็ตามที่รับรู้ได้โดยบุคคล ในสถานการณ์ที่มีการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ “สาร, แหล่งสาร, และสถานการณ์ที่มีการสื่อสาร” ก็จัดเป็นสิ่งเร้า และ “การตอบสนอง” หมายถึง ปฏิกริยาใดก็ตามที่เกิดขึ้นแก่ผู้รับสารหลังจากการรับรู้สิ่งเร้า

ผู้ส่งสารเมื่อต้องการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ จะต้องการที่จะได้รับการตอบสนองจากผู้รับสาร ดังนั้นผู้ส่งสารจะคอยจนกว่าผู้รับสารจะตอบสนองอย่างที่ต้องการ หรือผู้ส่งสารอาจจะจัด “สภาพการณ์ที่มีเงื่อนไข” เพื่อที่ว่าผู้รับสารจะมีปฏิกริยา “ตอบโต้” อย่างที่ผู้ส่งสารต้องการ สภาพการณ์เรียนรู้ทั้ง 2 แบบเรียกว่า การเรียนรู้แบบเน้นสิ่งจูงใจ (Instrumental Learning หรือ Operant Learning) และการเรียนรู้แบบมีเงื่อนไข (Conditioned Learning)

2.1 การเรียนรู้แบบเน้นสิ่งจูงใจ (Instrumental Learning หรือ Operant Learning)

ในสภาพการเรียนรู้แบบเน้นสิ่งจูงใจ บุคคลหรือผู้รับสารจะได้รับสิ่งเร้าและเมื่อมีการตอบสนองที่ต้องการเกิดขึ้นแล้ว จะมีรางวัลหรือสิ่งจูงใจแนบไปด้วย เพื่อว่าการตอบสนองจะได้ไม่เสื่อมเลือนไป ทฤษฎีนี้เน้นว่า ถ้าผู้รับสารให้การตอบสนองหลายครั้งที่ไม่ถูกต้องและไม่ได้รับรางวัล และหลังจากนั้นเขาตอบสนองได้อย่างถูกต้องและได้รับรางวัล มีความเป็นไปได้อย่างมากว่าบุคคลจะทำการตอบสนองได้อย่างถูกต้องถ้าได้รับสิ่งเร้าอย่างเดิม

2.2 การเรียนรู้แบบมีเงื่อนไข (Conditioned Learning)

ในสภาพการเรียนรู้แบบมีเงื่อนไข สิ่งเร้าที่ผู้รับสารตอบสนองแล้วได้รับรางวัลควบคู่ไปด้วย จะถูกนำเสนอต่อผู้รับสารพร้อมสิ่งเร้าอันใหม่ที่ผู้รับสารไม่คุ้นเคย หลังจากการทดลองหลาย ๆ ครั้ง สิ่งเร้าอันใหม่ควรจะได้รับ การตอบสนองเช่นเดียวกับสิ่งเร้าตัวเก่า

จากทฤษฎีการเรียนรู้ข้างต้นทั้งสองทฤษฎีนี้ (อรวรรณ ปิลาธนโอบาท, 2542 :28-59) การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจสามารถนำเอาทฤษฎีการเรียนรู้ทั้งสองทฤษฎีนี้มาใช้ประโยชน์ และการศึกษาเรื่อง “การสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี” จะนำทฤษฎีการเรียนรู้มาศึกษาการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจของระหว่างวิทยากรและเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรม

3.แนวคิดเรื่องเกี่ยวกับนวัตกรรม (Innovation)

เนื่องจากการใช้คำว่า “นวัตกรรม” และ “นวกรรม” หรือที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า Innovation ในความหมายเดียวกันแต่มีเรียกชื่อต่างกัน ดังนั้นในงานวิจัยนี้ให้ใช้เรียกคำว่า “นวัตกรรม”

3.1 การเผยแพร่ นวัตกรรม

Everett M. Rogers (1983 :5) ได้ให้ความหมายของคำว่าเผยแพร่ นวัตกรรม (diffusion) คือ กระบวนการซึ่งนวัตกรรมถูกสื่อสารผ่านทางช่องทางในช่วงเวลาหนึ่งระหว่างสมาชิกต่าง ๆ ที่อยู่ในระบบสังคม

การเผยแพร่ นวัตกรรมมีองค์ประกอบอยู่ 4 ประการ (Rogers 1971 :10) คือ

1. นวัตกรรม (innovation)
2. ช่องทางการสื่อสาร (communication channels)
3. ระยะเวลา (time)

4. สมาชิกภายในระบบสังคม (social system)

1. นวัตกรรม (innovation)

Barnett (อ้างถึงใน ธวัช ทองมณี, 2539 :37) ได้ให้ความหมายของนวัตกรรม ว่าหมายถึง “แนวคิดต่าง ๆ แบบแผน พฤติกรรม หรือสิ่งของใหม่ ๆ ที่แตกต่างไปจากที่มีอยู่เดิม นวัตกรรมใน ความหมายนี้จึงครอบคลุมถึงเรื่องราวต่าง ๆ ได้กว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นด้านที่มองเห็น สามารถ สัมผัสได้ด้วยประสาททั้งห้า รวมทั้งที่เป็นแบบแผนพฤติกรรมความประพฤติตามระบบสังคม ประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ตลอดจนสิ่งประดิษฐ์วิทยาการใหม่ ๆ และด้านที่ไม่เป็นวัตถุ อันได้แก่ เรื่องราวที่เกี่ยวกับความเชื่อ ความนึกคิด ความศรัทธา ซึ่งเป็นเรื่องราวใหม่ที่เกิดขึ้นจากความคิด ภายในจิตใจของบุคคล”

Rogers (1983 :11) ได้ให้ความหมายของนวัตกรรม คือ ความคิด การกระทำหรือสิ่งของ ซึ่งบุคคลเห็นว่าเป็นของใหม่ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นของใหม่โดยนับเวลาตั้งแต่แรกพบหรือไม่ แต่ขึ้นอยู่กับ การที่บุคคลรับรู้ว่าเป็นของใหม่โดยความเห็นของบุคคลเอง ซึ่งจะเป็นเครื่องตัดสินใจ การ ตอบสนองของบุคคลที่มีต่อสิ่งนั้น ถ้าบุคคลเห็นว่าอะไรเป็นสิ่งใหม่สำหรับตน สิ่งนั้นก็จะเป็น นวัตกรรม

ความใหม่ในเรื่องของนวัตกรรมไม่จำเป็นจะต้องเป็นความรู้ใหม่ บุคคล ๆ หนึ่งอาจมีความ รู้เกี่ยวกับสิ่งนั้นมาชั่วระยะเวลาหนึ่งแล้วก็ได้เพียงแต่ยังไม่พัฒนาทัศนคติที่จะชอบหรือไม่ชอบ จะยอม รับหรือปฏิเสธนวัตกรรมนั้น ๆ ในด้านของ “ความใหม่” ของนวัตกรรมอาจจะแสดงในเรื่องของ ความรู้ การโน้มน้าวใจ หรือการตัดสินใจที่ยอมรับนวัตกรรม

1.1 คุณลักษณะของนวัตกรรม

ในการตัดสินใจยอมรับหรือปฏิเสธนวัตกรรมใด ๆ และระยะเวลาในการยอมรับนวัตกรรม จะเร็วหรือช้าขึ้นขึ้นอยู่กับลักษณะของนวัตกรรมที่มีอยู่ 5 ประการ ดังต่อไปนี้ (Rogers, 1983 :15-24)

1. ประโยชน์เชิงเปรียบเทียบ (Relative advantage)

คือ การที่ผู้ยอมรับนวัตกรรมมีความรู้สึกว่าการนวัตกรรมนั้นดีกว่า มีประโยชน์มากกว่าสิ่งเก่า หรือวิธีปฏิบัติเก่าที่นวัตกรรมถูกนำเข้ามาแทนที่

2. ความสอดคล้องกัน (Compatibility)

คือ การที่ผู้ยอมรับนวัตกรรมมีความรู้สึกว่าการนวัตกรรมนั้นไปด้วยกันได้หรือเข้ากับได้กับค่านิยม ประสพการณ์ในอดีต ตลอดจนความต้องการของผู้รับนวัตกรรม

3. ความสลับซับซ้อน (Complexity)

คือ การที่ผู้ยอมรับนวัตกรรมมีความรู้สึกว่านวัตกรรมนั้นยากแก่การเข้าใจและยากแก่การนำไปใช้

4. การนำไปทดลองใช้ได้ (Triability)

คือ การที่ผู้ยอมรับนวัตกรรมสามารถนำนวัตกรรมนั้น ๆ ไปทดลองใช้ได้ปริมาณน้อย ๆ ได้

5. ความสามารถสังเกตผลได้ (Observability)

คือ การที่ผู้ยอมรับนวัตกรรมและสมาชิกภายในระบบสังคมสามารถสังเกตผลของนวัตกรรมนั้นได้

2. ช่องทางการสื่อสาร (communication channels)

กระบวนการเผยแพร่ข่าวสารเป็นกระบวนการที่สาร (message) ถูกส่งผ่านจากแหล่งข้อมูล (source) ไปยังผู้รับสาร (receiver) ซึ่งผ่านช่องทางการสื่อสาร (communication channel) โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมของผู้รับสาร

ช่องทางการสื่อสารที่นำมาใช้ในการเผยแพร่ข่าวสาร ประกอบด้วย

1. ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคลและช่องทางการสื่อสารมวลชน ซึ่งทั้ง 2 ช่องทางมีความสำคัญในชั้นต่าง ๆ ของกระบวนการตัดสินใจที่แตกต่างกัน คือ ช่องทางการสื่อสารมวลชนมีความสำคัญในชั้นความรู้และช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคลมีความสำคัญในชั้นโน้มน้าวใจ ทั้งนี้เกิดจากลักษณะเฉพาะของแต่ละช่องทางที่จะมีผลต่อการรับรู้ของบุคคลในระดับต่าง ๆ โดยช่องทางการสื่อสารมวลชนสามารถที่จะเข้าถึงผู้รับในจำนวนมากและเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว แต่จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้น้อยกว่าช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคล แต่ถึงแม้ว่าช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคลจะสามารถแพร่กระจายข้อมูลได้ช้ากว่าและเข้าถึงบุคคลในจำนวนที่น้อยกว่าช่องทางการสื่อสารมวลชน แต่ผู้รับสามารถที่จะสามารถโต้ตอบซักถามกับผู้ส่งได้โดยตรงและสะดวกกว่าช่องทางการสื่อสารมวลชน ดังนั้นการใช้ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคลจึงมีอิทธิพลต่อการโน้มน้าวใจแก่ผู้รับนวัตกรรมได้มากกว่าช่องทางการสื่อสารมวลชน และได้กล่าวว่า สำหรับในประเทศที่กำลังพัฒนานั้นช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคลมีความสำคัญในชั้นความรู้ด้วย (Rogers, 1983 :198-199)

2. ช่องทางการสื่อสารภายในสังคมและช่องทางการสื่อสารภายนอกสังคมในการแบ่งประเภทช่องทางการสื่อสารภายในสังคมขึ้นอยู่กับจุดเริ่มต้น กล่าวคือ ช่องทางการสื่อสารภายในจุดเริ่มต้นที่ระบบสังคมของผู้รับสาร ช่องทางการสื่อสารภายนอกมีจุดเริ่มต้นจากภายนอกระบบ

สังคม เช่น การพูดปากต่อปากเพื่อกระจายข่าวสารอาจเป็นไปได้ทั้งภายนอกหรือภายใน ขึ้นอยู่กับแหล่งข่าวสารนั้นอยู่ภายในหรือภายนอกสังคมของผู้รับสาร

3. ระยะเวลา (time)

เป็นตัวแปรที่สำคัญในกระบวนการเผยแพร่นวัตกรรม การที่บุคคลตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมนั้น ระยะเวลาเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้บุคคลนั้นยอมรับเร็วหรือช้า

ช่วงระยะเวลาได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการเผยแพร่นวัตกรรมมีอยู่ 3 สถานการณ์ด้วยกัน คือ

1. เกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับนวัตกรรม
2. เกี่ยวข้องกับความเร็วหรือช้าในการยอมรับนวัตกรรมของบุคคล ซึ่งสามารถแบ่งออกได้

เป็น 5 ประเภท (Rogers, 1983)

2.1 พวกชอบของใหม่ (Innovators) เป็นพวกที่มีทัศนคติที่ดีต่อนวัตกรรม ชอบทดลองสิ่งต่าง ๆ

2.2 พวกรับนวัตกรรมเร็วส่วนแรก (Early Adoption) เป็นพวกที่เป็นผู้นำความคิดเห็นในสังคม ซึ่งคนกลุ่มนี้จะเป็นต้นแบบให้สมาชิกคนอื่น ๆ ในระบบสังคม

2.3 พวกรับนวัตกรรมเร็วส่วนใหญ่ (Early Majority) เป็นพวกที่ยอมรับนวัตกรรมก่อนสมาชิกส่วนใหญ่ของสังคม คนกลุ่มนี้จะมีการคิดพิจารณาอย่างรอบคอบก่อนรับนวัตกรรม

2.4 พวกรับนวัตกรรมช้าส่วนใหญ่ (Late Majority) เป็นพวกที่ยอมรับนวัตกรรมช้ากว่าสมาชิกส่วนใหญ่ของสังคม คนกลุ่มนี้จะไม่รับนวัตกรรมจนกว่าจะรู้สึกแน่ใจในนวัตกรรมนั้น ๆ ว่าจะให้ผลดีสำหรับตนอย่างแน่นอน

2.5 พวกล่าหลัง (Laggards) เป็นพวกที่ยอมรับนวัตกรรมช้าที่สุด คนกลุ่มนี้จะยึดติดกับความคิดดั้งเดิมของตน ไม่ค่อยเปลี่ยนแปลง

3. อัตราการยอมรับนวัตกรรม ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของนวัตกรรมโดยพิจารณาจากระยะเวลาสมาชิกของระบบสังคมจำนวนหนึ่งต้องใช้ในการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรม

4. สมาชิกภายในระบบสังคม (social system)

สมาชิกในระบบสังคมหรือระบบย่อยซึ่งสมาชิกจะรวมตัวกันเพื่อแสวงหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกันหรือเพื่อกระทำการใดที่มีเป้าหมายร่วมกันหรือกระทำการใดที่มีเป้าหมายร่วมกัน

นวัตกรรมที่เผยแพร่มาสู่สังคมอาจจะถูกยอมรับหรือปฏิเสธ โดยสมาชิกแต่ละคนภายในสังคมหรือระบบสังคมก็ได้ ดังนั้น การตัดสินใจในการยอมรับหรือปฏิเสธนวัตกรรมที่เผยแพร่เข้ามาในสังคมจึงสามารถแบ่งออกได้เป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้ (เสถียร เศษประทับ, 2525 :35-38)

1. การตัดสินใจโดยปัจเจกบุคคล (Optional Decision) เป็นการที่แต่ละบุคคลตัดสินใจด้วยตนเองโดยอิสระ การตัดสินใจประเภทนี้จะส่งผลกระทบต่อตัวบุคคลเอง ไม่ได้กระทบกระเทือนต่อบุคคลอื่นภายในสังคม
2. การตัดสินใจร่วมกันหรือการตัดสินใจโดยกลุ่ม (Collective Decision) เป็นการที่แต่ละบุคคลตัดสินใจเกี่ยวกับนวัตกรรมที่สมาชิกของระบบสังคมตัดสินใจร่วมกันเมื่อมีการตัดสินใจแล้วสมาชิกทุกคนในระบบสังคมต้องทำตามการตัดสินใจนั้น
3. การตัดสินใจโดยผู้มีอำนาจ (Authority Decision) เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับนวัตกรรมโดยผู้ที่อยู่ในตำแหน่งหรือฐานะสูงกว่าเมื่อมีการตัดสินใจไปแล้ว สมาชิกแต่ละคนของระบบสังคมก็จะถูกบังคับให้ยอมรับการตัดสินใจนั้น
4. การตัดสินใจที่ขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ (Contingent Decision) เป็นการตัดสินใจที่เป็นทางเลือกที่จะยอมรับหรือปฏิเสธนวัตกรรมภายหลังจากที่ได้มีการตัดสินใจเกี่ยวกับนวัตกรรมมาแล้วอย่างน้อยครั้งหนึ่ง โดยการตัดสินใจจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ

ลักษณะที่สำคัญบางประการของการเผยแพร่วัตกรรม

1. การเผยแพร่วัตกรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
Rogers ให้ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (social change) ว่า หมายถึงกระบวนการซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงปรากฏขึ้นในโครงสร้างและหน้าที่ของระบบสังคม เมื่อมีความคิดใหม่ ๆ ถูกประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมา มีการเผยแพร่ออกไปและได้รับการยอมรับหรือไม่ยอมรับจนกระทั่งมีการนำไปสู่ผลกระทบจริง ๆ ต่อสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็ได้ปรากฏขึ้นแล้ว
2. การเผยแพร่เป็นลักษณะเฉพาะของการสื่อสารแบบหนึ่ง
การเผยแพร่มีลักษณะพิเศษในประเด็นที่ข่าวสาร (messages) มีความเกี่ยวข้องกับความคิดใหม่ ๆ เนื่องจากการสื่อสารเป็นกระบวนการที่ผู้มีส่วนร่วมเป็นผู้สร้างข้อมูลและแลกเปลี่ยน ข้อมูลกับบุคคลอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันขึ้น ดังนั้นการสื่อสารจึงเป็นกระบวนการในการทำให้เกิดการบรรจบกัน (convergence) ของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ในการแลกเปลี่ยนข่าวสารเพื่อให้เข้าใจความหมายได้ตรงกัน ดังนั้นการที่กระบวนการสื่อสารสามารถนำมาอธิบายการเผยแพร่ได้ เช่น เมื่อผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change agent) หาทางชักจูงใจให้เป้าหมาย (client) ยอมรับนวัตกรรม
3. ความใหม่ของนวัตกรรมคือระดับของความไม่แน่ใจ (uncertainty)

Rogers อธิบายว่า ในการติดต่อสื่อสารนวัตกรรมที่เป็นความคิดใหม่ ๆ นั้น ความใหม่ของความคิดในเนื้อหาของข่าวสาร จะมีลักษณะเฉพาะคือ ความใหม่ หมายถึงระดับของความไม่แน่ใจ (uncertainty) ที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมนั้น ความไม่แน่ใจจะมีระดับของตัวเลือกที่สามารถรับรู้ในเหตุการณ์นั้น ๆ ซึ่งมีความเป็นไปได้ที่สัมพันธ์กับตัวเลือกนั้น (อ้างถึงใน ณรงค์ สมพงศ์, 2543 :89-91)

3.2 กระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับนวัตกรรม

Golsen and Rails (อ้างถึงใน มานิดา คอระระงับ, 2543 :25) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการยอมรับนวัตกรรมไว้ 3 ประการ คือ

1. เป็นการยอมรับครั้งแรกหรือเป็นการทดลองใช้นวัตกรรมของคนใดคนหนึ่งหรือของกลุ่ม
2. เป็นการใช้นวัตกรรมนั้นต่อไปเรื่อย ๆ
3. เป็นความคิดเห็นว่าเป็นการยอมรับภายในจิตใจของแต่ละคนที่มีต่อนวัตกรรมนั้น เมื่อคนเหล่านี้มีวิถีชีวิตในสังคมเดียวกัน

Rogers (อ้างถึงใน อนุชา สกุลราช, 2544 :17) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการยอมรับนวัตกรรมว่าเป็นการยอมรับเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นทางจิตใจภายในบุคคลเริ่มจากการได้ยินเรื่องวิทยากรนั้นจนกระทั่งยอมรับไปใช้ในที่สุด กระบวนการนี้มีลักษณะคล้ายกับกระบวนการเรียนรู้และการตัดสินใจ

กระบวนการตัดสินใจในการยอมรับหรือปฏิเสธนวัตกรรมนั้น Rogers ได้แบ่งขั้นตอนต่าง ๆ ไว้ 5 ขั้นตอน (อ้างถึงใน กฤดา ศิริตันติกร, 2542 :12-14) คือ

1. ขั้นเกิดความรู้ (Knowledge Stage)

ขั้นตอนนี้ คือ การที่บุคคลเปิดการรับรู้ถึงการมีอยู่ของนวัตกรรม และพอเข้าใจว่านวัตกรรมนั้นสามารถทำอะไรได้บ้าง ความรู้ที่เกิดขึ้นนี้แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1.1 ความรู้ที่ทำให้เกิดการตื่นตัวเกี่ยวกับนวัตกรรม ซึ่งได้แก่ ความรู้ที่ว่ามึนวัตกรรมเกิดขึ้นแล้ว (what is the innovation ?) และนวัตกรรมนั้นทำหน้าที่อะไรบ้าง (how does it work ?)

1.2 ความรู้เกี่ยวกับการใช้นวัตกรรม (how to knowledge ?) ประกอบด้วยความรู้ที่จำเป็นในการใช้นวัตกรรมอย่างเหมาะสม ถูกต้องและปลอดภัย ยิ่งนวัตกรรมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นเพียงใด ความจำเป็นที่ต้องมีความรู้ประเภทนี้ก็ยิ่งมีมากขึ้นนั่นเอง

1.3 ความรู้เกี่ยวกับหลักการซึ่งจะช่วยให้นวัตกรรมบรรลุผลในหน้าที่ (principle knowledge) ประกอบด้วยข้อมูลข่าวสารที่สนับสนุน การทำงานของนวัตกรรม เช่น ความรู้เกี่ยวกับเชื้อโรคและการระบาดของโรค ทำให้เราเข้าใจว่าเหตุใดจึงต้องฉีดวัคซีนหรือการใช้สวมที่ ถูกสุขลักษณะ

ถึงอย่างไรก็ดี การที่มีความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมกับการยอมรับไม่จำเป็นที่จะต้อง สอดคล้องกันก็ได้ กล่าวคือ บุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมหลายอย่างแต่ไม่ได้ยอมรับเอา นวัตกรรมนั้นไปใช้ เนื่องจากนวัตกรรมนั้นไม่เกี่ยวข้องและไม่มีประโยชน์กับตน ดังนั้นความคิดที่ เกี่ยวกับนวัตกรรมของบุคคลก็หยุดอยู่ที่ขั้นความรู้ โดยไม่ผ่านไปสู่อื่น ๆ ของกระบวนการ ตัดสินใจในการยอมรับนวัตกรรม

2. ขั้นโน้มน้าวใจ (Persuasion Stage)

ในขั้นตอนนี้บุคคลจะสร้างทัศนคติว่าชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยใน นวัตกรรม นั้น ๆ ในขั้นนี้บุคคลจะมีความรู้สึกผูกพันกับนวัตกรรมมากขึ้น มีการแสวงหาข่าวสาร เพิ่มเติมอย่างจริงจัง และมีการเลือกรับรู้ (selective perception) ในขั้นนี้ บุคคลจะแสวงหา คำตอบว่าจะนำเอานวัตกรรมไปใช้ได้อย่างไร และมีผลดีหรือผลเสียอย่างไร ดังนั้น คุณลักษณะ ของนวัตกรรม เช่น ประโยชน์เชิงเปรียบเทียบ (Relative advantage) ความสอดคล้องกัน (Compatibility) และ ความสลับซับซ้อน (Complexity) จึงมีผลอย่างมากต่อการรับรู้ของบุคคลใน ขั้นนี้

ในกรณีที่เป็นนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการป้องกัน (a preventive innovation) ซึ่งเป็น นวัตกรรมที่บุคคลยอมรับเพื่อหลีกเลี่ยงผลของเหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต เช่น การคุมกำเนิด เข็มขัดนิรภัย บุคคลจะมีการยอมรับนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันต่ำ จึงต้อง มีการสร้างเงื่อนไขของการกระทำ และต้องอาศัยความสนใจของผู้รับนวัตกรรมหรือการใช้สิ่งล่อ ใจจากหน่วยงานพัฒนาต่าง ๆ

3. ขั้นตัดสินใจ (Decision Stage)

ขั้นตอนนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลได้ดำเนินกิจกรรมไปสู่การเลือกที่จะยอมรับหรือ ปฏิเสธนวัตกรรม เช่น ในขั้นความรู้ (Knowledge Stage) จะต้องเลือกว่าจะให้ความสนใจหรือ ละเลยข่าวสารชนิดใด ในขั้นโน้มน้าวใจ (Persuasion Stage) จะต้องตัดสินใจว่าจะแสวงหาข่าวสาร อะไร แต่ในขั้นตัดสินใจ (Decision Stage) แตกต่างจากการเลือกในขั้นตอนอื่น ๆ กล่าวคือ มี

ทางเลือกซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ทางคือเลือกที่จะยอมรับนวัตกรรมโดยการนำเอานวัตกรรมนั้นไปใช้ อย่างเต็มรูปแบบหรือการปฏิเสธนวัตกรรมที่การไม่ยอมรับนวัตกรรมเลย ซึ่งบุคคลมีวิธีการ ลดความเสี่ยงของผลของนวัตกรรมโดยการทดลองใช้นวัตกรรมบางส่วน ดังนั้น การที่นวัตกรรม สามารถทดลองใช้ได้ก็จะทำให้เกิดการยอมรับได้เร็วมากยิ่งขึ้น

4. ขั้นการนำไปใช้ (Implementation Stage)

ในขั้นนี้เกิดขึ้นภายหลังการที่บุคคลมีการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมที่จะนำเอาไปใช้ อย่างเต็มรูปแบบ และเมื่อใช้ไปในระยะหนึ่งก็อาจจะมีการดัดแปลงนวัตกรรม (re-invention) หรือหยุด ใช้นวัตกรรมนั้น ๆ ซึ่งอาจมีสาเหตุในการดัดแปลงนวัตกรรม ได้แก่

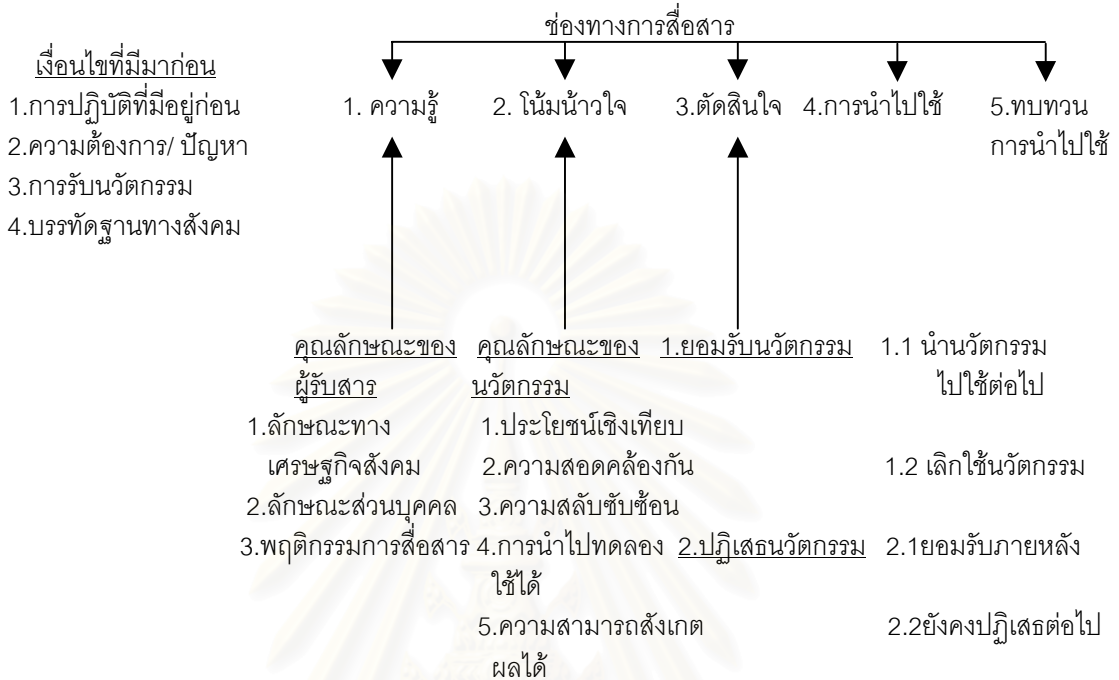
- 4.2 นวัตกรรมนั้นมีความสลับซับซ้อนยากเกินกว่าความเข้าใจ
- 4.3 เมื่อผู้รับนวัตกรรมขาดความรู้ในรายละเอียดเกี่ยวกับนวัตกรรม
- 4.3 เมื่อนวัตกรรมเป็นความคิดหรือเครื่องมือที่สามารถดัดแปลงได้ง่าย ๆ และนำไป ใช้ประโยชน์อื่น ๆ ได้อีก
- 4.4 เมื่อกลุ่มผู้รับนวัตกรรมต้องการสร้างความภูมิใจของท้องถิ่นว่ามีนวัตกรรมเป็นของ ตนเอง
- 4.5 เมื่อหน่วยงานพัฒนาต้องการให้มีการปรับเปลี่ยน

5. ขั้นบทวนการนำไปใช้ (Confirmation Stage)

หลังจากที่ตัดสินใจที่จะยอมรับหรือปฏิเสธนวัตกรรมนั้นไปแล้ว บุคคลจะพยายามหา ข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจของตน เพื่อหลีกเลี่ยงความไม่สอดคล้องในความคิด และลดความ รู้สึกที่ไม่ดีของการตัดสินใจที่แล้วมา ลักษณะของการตัดสินใจที่เกิดขึ้นในขั้นบทวนการนำไปใช้ (Confirmation Stage) มีดังต่อไปนี้คือ

- 5.1 ยังคงใช้นวัตกรรมนั้นต่อไปได้ (continued adoption)
- 5.2 ยังคงปฏิเสธที่จะใช้นวัตกรรม (continued rejection)
- 5.3 จากที่เคยปฏิเสธมาแล้ว เปลี่ยนใจมายอมรับนวัตกรรม (later adoption)
- 5.4 จากที่เคยใช้นวัตกรรม ต่อมาตัดสินใจเลิกใช้นวัตกรรม (discontinued) เนื่องจากมี นวัตกรรมใหม่ที่ดีกว่า (replacement discontinuance) หรือไม่พึงพอใจในผลที่เกิดขึ้น (disenchantment discontinuance)

Rogers ได้สรุปขั้นตอนของกระบวนการตัดสินใจในการยอมรับหรือปฏิเสธนวัตกรรมนั้นให้เห็นในแผนภาพดังต่อไปนี้

จากการศึกษาเรื่อง “การสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี” ได้นำแนวคิดเรื่องเกี่ยวกับนวัตกรรมของ Everett M. Rogers มาใช้ในการวิเคราะห์กระบวนการตัดสินใจของเกษตรกรที่ได้รับการอบรมตามเกษตรทฤษฎีใหม่ซึ่งถือว่าเป็นนวัตกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ในสังคม อีกทั้งเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ของผู้เข้ารับการอบรมอีกประการหนึ่งด้วย

4. แนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุก ระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน **ทางสายกลาง** โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและ

ภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำ วิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริม สร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความ อดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการ เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จากโลก ภายนอกได้เป็นอย่างดี”

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานและทรงพระกรุณา ปรึษาปรับปรุงแก้ไขและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สำนักงานคณะ กรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเผยแพร่เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ (ชาชีวะวัฒน์ ศรีแก้ว, 2545 :3)

สุเมธ ตันติเวชกุล (2541 :6) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง หรือเศรษฐกิจที่พึ่ง ตนเองได้ ว่าหมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิต สินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยไม่พึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่ เตื่อร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตน ตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงไหลไป ตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ ไม่พินณาการอยู่กับสิ่งใด

หากกล่าวโดยสรุป คือ หันกลับมายึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิต

หลักการพึ่งตนเอง อาจแยกแยะโดยยึดหลักสำคัญอยู่ 5 ประการ

1. ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติ โดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประนีประนอม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง
2. ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่เข้ม แข็งแรง เป็นอิสระ
3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างชาญฉลาด พร้อมทั้ง หาทางเพิ่มมูลค่า โดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน
4. ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง รวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่มีทั้ง ดีและไม่ดี จึงต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านและเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับ ความต้องการ และสภาพแวดล้อม และควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง

5. ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มี การมุ่งที่การลดรายจ่าย ในเวลาเช่นนี้จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือ จะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญ และยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้

โดยมีพระราชกระแสรับสั่งด้วยว่า หากพวกเราร่วมมือร่วมใจกันทำสัก ¼ ประเทศชาติของเราก็สามารถรอดพ้นจากวิกฤติได้

การปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ คือ

1. ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจัง ดังพระราชดำรัสที่ว่า

“...ความเป็นอยู่ที่ต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง...”

2. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม ดังพระราชดำรัสที่ว่า

“...ความเจริญของคนทั้งหลาย ย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพชอบเป็นหลักสำคัญ”

3. ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และการแข่งขันในทางการค้าขายประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีต ซึ่งมีพระราชดำรัสเรื่องนี้ว่า

“...ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึงความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรมทั้งในเจตนาและการกระทำ ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น...”

ที่มาแห่งพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่”

แรงดลพระราชหฤทัยในเรื่องนี้เกิดจากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรในภาคอีสาน บริเวณพื้นที่บ้านกุดตอแก่น ตำบลกุดสิมคุ้มใหญ่ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2535 ซึ่งทรงพระมหากรุณาธิคุณพระราชดำรัสแก่บรรดาคณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคลในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2535 ณ ศาลาดุสิดาลัย ว่า

“...ถามชาวบ้านที่อยู่ที่นี่ว่าเป็นอย่างไรบ้างปีนี้ เขาบอกว่าเก็บข้าวได้ แล้วข้าวก็อยู่ตรงนั้น กองไว้ เราก็ไปดูข้าว ข้าวนั้นมีรวงจริง แต่ไม่มีเมล็ดหรือรวงหนึ่งมีซีกสองสามเมล็ด ก็หมายความว่า 1 ไร่ คงได้ประมาณซีกถังเดียวหรือไม่ถึงถังต่อไร่ ถามเขาทำไมเป็นอย่างนี้ เขาบอกว่าเพราะไม่มีฝน เขาปลูกกล้าไว้แล้วเมื่อขึ้นมาก็ปักดำ ปักดำไม่ได้เพราะไม่มีน้ำ ก็ปักในทรายทำรูในทรายแล้วปักลงไป เมื่อปักแล้วตอนกลางวันก็เฉา มันงอลงไป แต่ตอนกลางคืนก็ตั้งตัวตรงขึ้นมา

เพราะมีน้ำค้าง ในที่สุดก็ได้แต่รวงแต่ไม่มีข้าวเท่าไร อันนี้เป็นบทเรียนที่ดี... แสดงให้เห็นว่าข้าวนี้เป็นพืชแข็งแกร่งมากขอให้ได้มีน้ำค้างก็พอ แม้จะเป็นข้าวธรรมดาไม่ใช่ข้าวไร่ ถ้าหากเราช่วยเขาเล็กน้อยก็สามารถที่จะได้ข้าวมากขึ้นหน่อยที่จะกิน ฉะนั้น โครงการที่จะทำมีไว้จะต้องทำโครงการใหญ่โตมากน่าจะได้ผล ทำเล็ก ๆ ก็ได้ จึงเกิดความคิดขึ้นมาว่า ในที่เช่นนั้น ฝนดีพอสมควรแต่ลงมาไม่ถูกระยะเวลา...ฝนทิ้งช่วง ข้าวก็ไม่ดี”

จากพระราชดำรัสข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการที่ทรงรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากปัญหาข้อเท็จจริงแล้วทรงวิเคราะห์เป็นแนวทฤษฎีว่า

“...วิธีการแก้ไขก็คือต้องเก็บน้ำฝนที่ตกลงมา ก็เกิดความคิดว่าอยากลองดูสัก 10 ไร่ ในที่นั้น 3 ไร่จะเป็นบ่อน้ำ คือเก็บน้ำฝน แล้วถ้าจะต้องบุด้วยพลาสติก ทดลองดู แล้วอีก 6 ไร่ ทำเป็นที่นา ส่วนที่เหลือเป็นบริการ หมายถึง ทางเดินหรือกระดือบ หรืออะไรก็ได้ แต่หมายความว่าน้ำ 30% ที่นา 60% ก็เชื่อว่าถ้าเก็บน้ำได้จากเดิมที่เก็บเกี่ยวข้าวได้ประมาณ ไร่ละ 1-2 ถัง ถ้ามีน้ำเล็กน้อยอย่างนั้น ก็ควรจะเก็บเกี่ยวข้าวได้ไร่ละประมาณ 10-12 ถังหรือมากกว่า...”

ในเวลาต่อมาได้พระราชทานพระราชดำริให้ทำการทดลอง “ทฤษฎีใหม่” เกี่ยวกับการจัดการที่ดินและแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรขึ้น ณ วัดมิ่งมงคลชัยพัฒนา ตำบลห้วยบง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี (ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, ม.ป.ป. :2)

ความหมายของเกษตรทฤษฎีใหม่

เนื่องจากมีนักวิชาการและกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ได้ให้ความหมายที่แตกต่างกันออกไป จึงยกตัวอย่างมาได้ดังต่อไปนี้

จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ที่ได้ทรงพระราชทานไว้เนื่องในวโรกาสต่าง ๆ พอจะสรุปความหมายของ “ทฤษฎีใหม่” (New Theory) น่าจะหมายถึง “แนวทางปฏิบัติเพื่อให้เกษตรกรที่มีที่ดินถือครองประมาณ 10-15 ไร่ สามารถมีน้ำใช้เพื่อการเกษตรอย่างพอเพียงตลอดปี และใช้น้ำกับที่ดินที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อให้มีกินแบบตามอัตภาพ คือไม่รวยมาก แต่พอกิน ไม่อดอยาก โดยการแบ่งที่ดินถือครองออกเป็นสัดส่วน ดังนี้ ส่วนที่หนึ่งร้อยละ 30 ของพื้นที่ สำหรับขุดสระ ส่วนที่สองร้อยละ 60 ของพื้นที่สำหรับทำนาปลูกข้าว และ ปลูกพืชไร่ทำสวน และส่วนที่สามร้อยละ 10 ของพื้นที่สำหรับเป็นที่บริการ เช่น ทางเดิน ที่อยู่อาศัย หรืออื่น ๆ” (สุนทร กุลวัฒน์วรพงศ์, 2544 :69)

ทฤษฎีใหม่เป็นข้อเสนอให้เห็นปรัชญาหรือแนวคิดของ “การพัฒนาแบบใหม่” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ คำอธิบายของพระองค์ท่านคือ การยกมาตรฐานการครองชีพของ

เกษตรกรรายย่อยของประเทศไทยซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของครอบครัวไทย ซึ่งชี้ให้เห็นถึง การจัดการทรัพยากรดินและน้ำขององค์กรประชาชนและความร่วมมือกับองค์กรภายนอกชุมชน (ภูษณ ปริย์มานิช, 2542 :91)

เปรม ตินสุลานนท์ (มูลนิธิรัฐบุรุษ พลเอกเปรม ตินสุลานนท์, 2541, 11-15) ได้อธิบาย แนวคิดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่ได้พระราชทานแนวคิดทฤษฎีใหม่ไว้ 3 ชั้นด้วยกัน คือ **ขั้นที่ 1** การช่วยเหลือให้เกษตรกรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของชาติและมีฐานะยากจนขาด โอกาสทางการศึกษาให้สามารถปรับตัวกลับเข้าสู่การเกษตรแบบยั่งยืนได้สะดวกขึ้น เข้าใจง่าย มีความเป็นอิสระจากระบบตลาดโลกมากขึ้น สามารถนำเอาประโยชน์จากการผสมผสานทางการ เกษตรมาใช้ให้เกิดแก่ตนเองและชุมชนมากขึ้น โดยทรงแนะนำให้จัดสรรพื้นที่ที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน ด้วยข้อมูลที่ทรงศึกษาจากหลักการผลิตแบบพอเพียง เพื่อให้จะให้เกษตรกรเลี้ยงตัวเองได้ในระดับ ประหยัดก่อน นั่นคือ ให้เหมาะกับเกษตรกรที่มีพื้นที่ทำกินน้อย อยู่ในเขตเกษตรน้ำฝนคือนอกเขต ชลประทาน ฝนตกไม่ชุกนัก ฐานะค่อนข้างยากจน มีสมาชิกครอบครัว 3-4 คน และไม่มีอาชีพหรือ แหล่งรายได้อื่นที่ดีกว่าในบริเวณใกล้เคียง ด้วยการแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วนที่ใช้ประโยชน์แตกต่างกัน คือ ปลูกข้าวร้อยละ 30 ปลูกพืชยืนต้น พืชผัก พืชไร่ ร้อยละ 30 ซุดเป็นสระน้ำไว้สำหรับอุปโภค บริโภค ร้อยละ 30 ส่วนอีกร้อยละ 10 สุดทำยให้ใช้เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ และโรงเรือนอื่น ๆ ทรง อธิบายว่าหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องจะต้องทำและพิสูจน์ว่าหากปฏิบัติแล้วจะเลี้ยงตัวเองได้จึงควร ทำเพิ่ม และให้ศึกษาข้อมูลติดต่อกันหลายปี เพื่อพิสูจน์หรือยืนยันทฤษฎีใหม่นี้ในแต่ละท้องถิ่นซึ่ง จะมีศักยภาพและข้อจำกัดต่างกันออกไป ดังนั้นจึงทรงแนะนำว่า “ต้องทำช้า ๆ เพราะว่าต้อง สั้นเปลือง สั้นค่าใช้จ่ายไม่ใช้น้อย ๆ และ เมื่อทำแล้วนี่ว่าเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะทำให้ประชา ชนมีกินแบบอัตรภาพ คือ อาจไม่รวยมาก แต่ก็พอกิน ไม่อดอยาก” (พระราชทานเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2539) และถ้าหากไม่ได้รับความสำเร็จในบางพื้นที่ก็ต้องปรับปรุงวิธีการให้เหมาะสม

ดังนั้นแล้ว จะเห็นได้ว่า ในทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่งพระองค์ได้ทรงคำนึงถึงความพอ เพียงเสียก่อน ทั้งยังคำนึงถึง ความแตกต่างของแต่ละพื้นที่พระราชดำริเรื่องทฤษฎีใหม่ จึงไม่ใช่การนำเอาไปใช้เป็นสูตรตายตัว แต่อาจปรับปรุงได้ การพระราชทานแนวคิดว่าปลูก นาข้าว ร้อยละ 30 ของพื้นที่ประมาณ 15 ไร่ คือจะมีนาข้าวอยู่ประมาณ 5 ไร่ นี้ก็เพราะทรง คำนวณว่าคนไทยมีวัฒนธรรมการบริโภคข้าวมาแต่โบราณแล้ว ถ้าสมาชิกในครอบครัวมีอยู่สัก 4- 5 คน ข้าว 5 ไร่ นี้ ก็จะมีพอให้บริโภคไปได้ตลอดทั้งปี โดยไม่ต้องอดอยาก ไม่ต้องซื้อหา สัตว์ที่เลี้ยง ไว้ก็จะเป็นแหล่งโปรตีน พืชผัก ก็มีพอบริโภคเอง ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่าย ที่เหลือนอกจากนี้ก็เอา ไร่จำหน่ายเป็นรายได้เสริม การปลูกพืชหลาย ๆ ชนิดในพื้นที่เดียวกันก็จะช่วยให้เกิดความหลากหลาย ลดความเสี่ยง และเพิ่มความสมบูรณ์ตามธรรมชาติได้ น้ำในสระน้ำที่ขุดขึ้นก็จะเป็นแหล่ง

น้ำสำหรับใช้ในเวลาที่ไม่มีน้ำฝน ซึ่งได้ทรงคำนวณ อัตราการระเหยของน้ำไว้แล้วว่า ถ้าหากสระเก็บน้ำได้ดี แม้จะต้องสูญเสียน้ำจากการระเหยไปบ้าง ก็จะมีพอเพียงพอแก่การใช้อย่างประหยัด แต่อย่างไรก็ตาม หากจะให้ทฤษฎีใหม่สมบูรณ์แล้ว พระองค์ทรงมีพระราชดำริแนะนำว่า “จำเป็นต้องมีแหล่งน้ำใหญ่มาเพิ่มเติม” อันนี้ย่อมเป็นหน้าที่การลงทุนของรัฐ นี่เป็นตัวอย่างของการพัฒนาที่แบ่งสรรหน้าที่และบทบาทของสังคมอย่างมีเหตุมีผล มีพลวัต เข้าใจง่าย ปรับปรุงประยุกต์ได้ถ้าจะทำให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และเวลาที่ไม่เหมือนกัน

ขั้นที่ 2 เป็นการให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปของกลุ่มหรือสหกรณ์โดยร่วมแรงในการผลิต การตลาด การเป็นอยู่ การสวัสดิการ และการศึกษา ด้วยความร่วมมือของหน่วยราชการ มูลนิธิและเอกชน การกระทำดังนั้นจะช่วยให้เกิดพลังของชุมชน เกิดการพัฒนา การอยู่ร่วมกัน เกิดความสามัคคีกัน มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูล วิธีคิดที่หลากหลายขึ้น เป็นการปลูกเร้ากระบวนการถ่ายทอด กระบวนการเรียนรู้ มีการผสมผสานความรู้ใหม่กับภูมิปัญญาดั้งเดิมในแต่ละท้องถิ่น เกษตรกรกับชุมชนใกล้เคียงกัน แม้ไม่ได้ทำนา ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ด้วยกัน ก็ได้มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เบื้องต้น มีตลาดแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าอุปโภคบริโภคแก่กันตลอดจนร่วมกันทำกิจกรรมการพัฒนาความเป็นอยู่ร่วมกัน เช่น การอนามัย การจัดหาสาธารณสุขที่จำเป็นต่อการยังชีพ กิจกรรมเหล่านี้จำเป็นต้องมีงบประมาณหรือการช่วยเหลือทางวิชาการและวิธีการจัดการมาช่วย เช่น จากราชการและหรือจากภาคเอกชนเป็นการช่วยให้เกษตรกรช่วยเหลือตนเองได้ ไม่ใช่การสังคมสงเคราะห์ และไม่ใช่ว่าไปสั่งเขาว่าเขาควรต้องการอะไร แต่ควรเป็นการฟังว่าเขาต้องการอะไร บางพื้นที่อาจต้องการถนน สะพาน บางพื้นที่อาจต้องการครู ต้องการห้องเรียน บางพื้นที่ต้องการแหล่งน้ำ บางพื้นที่ต้องการการจัดการกับปัญหาเฉพาะด้านเป็นครั้งคราวเท่านั้น ในการดำเนินทฤษฎีใหม่ขั้นที่สองนี้จึงต่างจากขั้นที่หนึ่ง ตรงที่ขั้นที่หนึ่งมองเข้าไปที่ตัวบุคคลและครอบครัวก่อน ส่วนขั้นที่สองจะมุ่งไปที่สถาบันชุมชนขนาดต่าง ๆ

ขั้นที่ 3 เป็นการพัฒนาระดับสูงขึ้นไปอีก คือ สูงกว่าความพออยู่พอกินแล้วนำของเหลือจากการบริโภคมาแปรรูปและจัดจำหน่าย แต่การจำหน่ายนี้จำเป็นต้องสนใจความต้องการของตลาดเหมือนกัน โดยธรรมชาติตลาดมักจะต้องสินค้าที่ค่อนข้างพร้อมบริโภค มีมาตรฐาน มีความสะอาด มีความแน่นอน ดังนั้น ก็มักจะอาศัยทุน อาศัยเทคโนโลยีและอาศัยความรู้ ความสามารถในการจัดการสูง ในขั้นที่สามนี้ ชุมชนจึงต้องร่วมมือกับแหล่งเงินทุน แหล่งพลังงาน เพื่อจัดตั้งและบริหารกิจการการแปรรูปสินค้าสูงขึ้นไปอีก เช่น การบริหารโรงสี การตั้งร้านสหกรณ์จัดจำหน่ายสินค้า ภาครัฐก็ต้องช่วยในด้านการให้ข้อมูล การอำนวยความสะดวกในด้าน

สาธารณูปโภค การขนส่ง การสื่อสาร การขจัดข้อขัดข้องต่อการดำเนินการในขั้นนี้ เช่น กฎหมาย และระเบียบที่อาจเป็นอุปสรรค การสร้างโครงสร้าง การคลังส่วนกลาง การภาษีอากรท้องถิ่นที่ช่วยสนับสนุนให้กิจกรรมต่าง ๆ สามารถมีความเชื่อมโยงและช่วยให้เกิดความร่วมมือกันได้อย่างขึ้น

มูลนิธิชัยพัฒนา (อ้างถึงในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2544 :52-53) ได้สรุปขั้นตอนของทฤษฎีใหม่ไว้ 3 ขั้น ดังนี้ คือ

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1

1. ถ้าพูดอย่างสรุปที่สุด เป็นวิธีการปฏิบัติของเกษตรกรที่เป็นเจ้าของที่ดินจำนวนน้อย แปลงเล็ก (ประมาณ 15 ไร่)

2. หลักสำคัญ : ให้เกษตรกรมีความพอเพียง โดยเลี้ยงตัวเองได้ (Self-sufficiency) ในระดับชีวิตที่ประหยัดก่อน ทั้งนี้ต้องมีความสามัคคีในท้องถิ่น

3. มีการผลิตข้าวบริโภคพอเพียงประจำปี โดยถือว่าครอบครัวหนึ่งทำนา 5 ไร่ จะมีข้าวพอกินตลอดปี ข้อนี้เป็นหลักสำคัญของทฤษฎีนี้

4. เพื่อการนี้ จะต้องใช้หลักว่า ต้องมีน้ำ 1,000 ลูกบาศก์เมตรต่อไร่ ฉะนั้น 5 ไร่ ต้องมี 5,000 ลูกบาศก์เมตร แต่แปลง (15 ไร่) ทำนา 5 ไร่ ทำพืชไร่หรือไม้ผล ฯลฯ 5 ไร่ (= 10 ไร่) จะต้องมีน้ำ 1,000 ลูกบาศก์เมตรต่อปี

จะได้ตั้งสูตรคร่าว ๆ ว่า แต่แปลงประกอบด้วย นา 5 ไร่ และพืชไร่พืชสวน 5 ไร่ สระน้ำ 3 ไร่ ลึก 4 เมตร จุประมาณ 19,000 ลูกบาศก์เมตร (19,200) ที่อยู่อาศัย และอื่น ๆ 2 ไร่ รวมทั้งหมด 15 ไร่

5. อุปสรรคสำคัญที่สุด คือ อ่างเก็บน้ำ หรือสระที่รับน้ำให้เต็มเพียงปีละหนึ่งครั้ง จะมีการระเหยวันละ 1 เซนติเมตร โดยเฉลี่ยในวันที่ไม่ฝนตก หมายความว่าในปีหนึ่ง ถ้านับวันแห้ง 300 วัน ระดับน้ำในสระจะลดลง 3 เมตร (ในกรณีนี้ $\frac{3}{4}$ ของ 19,000 ลูกบาศก์เมตร น้ำที่ใช้ได้ จะเหลือ 4,750 ลูกบาศก์เมตร) จึงจะต้องมีการเติมน้ำเพื่อให้เพียงพอ

6. มีความจำเป็นที่จะมีแหล่งน้ำเพิ่มเติมสำหรับโครงการวัดมณฑลชัยพัฒนาได้สร้างอ่างเก็บน้ำบรรจุ 800,000 ลูกบาศก์เมตร สำหรับเลี้ยง 3,000 ไร่

7. ลำพังอ่างเก็บน้ำบรรจุ 800,000 ลูกบาศก์เมตร จะเลี้ยงได้ 800 ไร่

(โครงการวัดมณฑล มีพื้นที่ 3,000 ไร่ แบ่งเป็น 200 แปลง) อ่างนี้ จึงเลี้ยงได้ 4 ไร่ต่อแปลง ลำพังสระในแปลงเลี้ยงได้ 4.75 ไร่ จึงเห็นได้ว่าหมิ่นเหม่มาก (4.75 ไร่ + 4.00 ไร่ = 8.75 ไร่) ถ้าคำนวณว่า 8.75 ไร่ นั้น จะทำเกษตรอย่างสมบูรณ์ได้อีก 6.25 ไร่จะต้องอาศัยเทวดาเลี้ยง

แต่ถ้าค่านิ่งว่า ในระยะที่ไม่มีความจำเป็นที่จะใช้น้ำ หรือมีฝนตก น้ำฝนที่ตกมาจะเก็บได้ ในอ่างและในสระ สำรองไว้สำหรับเมื่อต้องการ อ่างและสระจะทำหน้าที่เปลี่ยนน้ำฝน (Regulator) จึงเข้าใจว่าระบบนี้ น้ำจะพอ

8. ปัญหาใหญ่อีกข้อหนึ่ง คือ ราคาลงทุนค่อนข้างสูง เกษตรกรจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก (ทางราชการ ทางมูลนิธิและทางเอกชน) แต่ค่าดำเนินการไม่เปลี่ยนแปลงสำหรับเกษตรกร

(ทฤษฎีใหม่; มูลนิธิชัยพัฒนา วันที่ 15 มีนาคม 2537)

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2

เมื่อตั้งศูนย์บริการที่วัดมงคลชัยพัฒนา และแปลงตัวอย่างที่ "ทางดิสโก้" สำเร็จแล้ว เกษตรกรก็เริ่มเข้าวิธีการ ขอให้ดำเนินการในที่ดินของตนเอง เมื่อได้ผลก็ต้องเริ่มขั้นตอนที่สองคือ ให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ร่วมแรงใน

- (1) การผลิต (พันธุ์พืช เตรียมดิน ชลประทาน ฯลฯ)
- (2) การตลาด (ลานจากข้าว ยุ้ง เครื่องสีข้าว การจำหน่ายผลผลิต)
- (3) การเป็นอยู่ (กะปิ น้ำปลา อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ)
- (4) สวัสดิการ (สาธารณสุข เงินกู้)
- (5) การศึกษา (โรงเรียน ศูนย์การศึกษา)
- (6) สังคมและศาสนาด้วยความร่วมมือของหน่วยงานราชการ มูลนิธิและเอกชน

(ทฤษฎีใหม่; มูลนิธิชัยพัฒนา วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2538)

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3

ติดต่อร่วมมือกับแหล่งเงิน (ธนาคาร) และแหล่งพลังงาน (บริษัทน้ำมัน) ตั้งและบริหารโรงสี (2) ตั้งและบริหารร้านสหกรณ์ (1,3) ช่วยการลงทุน (1,2) ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต (4,5,6) ทั้งฝ่ายเกษตรกรและฝ่ายธนาคารกับบริษัทจะได้ประโยชน์

เกษตรกรขายข้าวในราคาสูง (ไม่ถูกกดราคา) ธนาคารกับบริษัทซื้อข้าวในราคาต่ำ (ซื้อข้าวเปลือกตรงจากเกษตรกรมาสีเอง) (2) เกษตรกรซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคในราคาต่ำ (เป็นร้านสหกรณ์ ราคาขายส่ง) (1,3) ธนาคารกับบริษัทสามารถกระจายบุคลากรได้

(ทฤษฎีใหม่; มูลนิธิชัยพัฒนา วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2538)

ประโยชน์ของทฤษฎีใหม่ (สุนทร กุลวัฒน์วรพงศ์, 2544 :72)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาพระราชทานสรุปถึงประโยชน์ของทฤษฎีใหม่ไว้ดังนี้

1. ทำให้ประชาชนมีกินแบบตามอัตภาพ คือไม่รวยมาก แต่พอกินไม่อดอยาก
2. ถ้าน้ำมีพอดีปีไหนก็สามารถที่จะทำการเกษตรหรือปลูกข้าวนาปีได้ และถ้าต่อไปในหน้าแล้งน้ำมีน้อย ก็สามารถใช้น้ำที่กักเอาไว้ในระเก็บน้ำของแต่ละแปลงมาปลูก แม้แต่ข้าวก็ยังปลูกได้ ไม่ต้องไปเบียดเบียนชลประทานระบบใหญ่ และอาจปลูกผักหรือเลี้ยงปลา หรือทำอะไรก็ได้ ฉะนั้นทฤษฎีใหม่นี้มีไว้สำหรับการป้องกันการขาดแคลนน้ำ
3. ถ้าในภาวะปกติที่มีอุทกภัยก็สามารถจะฟื้นตัวได้ โดยไม่ต้องให้ทางราชการไปช่วยมากเกินไปทำให้ประชาชนพึ่งตนเองได้เป็นอย่างดี

แนวกระแสพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ นั้นถือเป็นแนวความคิดหลักที่สำคัญที่ใช้ในการอบรมภายใต้การอบรมหลักสูตรพัฒนาหลักสูตรระบบเศรษฐกิจพอเพียง ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี เพื่อการเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ไปสู่เกษตรกรภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ มีดังต่อไปนี้

ดวงหทัย วงษ์ราช (2542) ได้ทำการศึกษา เรื่อง “การเปิดรับข่าวสารกับการเข้าร่วมในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ ของเกษตรกรในเขตอำเภอเก้าเลี้ยว จังหวัดนครสวรรค์” โดยผลการวิจัยพบว่า การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริจากสื่อมวลชน สื่อบุคคลและสื่อเฉพาะกิจมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการเข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ

สุพัตรา สมานประธาน (2544) ได้ทำการศึกษา เรื่อง “การศึกษาการดำเนินงานโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 11” ผลการวิจัยพบว่าวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติงานโครงการที่โรงเรียนส่วนใหญ่กำหนด คือ เพื่อให้นักเรียนนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง “การสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์ศึกษารวมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี” ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยแบบสหวิธีการ (Multiple Methodology) ซึ่งอาศัยการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึก (In-depth Interview) แบบสอบถามปลายเปิด (Open-ended Questionnaire) และสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) จากเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรมตามเกษตรทฤษฎีใหม่ ณ ศูนย์ศึกษารวมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี ระหว่างวันที่ 5 กุมภาพันธ์ – 23 กุมภาพันธ์ 2546 จำนวน 3 รุ่น และติดตามผลภายหลังการอบรมของเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรมประมาณ 1 เดือนในระหว่างวันที่ 5 มีนาคม – 31 มีนาคม 2546

หน่วยงานที่ทำการศึกษาคือ ศูนย์ศึกษารวมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี ซึ่งเป็นหน่วยงานที่เปิดกว้างให้แก่เกษตรกรและผู้สนใจทั่วไปในการนำเอาการเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้ในการทำเกษตรกรรมในพื้นที่ของตน และการที่เป็นหน่วยงานที่มีการจัดอบรมให้แก่บุคคลโดยทั่วไปอย่างต่อเนื่องโดยมีวิทยากรที่ทรงคุณวุฒิและมีประสบการณ์ที่จะถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรได้อย่างถูกต้อง และเป็นรูปธรรม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้คือ วิทยากร เจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และเกษตรกรที่เข้ารับการอบรมตามหลักสูตรพัฒนากสิกรรมสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้โครงการ “คืนชีวิตให้แผ่นดิน” ณ ศูนย์ศึกษารวมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี ระหว่างวันที่ 5 – 23 กุมภาพันธ์ 2546 คือรุ่นที่ 59 – รุ่นที่ 61 รวม 3 รุ่น โดยเฉลี่ยในแต่ละรุ่นจะมีเกษตรกรเข้าร่วมการอบรมประมาณ 50-60 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มด้วยกัน คือ

1. กลุ่มวิทยากรผู้ให้การอบรม จำนวน 4 คน โดยแบ่งออกเป็น

- 1.1 อ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร ประธานมูลนิธิศูนย์กสิกรรมธรรมชาติ, ผู้ก่อตั้งศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง และประธานคณะกรรมการบริหารสถาบันเศรษฐกิจพอเพียง
 - 1.2 คุณดำรงศักดิ์ ชุมแสงพันธ์ ประธานศูนย์กสิกรรมสมุนไพรรุท อ.วังจันทร์ จ.ระยอง
 - 1.3 ดร. สาลี ชินสถิต สำนักงานวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 6 จ.จันทบุรี
 - 1.4 คุณธีระ วงศ์เจริญ หัวหน้างานวิชาการศูนย์การศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.จันทบุรีและผู้อำนวยการสถาบันเศรษฐกิจพอเพียง
2. กลุ่มเกษตรกรที่อยู่ในโครงการพักชำระหนี้ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้
- 2.1 คัดเลือกกลุ่มเกษตรกรที่เข้ารับการอบรมกลุ่มที่ 1 จำนวน 106 คน จาก 3 จังหวัด คือ จังหวัดจันทบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดสระแก้ว
 - 2.2 คัดเลือกกลุ่มเกษตรกรที่เข้ารับการอบรมกลุ่มที่ 2 จำนวน 20 คน จาก 3 จังหวัด คือ จังหวัดจันทบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดสระแก้ว
3. กลุ่มเจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จำนวน 9 คน
- 3.1 เจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร 3 คน จากจังหวัดจันทบุรี
 - 3.2 เจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร 3 คน จากจังหวัดสระแก้ว
 - 3.3 เจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร 3 คน จากจังหวัดระยอง

วิธีการเก็บข้อมูล

1. การวิจัยข้อมูลจากเอกสาร ตำรา งานวิจัย
 - 1.1 เพื่อศึกษาข้อมูลในการกำเนิดขึ้นของมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ ซึ่งเป็นสถานที่ที่ใช้ในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี
 - 1.2 เพื่อศึกษาแนวคิดจากข้อมูลในเอกสาร ตำรา ที่มูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติใช้ในการฝึกอบรมแก่เกษตรกรเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี
2. การเก็บข้อมูลการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในการอบรมตามหลักสูตรการพัฒนากสิกรรมสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียงระหว่างวันที่ 5 กุมภาพันธ์ – วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2546 จำนวน 3 รุ่น

3. การเก็บข้อมูลโดยแบ่งออกตามปัญหานำวิจัยได้ดังนี้

ข้อที่ 1 การสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรีเป็นอย่างไร

ขั้นตอนที่ 1 สัมภาษณ์เจาะลึกกลุ่มวิทยากรที่ให้การอบรมจำนวน 4 คน

ขั้นตอนที่ 2 สัมภาษณ์เจาะลึกกลุ่มเจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตรจำนวน 9 คน

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษากระบวนการสื่อสารในการอบรม

ข้อที่ 2 กระบวนการตัดสินใจในการยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรีเป็นอย่างไร

แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม

กลุ่มที่ 1 ใช้แบบสอบถามปลายเปิดเกษตรกรกลุ่มที่ 1 เพื่อหาลักษณะทางประชากรและกระบวนการตัดสินใจที่เกิดขึ้นของเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรมจำนวน 106 คนจาก 3 จังหวัด คือ จังหวัดจันทบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดสระแก้ว ผ่านกระบวนการตัดสินใจที่เกิดขึ้นตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.1 ขั้นความรู้ (Knowledge Stage)

2.2 ขั้นโน้มน้าวใจ (Persuasion Stage)

2.3 ขั้นตัดสินใจ (Decision Stage)

จากการใช้แบบสอบถามปลายเปิดกับเกษตรกรกลุ่มที่ 1 เพื่อหาลักษณะทางประชากรและกระบวนการตัดสินใจที่เกิดขึ้นของเกษตรกรทั้ง 3 จังหวัดภายหลังการอบรมโดยทันที ดังนั้นจึงศึกษา 3 ขั้น คือ ขั้นความรู้ (Knowledge Stage) ขั้นโน้มน้าวใจ (Persuasion Stage) และขั้นตัดสินใจ (Decision Stage)

กลุ่มที่ 2 ใช้การสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกกับเกษตรกรกลุ่มที่ 2 จำนวน 20 คนจาก 3 จังหวัด คือ จังหวัดจันทบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดสระแก้ว

3.1 ขั้นความรู้ (Knowledge Stage)

3.2 ขั้นโน้มน้าวใจ (Persuasion Stage)

3.3 ขั้นตัดสินใจ (Decision Stage)

3.4 ขั้นการนำไปใช้ (Implementation Stage)

3.5 ขั้นทบทวนการนำไปใช้ (Confirmation Stage)

ในกระบวนการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมในขั้นความรู้ (Knowledge Stage) ขั้นการโน้มน้าวใจ (Persuasion Stage) ขั้นตัดสินใจ (Decision Stage) จะใช้การสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกภายหลังการอบรม ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติในทันที และภายหลังการอบรมประมาณ 1 เดือนจะสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกกระบวนการยอมรับนวัตกรรมในขั้นนำไปใช้ (Implementation Stage) และขั้นทบทวนการนำไปใช้ (Confirmation Stage)

ข้อที่ 3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรมเกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบฉี่อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี เป็นอย่างไร

ขั้นตอนที่ 1 เก็บข้อมูลด้านลักษณะทางประชากรของเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรม ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบฉี่องจำนวน 1 กลุ่ม คือ

เกษตรกรที่เข้ารับการอบรมกลุ่มที่ 2 จำนวน 20 คนจาก 3 จังหวัด คือ จังหวัดจันทบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดสระแก้ว ที่ใช้การสัมภาษณ์เชิงเจาะลึก

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรมตามเกษตรทฤษฎีใหม่ ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบฉี่อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี โดย

ในขั้นตอนของการให้ความรู้

3.1 คุณลักษณะของผู้รับสาร

- ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม
- ตัวแปรของบุคคล
- พฤติกรรมการสื่อสาร

ในขั้นตอนของการโน้มน้าวใจ

1.2 คุณลักษณะของนวัตกรรม

- ประโยชน์เชิงเปรียบเทียบ
- ความสอดคล้องกัน
- ความสลับซับซ้อน
- การนำไปทดลองใช้ได้
- ความสามารถในการสังเกตผลได้

ในขั้นตอนของการตัดสินใจ

- การยอมรับนวัตกรรม แบ่งออกเป็น

1. ปฏิบัติสืบเนื่องต่อไป
2. ถูกเลิกใช้ภายหลัง เนื่องจาก
 - 2.1 มีนวัตกรรมดีกว่ามาใช้
 - 2.2 เกิดความไม่พอใจของนวัตกรรม
- การปฏิเสชนวัตกรรม แบ่งออกเป็น
 1. ยอมรับภายหลัง
 2. ยังคงปฏิเสธต่อไป

วิธีการจัดกระทำข้อมูล

1. ข้อมูลฉบับแรกที่ได้รับการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และจากการสนทนาพูดคุย
 2. ข้อมูลที่อยู่ในเทปบันทึกเสียง ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกทั้งในส่วนของวิทยากร เจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรม
 3. ข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามของเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรม
 4. ข้อมูลที่อยู่ในวีดีทัศน์ ซึ่งได้บันทึกเทปจากการอบรมโดยวิทยากร
- ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจะได้นำมารวมรวบและวิเคราะห์หาข้อสรุปในการศึกษาต่อไป

แนวคำถามที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งแบ่งออกตามปัญหาคำวิจัย

ปัญหาคำวิจัยข้อที่ 1 การสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรีเป็นอย่างไร

ส่วนที่ 1 วิทยากรผู้ให้การอบรม

1. จากกระแสพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับเรื่องนี้?
2. จากการที่ท่านให้การอบรมแก่เกษตรกร ท่านคิดว่าการกิจกรรมธรรมชาติ (การทำเกษตรแบบธรรมชาติ) สอดคล้องกับกระแสพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่อย่างไร?
3. ในส่วนของเนื้อหาที่ท่านรับผิดชอบ ท่านได้อบรมเกษตรกรในเรื่องใดบ้าง?

4. ท่านมีวิธีการใดบ้างในการอบรมแก่เกษตรกรเพื่อให้เกษตรกรสามารถเข้าใจในสิ่งที่ท่านได้ถ่ายทอดออกไป?
5. ท่านมีอุปสรรคในการถ่ายทอดความรู้อย่างไรบ้าง และท่านมีแนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆ เหล่านี้ได้อย่างไร?
6. ท่านคิดว่าเกษตรทฤษฎีใหม่จะสามารถช่วยให้เกษตรกรประสบความสำเร็จในพื้นที่ดินทำกินมากน้อยเพียงใด?
7. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับการทำเกษตรกรรมในอนาคต?

ส่วนที่ 2 เจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

1. ขอให้ท่านเล่าถึงโครงการที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรให้การสนับสนุนเกษตรกรที่อยู่ในโครงการพักชำระหนี้ ได้เข้ามารับการอบรม ณ ศูนย์ศึกษารวมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี?
2. ทำไมท่านจึงได้เลือกมาอบรมที่ศูนย์ศึกษารวมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี?
3. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการอบรมตามเกษตรทฤษฎีใหม่?
4. ท่านคิดว่าเกษตรกรจะได้รับอะไรในการอบรมครั้งนี้?
5. ถ้าเกษตรกรหันมาทำเกษตรทฤษฎีใหม่มากขึ้น ท่านคิดว่าจะส่งผลอย่างไรกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรในด้านของการซื้อสารเคมี และการชำระหนี้ของเกษตรกร?
6. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรมีนโยบายหรือไม่ว่าจะต้องทำเกษตรทฤษฎีใหม่หลังจากที่อบรมไปแล้ว?

ปัญหานำวิจัยข้อที่ 2 กระบวนการตัดสินใจในการยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์ศึกษารวมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรีเป็นอย่างไร

สัมภาษณ์เชิงเจาะลึกกับเกษตรกรกลุ่มที่ 2 ผู้เข้ารับการอบรมแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ

1. *ขั้นความรู้ (Knowledge Stage)*

- 1.1 คุณทราบว่ามีการเกษตรทฤษฎีใหม่ตั้งแต่เมื่อไหร่? และคุณได้หาความรู้ในเรื่องดังกล่าวอย่างไรบ้าง?
- 1.2 คุณมีความเข้าใจในเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่อย่างไรบ้าง?

2. **ขั้นโน้มน้าวใจ (Persuasion Stage)**

2.1 คุณคิดว่าวิทยากรช่วยให้คุณเห็นถึงความสำคัญของเกษตรทฤษฎีใหม่มากน้อยเพียงใด และอย่างไรบ้าง?

3. **ขั้นตัดสินใจ (Decision Stage)**

3.1 คุณคิดว่าจะนำเอาเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้ในพื้นที่ดินทำกินของคุณหรือไม่? อย่างไร?
3.2 ในกรณีที่ว่าคุณคิดว่าจะไม่นำเอาเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้ เพราะเหตุใดคุณจึงตัดสินใจเช่นนั้น?

4. **ขั้นการนำไปใช้ (Implementation Stage)**

4.1 คุณได้นำเอาเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้ในที่ดินทำกินของคุณอย่างไร?
4.2 ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการนำเอาเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้มีอะไรบ้าง? และคุณสามารถแก้ไขปัญหานั้นได้อย่างไร?

5. **ขั้นทบทวนการนำไปใช้ (Confirmation Stage)**

แบ่งออกเป็นผู้ยอมรับนวัตกรรมและปฏิเสธนวัตกรรม คือ

กรณีผู้ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่

5.1 เมื่อคุณได้นำเอาเกษตรทฤษฎีใหม่มาใช้แล้ว คุณได้รับข้อมูลแหล่งอื่น ๆ ที่ไม่สอดคล้องกับสิ่งที่คุณรู้หรือไม่? อย่างไร? และคุณมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับเรื่องนี้?

กรณีผู้ปฏิเสธเกษตรทฤษฎีใหม่

5.2 เมื่อคุณตัดสินใจไม่นำเอาเกษตรทฤษฎีใหม่มาใช้ในครั้งแรก คุณจะลองนำเกษตรทฤษฎีใหม่มาใช้ในพื้นที่ดินทำกินของคุณหรือไม่? เพราะเหตุใด?

ปัญหานำวิจัยข้อที่ 3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรมตามเกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบฉ้าง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี เป็นอย่างไร

1. **คุณลักษณะของผู้รับสาร**

- คำถามด้านลักษณะทางประชากร (อายุ เพศ ระดับการศึกษา รายได้ต่อปี)

2. คุณลักษณะของนวัตกรรม

2.1 ประโยชน์เชิงเปรียบเทียบ

2.1.1 เมื่อเปรียบเทียบระหว่างการทำกรเกษตรแบบเดิมที่คุณทำอยู่ นั้นกับเกษตรทฤษฎีใหม่ คุณคิดว่าอย่างไรจะสามารถช่วยให้คุณทำการเกษตรได้สำเร็จมากกว่ากัน?

2.1.2 เมื่อเปรียบเทียบระหว่างการทำกรเกษตรแบบเดิมที่คุณทำอยู่ นั้นกับเกษตรทฤษฎีใหม่ คุณคิดว่าอย่างไรที่เป็นระบบและให้ประโยชน์แก่คุณมากกว่ากัน?

2.2 ความสอดคล้องกัน

2.2.1 คุณคิดว่าเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นประโยชน์ตรงความต้องการของคุณหรือไม่? อย่างไร? ทำไมคุณจึงคิดเช่นนั้น?

2.3 ความสลับซับซ้อน

2.3.1 คุณคิดว่าเกษตรทฤษฎีใหม่มีความยากง่ายต่อความเข้าใจของคุณเพียงใด?

2.3.2 คุณคิดว่าเกษตรทฤษฎีใหม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่ดินทำกินของคุณได้ยากกว่าเดิมหรือไม่ อย่างไร?

2.4 การนำไปทดลองใช้ได้

2.4.1 คุณคิดว่าเกษตรทฤษฎีใหม่สามารถนำไปใช้ได้จริงหรือไม่ อย่างไร?

2.5 ความสามารถในการสังเกตผลได้

2.5.1 คุณคิดว่าเกษตรทฤษฎีใหม่จะทำให้ท่านมองเห็นประโยชน์ที่ได้รับเป็นรูปธรรมได้มากน้อยเพียงใด เมื่อนำมาทดลองใช้กับพื้นที่ดินทำกินของคุณ?

แบบสอบถามปลายเปิดที่ใช้กับเกษตรกรกลุ่มที่ 1

แบบสอบถามเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรม การสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

1. เพศ () ชาย () หญิง
2. อายุ.....ปี
3. สถานภาพ () โสด () สมรส () หย่าร้าง
4. ศาสนา () พุทธ () อื่น ๆ.....
5. จังหวัด (ที่อยู่ปัจจุบัน)
6. ระดับการศึกษาสูงสุด
() ไม่ได้เรียนหนังสือ () ป.4 () ป.6 () ม.3 () ม.6
() ปวช. () ปวส. () ปริญญาตรี () สูงกว่าปริญญาตรี
7. อาชีพหลัก (โปรดระบุ).....
8. อาชีพเสริม (โปรดระบุ).....
9. ระยะเวลาที่ประกอบอาชีพในปัจจุบัน (โดยประมาณ)ปี
10. รายได้ต่อปี (โดยประมาณ)บาท
11. ท่านเป็นลูกค้ำของ ธกส. หรือไม่ () เป็น () ไม่เป็น
12. ถ้าเป็นลูกค้ำ ธกส. / เป็นลูกค้ำ ธกส. มาเป็นเวลา..... ปี
13. ท่านอยู่ในโครงการพักชำระหนี้กับ ธกส. หรือไม่ () ใช่ () ไม่ใช่
14. ท่านเคยใช้ชำระหนี้เงินกู้ ธกส. มาบ้างแล้วหรือไม่ () เคย () ไม่เคย
15. ท่านคิดว่าจะกู้เงิน ธกส. อีกหรือไม่ () กู้ () ไม่กู้แล้ว
() ยังไม่ตัดสินใจ เพราะ.....
16. ธกส. คิดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้จากท่านร้อยละ.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่ 2 กระบวนการตัดสินใจในการยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่

2.1 ขั้นความรู้ (Knowledge Stage)

(ก) ท่านทราบว่ามีเกษตรทฤษฎีใหม่ ตั้งแต่เมื่อใด?

ทราบมาก่อนจาก

() เพื่อน () โทรทัศน์ () วิทยุ () หนังสือพิมพ์

() การอบรม จาก.....

() อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

เมื่อปี พ.ศ.....หรือเมื่อประมาณ.....มาแล้ว

เพิ่งทราบจากการอบรมครั้งนี้

(ข) ท่านคิดว่าเกษตรทฤษฎีใหม่มีความหมายว่าอย่างไร? และมีลักษณะเป็นอย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

2.2 ขั้นการจูงใจ (Persuasion Stage)

(ค) ท่านคิดว่าวิทยากรที่มาให้ความรู้ในการอบรม สามารถทำให้คุณมองเห็นความสำคัญของเกษตรทฤษฎีใหม่ได้มากน้อยเพียงใด? อย่างไร?

() มากที่สุด () มาก () น้อย () น้อยที่สุด

เพราะ.....

.....

.....

(ง) ท่านคิดว่าเกษตรทฤษฎีใหม่สามารถนำไปใช้ได้จริงในสวน/ไร่นาของท่านได้หรือไม่?

โปรดอธิบายให้เข้าใจ?

() ได้

โดย.....

.....

.....
.....

() ไม่ได้

เพราะ.....
.....
.....

2.3 ขั้นตอนการตัดสินใจ (Decision Stage)

(จ) ท่านคิดว่าจะนำเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้ในสวน/ไร่นาของท่านหรือไม่?

() คิดว่าจะเอากลับไปใช้

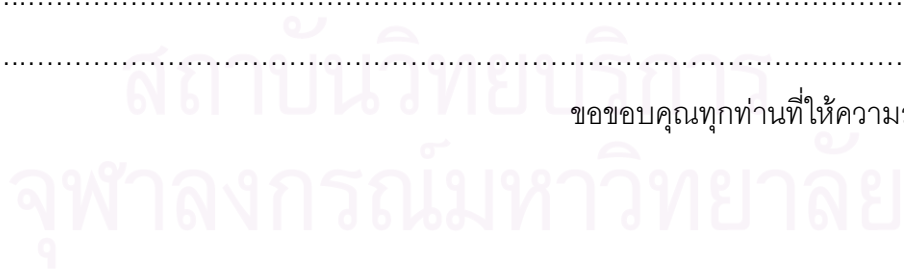
โดย.....
.....
.....

() ยังไม่แน่ใจ

เพราะ.....
.....
.....
.....

() ไม่นำเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้

เพราะ.....
.....
.....
.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ

อนันต์ แสงสีวิวัฒน์กุล

นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาวาทวิทยา

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง “การสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี” มุ่งศึกษาเพื่อศึกษาการสื่อสารในการอบรม กระบวนการตัดสินใจในการยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ และศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ของเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรมตามเกษตรทฤษฎีใหม่ ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี โดยดำเนินการเก็บข้อมูลแบบสหวิธีการ (Multiple Methodology) ซึ่งอาศัยการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึก (In-depth Interview) แบบสอบถามปลายเปิด (Open-ended Questionnaire) และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) จากเกษตรกรผู้เข้ารับการ อบรมตามเกษตรทฤษฎีใหม่ ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติ มาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี

ในการนำเสนอผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติและศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง

ส่วนที่ 2 ผลการวิจัยตามปัญหาคำวิจัย ดังต่อไปนี้

1. การสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรีเป็นอย่างไร

2. กระบวนการตัดสินใจในการยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่รัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรีเป็นอย่างไร

3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ของเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรมตามเกษตรทฤษฎีใหม่ ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรีเป็นอย่างไร

การศึกษาเรื่อง “การสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี” ผู้วิจัยได้ใช้สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยเข้าร่วมการอบรม ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี ระหว่างวันที่ 5-23 กุมภาพันธ์ 2546 การศึกษาประวัติความเป็นมาของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติภายใต้การดำเนินงานของมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ ทำให้สามารถมองเห็นภาพรวมของการดำเนินการได้เป็นอย่างดี รวมไปถึงข้อมูลที่ได้จากเจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรในฐานะที่เป็นผู้นำเกษตรกรให้เข้ารับการอบรม และในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นการฝึกอบรมในรุ่นที่ 59-61 โดยเกษตรกรกลุ่มดังกล่าวเป็นผู้ที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรให้การสนับสนุนและส่งเสริมเพื่อเข้ารับการฝึกอบรม ภายใต้โครงการพักชำระหนี้เกษตรกรรายย่อยของรัฐบาล อีกทั้งการสัมภาษณ์วิทยากรทำให้ทราบถึงแนวคิดในการอบรมตามแนวกิจกรรมธรรมชาติซึ่งสอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติและศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเื้อง

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติรวมไปถึงศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเื้องจากเอกสารของมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ (มูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ, ม.ป.ป. :5-12) พบว่า

ประวัติความเป็นมาของมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ

ในครั้งอดีต อาจารย์วิวัฒน์ ศัลยกำธร เคยเป็นผู้รับใช้ใต้เบื้องพระยุคลบาท โดยรับราชการใกล้ชิดกับพระองค์ท่านในหน่วยงานสำนักคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) สำนักนายกรัฐมนตรีกว่า 16 ปี ครั้นลาออกจากราชการ อาจารย์วิวัฒน์ ศัลยกำธร จึงได้จัดตั้งชมรมกิจกรรมธรรมชาติขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2541 ซึ่งต่อมาก็คือมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ และได้จดทะเบียนขึ้นเมื่อเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2544 รวมไปถึงการจัดตั้งศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี ขึ้นเพื่อที่จะรณรงค์ เผยแพร่ ให้ความรู้ในเรื่องของการทำกิจกรรมธรรมชาติซึ่งสืบเนื่องมาจากแนวความคิดในเรื่องทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียงขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยได้รวบรวมกลุ่มคนหลากหลายอาชีพที่มีแนวความคิดและอุดมการณ์ร่วมกันในการที่จะฟื้นฟูชีวิตของเกษตรกร และรณรงค์ให้เกษตรกรเลิกใช้สารเคมีหยุดพึ่งพาชาติตะวันตก และให้หันกลับมาพึ่งพาตนเองมากขึ้น

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ

1. เพื่อส่งเสริมการผลิตอาหารไร้สารพิษ ปราศจากสารเคมี สำหรับมวลมนุษยชาติ
2. สนับสนุน ฝึกอบรม ศึกษา ค้นคว้า วิจัย พัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพเพื่อการกิจกรรม การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ปศุสัตว์ การพลังงาน การแพทย์ เกษตรกรรม การจัดการสิ่งแวดล้อม โดยเน้นภูมิปัญญาตะวันออก
3. สนับสนุนให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ พึ่งพาอาศัยกัน และการพึ่งพิงกันกว้างขวางยิ่งขึ้นตามแนวพระราชดำริ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่
4. สนับสนุนให้เกษตรกร ชุมชน และองค์กรธุรกิจ ดำเนินการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชีวภาพเพื่อทดแทนสารเคมีและสารพิษทางการเกษตร
5. ส่งเสริมงานวัฒนธรรม
6. ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือร่วมมือกับองค์กรกุศลอื่น ๆ เพื่อสาธารณประโยชน์
7. ไม่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับการเมืองแต่ประการใด

เป้าหมายของมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ

มูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติจะดำเนินการรณรงค์ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนพึ่งตนเองให้ได้ โดยพึ่งพาอาศัยกัน มีความสามัคคีกัน และดำรงชีพอยู่อย่างพอเพียง ภายใต้พระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีเป้าหมายในการดำเนินการดังนี้

1. ดำเนินการจัดตั้งศูนย์กิจกรรมธรรมชาติซึ่งเป็นศูนย์เครือข่ายของมูลนิธิฯ ในแต่ละภูมิภาคให้ได้ไม่น้อยกว่า 25 แห่ง ภายในระยะเวลา 5 ปี เพื่อให้ศูนย์ทำหน้าที่ในการจัดการฝึกอบรมให้ความรู้กับเกษตรกรในภาคการเกษตร
2. ทำการศึกษาค้นคว้า วิจัย และพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพ ได้แก่ เอนไซม์สมุนไพรธรรมชาติทั้งชนิดน้ำ ชนิดเม็ด ฮอริโมน และสมุนไพรไล่แมลง เพื่อทดแทนเทคโนโลยีเคมี
3. สนับสนุนให้ชุมชนพึ่งตนเองให้ได้ทั้งในเรื่องปัจจัยการผลิต การแปรรูป และการตลาดให้ครบวงจร โดยจัดให้มีการจัดตั้งร้านค้า สหกรณ์ ประจำชุมชน
4. สนับสนุน ให้ความร่วมมือ และคำปรึกษากับองค์กรต่าง ๆ ทั้งกลุ่มเกษตรกร ชมรม และสหกรณ์ ในการปรับเปลี่ยนจากเศรษฐกิจพอเพียงขั้นพื้นฐานเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า เพื่อพัฒนาและขยายการผลิต รวมถึงเศรษฐกิจของชุมชน

วิธีการดำเนินงานของมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ

เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมของมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้ ทางมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติจึงได้ดำเนินการจัดสร้างศูนย์ฝึกอบรมกิจกรรมธรรมชาติมาบ่อียง เป็นโครงการในระยะเริ่มแรกเพื่อที่จะได้ใช้ศูนย์ฝึกอบรมแห่งนี้เป็นที่ขยายผลของโครงการอื่น ๆ ในลำดับต่อไป โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบ่อียงภายใต้มูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ

หลักการและเหตุผล

การดำเนินงานในการรณรงค์ให้เกษตรกรหันมาทำการเกษตรแบบพึ่งตนเองตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแสดงในแง่ของการปฏิบัติให้เกษตรกรได้เห็นจริงและเข้าใจ จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น นำมาสู่แนวคิดในการจัดตั้งศูนย์อบรมกิจกรรมธรรมชาติมาบ่อียง ซึ่งจะเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานของมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ ในการเผยแพร่แนวความคิดและดำเนินการให้เป็นไปตามเป้าหมายวัตถุประสงค์และโครงการต่าง ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นศูนย์ค้นคว้าวิจัย พัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพเพื่อการกรกิจกรรม การเพาะเลี้ยงสัตว์ การปศุสัตว์ การพลังงาน การแพทย์ เกษตรกรรม การจัดการสิ่งแวดล้อมโดยใช้ภูมิปัญญาตะวันออก
2. เพื่อเป็นศูนย์ฝึกอบรม ถ่ายทอดเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีชีวภาพให้กับเกษตรกร นักเรียน นักศึกษา ช่างราชการ และประชาชน
3. เป็นศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบลภายใต้โครงการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
4. เป็นสถานที่จัดทำแปลงสาธิตในเรื่องของการนำเทคโนโลยีชีวภาพมาใช้กับสมุนไพร ไม้ดอกไม้ประดับ พืชผักสวนครัว นาข้าว เพื่อให้ความรู้และเป็นแปลงตัวอย่างให้กับกลุ่มเกษตรกรในท้องถิ่นและเกษตรกรอื่น ๆ ที่สนใจ

5. เป็นแหล่งรวบรวมเครื่องมือเครื่องมือที่ใช้ในการเกษตรในอดีต โดยจะตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ชานาต่อไป
6. เป็นสถานที่ท่องเที่ยวให้กับผู้ที่สนใจทางด้านเกษตรแบบธรรมชาติ เข้าแวะชมและหาความรู้
7. เป็นศูนย์ฝึกอบรมที่เปิดให้กับหน่วยงาน องค์การภาครัฐและเอกชนต่าง ๆ ที่สนใจใช้เป็นสถานที่จัดอบรมในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรทุกประเภท

มูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติได้จัดทำโครงการต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่วางเอาไว้ ดังจะกล่าวดังต่อไปนี้คือ

1. โครงการ “การทำเกษตรแบบพึ่งตนเอง”
2. โครงการ “ห้องเรียนเกษตรกรรมกลางแจ้ง”
3. โครงการ “เครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ”
4. โครงการ “เรารักเกษตร”
5. โครงการ “อบรมความรู้เรื่องสมุนไพร”
6. โครงการ “เกษตรธรรมชาติ ชุมชนเข้มแข็ง”
7. โครงการ “มาตรฐานผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร”
8. โครงการ “เรียนรู้วัฒนธรรมแผ่นดินแม่”
9. โครงการ “ท่องเที่ยวแบบธรรมชาติ”
10. โครงการ “อนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม”
11. โครงการ “วิจัยเชิงปฏิบัติการสร้างพลังงานทดแทน”
12. โครงการ “โครงการคืนชีวิตให้แผ่นดิน”

จากการศึกษาเรื่อง “การสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี” ในช่วงของการเก็บข้อมูลในการทำวิจัย ผู้วิจัยได้เข้าร่วมในหลักสูตรการพัฒนากสิกรรมสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้โครงการ “คืนชีวิตให้แผ่นดิน” ซึ่งเป็นโครงการที่จะรณรงค์เผยแพร่และประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรและประชาชนทั่วไปทราบถึงปัญหา และผลกระทบอันเนื่องมาจากภาคเกษตรกรรม ให้เกษตรกรลด ละ เลิก การใช้ปุ๋ยเคมี และสารพิษทางการเกษตร รวมไปถึงส่งเสริมในเรื่องของแนวพระราชดำริส ทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียง โดยให้สามารถทำการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีในการดำเนินชีวิตได้อย่างยั่งยืนเช่นเดียวกัน

ภายใต้โครงการ “**คืนชีวิตให้แผ่นดิน**” นั้นทางมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานไว้ ดังนี้ คือ

1. เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในภาคการเกษตร และวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนไทยในทางที่ดีขึ้น
2. เพื่อให้เกษตรกรและประชาชนทั่วไปทราบปัญหา และผลกระทบอันเกี่ยวเนื่องมาจากภาคเกษตรกรรม
3. เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจอย่างแท้จริงในแนวทางพระราชดำรัส “ทฤษฎีใหม่ เศรษฐกิจพอเพียง” จะช่วยให้เกษตรกรสามารถทำการเกษตรแบบยั่งยืน และรวมทั้งเกษตรกรสามารถทำการเกษตรแบบยั่งยืน และรวมทั้งเกษตรกร และประชาชนทั่วไปจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้แบบ พออยู่ พอกิน พอเพียง
4. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนคนไทยมีสุขภาพที่ดีขึ้น อันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น และได้บริโภคอาหารที่สะอาดปลอดภัยจากสารพิษ สารเคมีตกค้าง และมีคุณค่าทางอาหารครบถ้วน
5. เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรหันมาใช้สารสกัดสมุนไพรชีวภาพ และผลิตปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอกใช้เองจากวัสดุที่มีในท้องถิ่น เพื่อลดการนำเข้าปุ๋ยเคมี และสารพิษทางการเกษตร จะส่งผลให้เศรษฐกิจของเกษตรกรและของประเทศชาติดีขึ้น
6. เพื่อพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรของไทยให้เป็นที่ยอมรับของตลาดโลก จะส่งผลให้ผลผลิตของประเทศสามารถแข่งขันในตลาดการค้าโลกได้ ทำให้เศรษฐกิจมวลรวมของประเทศดีขึ้น

สถานที่ตั้งมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติและศูนย์กิจกรรมธรรมชาติ (ดูภาคผนวก ค,ง)

สถานที่ตั้งมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ

ตั้งอยู่เลขที่ 1057/2 หมู่ที่ 12 ถนนบางนา-ตราด (กิโลเมตรที่ 5) แขวงบางนา เขตบางนา กรุงเทพมหานคร

สถานที่ตั้งศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเื้อง

ตั้งอยู่เลขที่ 114 หมู่ที่ 1 บ้านมาบเื้อง ต.หนองบอนแดง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี บนเนื้อที่ประมาณ 40 ไร่ ซึ่งเป็นที่ดินเช่าจาก คุณสมปอง ศัลยกำธร (พี่ชายอาจารย์วิวัฒน์ ศัลยกำธร)

ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติ ตั้งอยู่บนพื้นที่ประมาณ 40 ไร่ ซึ่งเป็นที่เช่าจากคุณสมปอง ศัลยกำธร (พี่ชาย อาจารย์วิวัฒน์ ศัลยกำธร)

ภายในศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง แบ่งออกเป็นพื้นที่ออกเป็นส่วน ๆ ตามกิจกรรม โดยแบ่งออกเป็น 31 ส่วน ได้ดังนี้ (ดูภาคผนวก จ)

- ส่วนที่ 1 แปลงนาไร่สารพิษ
- ส่วนที่ 2 แปลงปลูกสมุนไพรร
- ส่วนที่ 3 โรงเรือนเพาะกล้าไม้
- ส่วนที่ 4 โรงเก็บอุปกรณ์ทางการเกษตร
- ส่วนที่ 5 ป้ายศาลิปัตส
- ส่วนที่ 6 โรงเรือนเลี้ยงไก่
- ส่วนที่ 7 โรงเรือนเลี้ยงเป็ด
- ส่วนที่ 8 ห้องอาบน้ำ สุขาชาย
- ส่วนที่ 9 โรงครัว (ส่วนขยายในอนาคต)
- ส่วนที่ 10 แปลงปลูกพืชผัก
- ส่วนที่ 11 บ่อเลี้ยงปลา
- ส่วนที่ 12 สุขารวม
- ส่วนที่ 13 บริเวณหน้าห้องพัก
- ส่วนที่ 14 ห้องอบรมสัมมนา
- ส่วนที่ 15 ห้องพักชายรวม
- ส่วนที่ 16 ห้องพักหญิงรวม
- ส่วนที่ 17 ห้องสมุด
- ส่วนที่ 18 สำนักงานมูลนิธิฯ
- ส่วนที่ 19 เกาะสมุนไพรร
- ส่วนที่ 20 ลานออกกำลังกาย
- ส่วนที่ 21 สวนวนเกษตร
- ส่วนที่ 22 ห้องอาบน้ำ สุขาหญิง
- ส่วนที่ 23 ร้านค้าชุมชน
- ส่วนที่ 24 โรงเรือนเพาะกล้าไม้
- ส่วนที่ 25 บ้านครูสมปอง ศัลยกำธร
- ส่วนที่ 26 เครื่องปั้มน้ำ เครื่องปั่นไฟฟ้า

ส่วนที่ 27 บ่อน้ำ

ส่วนที่ 28 แปลงนาไร่สารพิษ

ส่วนที่ 29 ส่วนจำลองทฤษฎีใหม่

ส่วนที่ 30 โรงสาธิตการทำและโรงหมักปุ๋ยน้ำชีวภาพ

ส่วนที่ 31 แหล่งเก็บน้ำรอบเกาะ

แนวคิดของการให้การอบรมการทำกิจกรรมธรรมชาติซึ่งสอดคล้องกับเกษตรทฤษฎีใหม่

เนื่องจากทางศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบ่ออึ้ง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี มีแนวความคิดหลักของการทำกิจกรรมธรรมชาติ หรือ “การทำเกษตรแบบธรรมชาติ” ซึ่งถือว่าเป็น “เกษตรทางเลือก” ในอีกรูปแบบหนึ่ง จากเอกสารวิจัยของสรวิชัย เปรมชื่น (สรวิชัย เปรมชื่น, 2542 :23) กล่าวถึงการทำเกษตรทางเลือก ในรูปแบบของเกษตรกรรมธรรมชาติว่า”เป็นวิธีการเกษตรที่ต่างจากเกษตรกรรมแผนใหม่แทบโดยทั้งสิ้น เป็นระบบเกษตรที่เน้นควบคุมดูแลด้วยกลไกธรรมชาติล้วน ๆ โดยไม่ไถพรวน ไม่ใส่ปุ๋ย และไม่จำกัดวัชพืช ซึ่งนับว่าเป็นเทคนิคที่ต้องใช้ความรู้ความเข้าใจในกลไกธรรมชาติอย่างแท้จริง”

จากการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกวิทยากรจำนวน 4 คนที่ให้การอบรม ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบ่ออึ้ง กล่าวถึงแนวคิดเรื่องของการทำกิจกรรมธรรมชาติ พบว่าสอดคล้องกับการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และจากบทสัมภาษณ์ดังกล่าวโดยวิทยากร 4 คนมีดังต่อไปนี้

“...เราก็ต้องเข้าใจว่ามันเป็นเรื่องของแนวคิดว่า พระเจ้าอยู่หัวทรงเรียกว่าทฤษฎีการค้า แม้แต่การทำนา ซื้อเขาทุกอย่าง (ต่างประเทศ) ซื้อเครื่องจักร ซื้อปุ๋ย ซื้อยา ซื้อทุกอย่าง ซึ่งเรียกเป็นทฤษฎีเก่า ส่วนทฤษฎีใหม่เป็นทฤษฎีที่พึ่งตนเองและต้องรู้จักพอ หรือที่พระองค์ทรงใช้ภาษาอังกฤษกำกับไว้ว่า sufficiency economy แปลว่าพึ่งตนเอง ก็เริ่มพึ่งตนเองทีละก้าว ทีละก้าว มากขึ้น มากขึ้น มากขึ้น เรื่อย ๆ ทำให้เราพึ่งเงินน้อยลง น้อยลง น้อยลง ถ้าพึ่งเงินน้อยลง และพึ่งตนเองได้สัก 1 ใน 4 เราก็จะเหลือขายมากขึ้น มากขึ้น มากขึ้น ในขณะเดียวกันจ่ายก็น้อยลง รายรับก็เพิ่มขึ้น อย่างนี้สังคมเกษตรกรรมจะอยู่ได้ อย่างนี้เรียกว่าทฤษฎีใหม่ เพราะว่าในทฤษฎีเก่า ฝึกให้ค้า ไม่ให้พึ่งตนเอง ฝึกแต่ให้เป็นลูกค้า ให้ค้าให้ขาย ให้พึ่งคนอื่น พึ่งแต่เงิน ไม่มีศัพท์คำว่า sufficiency economy หรือ เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งไม่มีในทฤษฎีเก่าเลย จึงเรียกว่าทฤษฎีใหม่ ฉะนั้นทฤษฎีใหม่จะนำไปใช้กับอาชีพเกษตรกรรมก็ได้ เรียกว่าเกษตรทฤษฎีใหม่...”

(วิวัฒน์ ศัลยกำธร, ประธานมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติและวิทยากร. 16 กุมภาพันธ์ 2546)

“...ถ้าพูดถึงการทำการเกษตรธรรมชาติ จะไปสอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ เพราะว่าเกษตรธรรมชาติมันเชื่อมโยงกันหมด ไม่ใช่แต่เฉพาะเทคโนโลยีแต่เพียงอย่างเดียว มันต้องเป็นวิถีชีวิต เป็นแนวความคิด เป็นทุกสิ่งทุกอย่าง ถึงจะทำให้เกษตรกรสามารถประสบผลสำเร็จได้ คือ ไม่ใช่ว่าจะมีแต่เพียงเทคโนโลยีอย่างเดียวแล้วจะสามารถปรับเปลี่ยนเกษตรกรเป็นเกษตรธรรมชาติและนำไปสู่เศรษฐกิจพอเพียงได้ การทำเกษตรธรรมชาติก็เหมือนกัน มันต้องดูทั้งระบบของเกษตรกร เศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้เกษตรกรรู้ว่าชีวิตจะดำรงชีวิตอยู่อย่างไร เพราะถ้าไม่ยึดเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรกรก็ยังคงวนเวียนอยู่อย่างนี้ ปลูกขายไม่ออก ปลูกราคาตก หรือว่าไปใช้สารไม่คุ้มทุน หรือสารพิษตกค้าง แต่ที่นี้การที่จะทำเกษตรธรรมชาติอย่างแรกก็คือว่าไม่มีสารพิษตกค้าง สภาพแวดล้อมดีขึ้น แต่ที่จริงแล้วไม่ใช่แต่สิ่งเหล่านี้ เกษตรกรไม่สามารถที่จะรับได้ในสิ่งเหล่านี้ มันต้องรวมไปถึงสังคมของเขาด้วย วิถีชีวิตของเขาด้วยและต้องเอามาเชื่อมโยงกัน พอเชื่อมโยงกันเป็นเกษตรธรรมชาติก็จะนำไปสู่เศรษฐกิจพอเพียง คือให้เกษตรกรรู้จักพอ รู้จักเลือกใช้ทรัพยากร รู้จักหมุนเวียนทรัพยากร...”

(สาส์น ชินสถิต, วิทยากร. 20 กุมภาพันธ์ 2546)

“...คำว่าทฤษฎีใหม่ หมายความว่า การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจากระบบที่ไม่ถูกต้องซึ่งเราสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ทั้งหมด ซึ่งเราก็คือว่าเป็นทฤษฎีใหม่ และเพื่อให้มีอยู่มีกิน ทำอะไรที่เราจะพึ่งพาตนเองได้ ตรงนี้เป็นหลักประการสำคัญ ส่วนเศรษฐกิจพอเพียงก็คือการคือ รู้จักว่าในวันหนึ่ง ๆ ควรใช้จ่ายเท่าไร มีการจัดการที่ดีตั้งแต่ในบ้าน ชุมชน รวมไปถึงองค์กรต่าง ๆ การเอาเรื่องสำคัญมากไปหาสิ่งที่ไม่สำคัญน้อยกว่า ไม่ต้องไปไกล ดูว่าเรามีแรงแค่ไหน การทำเกษตรธรรมชาติเป็นเรื่องของการพึ่งพาตนเอง หาวัดดูดูบในชุมชนของตนเอง คือ เราไม่ต้องไปซื้อ เราสามารถประยุกต์สิ่งต่าง ๆ ได้ซึ่งทำให้ลดต้นทุนได้ อย่างเช่น เราไม่มีปุ๋ย เราก็เอาหญ้ามาหมกมาคลุม นั่นก็คือแบบพอเพียง...”

(ดำรงศักดิ์ ชุมแสงพันธ์, วิทยากร. 16 กุมภาพันธ์ 2546)

“...ตามหลักการของพระองค์ท่านก็คือ การพยายามในเรื่องของการพออยู่พอกินของเกษตรกร และดูในเรื่องของการจัดการบริหารที่ดินและน้ำอย่างเหมาะสม และทำที่สุดเขาจะต้องมีความสุข คือ ทำให้กลับมาใช้วิถีชีวิตดั้งเดิม ไม่พึ่งพาปัจจัยภายนอก นั่นก็คือการพึ่งตนเอง แต่ในเรื่องของการจัดการให้เป็นไปตามสภาพของพื้นที่ ความเหมาะสมของเกษตรกรที่มีอยู่ พระองค์ท่านพยายามจะบอกว่า อย่างน้อยก็ต้องมีข้าวไว้บริโภคให้เพียงพอ ต้องมีพืชผักมีอาหารการกินพร้อมในหมู่บ้าน และมีการจัดการที่เหมาะสม ก็คือ การไม่ซื้อหาปัจจัยภายนอก แต่บางอย่างก็

อาจจำเป็นต้องซื้อบ้าง เช่น เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม น้ำมันเชื้อเพลิง โดยเริ่มที่ตนเองก่อน คือคิดอย่างเล็ก ๆ พอลงมือทำไปก่อน นั่นก็คือขั้นที่ 1 พอขั้นที่ 2 ก็เริ่มมีกินมีใช้ และขั้นที่ 3 ไปถึงในเรื่องของการอยู่ดีกินดี นั่นก็คือการเชื่อมโยงกับคนอื่น...”

(ธีระ วงษ์เจริญ, วิทยากร. 17 กุมภาพันธ์ 2546)

จากการสัมภาษณ์วิทยากรหลักที่ให้การอบรมจำนวน 4 ท่าน อาจสรุปถึงแนวคิดของการทำการเกษตรแบบธรรมชาติ ซึ่งเน้นในเรื่องของการพึ่งตนเอง การไม่ใช้สารเคมี รู้จักการจัดการตนเองในขั้นพื้นฐานก่อนที่จะนำไปสู่ทฤษฎีใหม่ขั้นก้าวหน้า ดังนั้นการทำการเกษตรแบบธรรมชาติก็ถือว่าสอดคล้องกับเกษตรทฤษฎีใหม่ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ

ส่วนที่ 2 ผลการวิจัยตามปัญหานำวิจัย

คำถามนำวิจัยข้อที่ 1 การสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรีเป็นอย่างไร

ในการศึกษา เรื่อง “การสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี” ในช่วงระยะเวลาที่ผู้วิจัยเข้าร่วมการอบรมเป็นรุ่นที่ 59-61 ตามหลักสูตรการพัฒนามากสิกรรมสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้โครงการ “คืนชีวิตให้แผ่นดิน” เป็นหลักสูตรที่เกษตรกรผู้เข้ารับการอบรมจะได้รับความรู้และประสบการณ์ในการทำการเกษตรแบบพึ่งตนเอง ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่สามารถลดต้นทุน และเพิ่มรายได้จากผลผลิต หลุดพ้นภาระหนี้สิน สามารถดำรงชีวิตอย่างพออยู่ พอกิน โดยเริ่มจากในระดับประหยัดก่อนและพร้อมที่จะพัฒนาไปสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียงในขั้นก้าวหน้า โดยการใช้เทคโนโลยีจากธรรมชาติ เช่น การทำสารสกัดชีวภาพจากเศษอาหารที่เหลือใช้ในครัวเรือนเพื่อใช้ในแปลงเพาะปลูกแทนการใช้ปุ๋ยเคมี การทำสารสกัดจากสมุนไพรเพื่อใช้กำจัดแมลง การกำจัดศัตรูพืชโดยวิธีชีวภาพ รวมไปถึงความรู้เรื่องดิน และการสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับดินด้วยวิธีการปลูกแบบอนุรักษ์ดิน และถ่ายทอดประสบการณ์ในการทำการเกษตรโดยไม่ใช้สารเคมี

เนื้อหาที่รับผิดชอบและวิธีการสื่อสารในมุมมองของวิทยากร

วิทยากรผู้ให้การอบรมแก่เกษตรกร มีบทบาทสำคัญในการที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความรู้ ตลอดจนพฤติกรรมของเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรม จากการสัมภาษณ์วิทยากรในเรื่องของ เนื้อหาที่รับผิดชอบของแต่ละคนและวิธีการสื่อสารที่ทำให้เกษตรกรเข้าใจง่าย และมองเป็น รูปธรรมมากขึ้นนั้น พบว่าเนื้อหาที่ใช้ในการอบรมของวิทยากรแต่ละคน มีลักษณะที่แตกต่างกัน ตามแต่หัวข้อการบรรยายที่แต่ละคนรับผิดชอบ แต่จะมีลักษณะในเนื้อหาที่ร่วมกันคือ การทำการ เกษตรโดยไม่ใช้สารเคมี ให้พึ่งตนเองมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่และ เศรษฐกิจพอเพียง ส่วนวิธีการสื่อสารที่ทำให้เกษตรกรเข้าใจในเนื้อหาง่ายขึ้น และมองเป็นรูปธรรม มากขึ้นนั้น ขึ้นอยู่กับกลุ่มของเกษตรกรที่จะเข้ารับการอบรมว่าเป็นกลุ่มที่มีอาชีพอะไร ตั้งใจมาเอง หรือว่าถูกเกณฑ์มา รวมไปถึงการแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จอันเนื่องมาจากการไม่ใช้สารเคมี และ พิษภัยของสารเคมีที่ทำให้เกษตรกรมีปัญหาการทำกินอยู่ในปัจจุบัน และการกลับไปหาสาเหตุของ ปัญหาที่เกิดขึ้น แล้วมองไปข้างหน้าหาทางออกให้กับตัวเองโดยใช้การเกษตรแบบธรรมชาติ

“คือจุดเน้นที่นี้ เราจะพาเกษตรกรให้เข้าใจและนำสู่การปฏิบัติให้ถึงเป้าหมาย มีสองอย่าง อย่างที่หนึ่งคือทำอะไรเขาถึงจะหันมาทำกิจกรรมแบบธรรมชาติ อย่างที่สองทำอะไรที่จะทำ ให้เขามีความเชื่อ ความคิด มีวัฒนธรรม และดำรงชีวิตอย่างพอเพียง พึ่งตนเองให้ได้ ซึ่งเรียกว่า เศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสองประการนี้ เราจึงจัดหลักสูตรอบรม มีอยู่ 4 เรื่อง หลัก ๆ คือ เรื่องที่หนึ่งเราจะต้องปลูกฝังความคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรมแบบพอเพียง แบบพึ่ง ตนเองให้ได้ จะพอเพียงได้ จะพึ่งตนเองได้ ต้องทำ ต้องคิดอย่างไร เรื่องที่สองถ้าเขาจะไม่พึ่ง เทคโนโลยีเคมี ต้องหันมาพึ่งเทคนิคธรรมชาติ ฝึกเขา สอนเขา แล้วให้เขาฝึกฝนการทำปุ๋ยเองให้เป็น ทำยาเองให้เป็น ทำฮอร์โมนเองให้เป็น ควบคุมแมลงเองให้เป็น ควบคุมโรคเองให้เป็น ในกระบวนการ ผลิต เขาจะไม่ได้ไม่ต้องพึ่งเคมีเลย หันมาปรุงหันมาทำกันตัวเอง เราก็ต้องฝึกฝนกัน ฝึกหมัดดิน ทำ ไร่อย่างไรที่จะทำให้ดินประเทศไทยในเขตร้อนชื้นกลับมาเป็นเหมือนเดิม ซึ่งมีความได้เปรียบทุกที่ทั่ว โลก เราก็ต้องมาเรียนรู้กันแล้วฝึกปฏิบัติ เรื่องที่สามให้เขาเข้าใจเรื่องทุน เดิมคนคิดว่าทุนแปลว่า เงินอย่างเดียว เราต้องทำความเข้าใจใหม่ ว่าน้ำใจก็เป็นทุน เช่น เราสอนว่าปลาช่อนกินอย่างไรให้ ทั้งเดือน เขาก็จะเริ่มเข้าใจ ถ้าแจก กินได้มากทั้งเดือนเสียอีก ถ้าตักกินคนเดียวอาจจะกินไม่ได้ทั้ง เดือน หรือเดือนเดียวแล้วก็ไม่ได้เพื่อน พระเจ้าอยู่หัวทรงสอนว่ายิ่งให้ไปยิ่งได้มา ก็จะได้ทุนน้ำใจ ซึ่งกินไม่หมด และอีกอย่างหนึ่งซึ่งสำคัญนั่นก็คือทุนธรรมชาติ บ้านเราคือเขตร้อนชื้นมีความ สมบูรณ์ ทั้งใต้ดินก็มีจุลินทรีย์มากมาย แข็งแรงที่สุดในโลก บนดินก็มีพืชที่หลากหลายที่สุดในโลก มีพืชเอามาเป็นยาได้ดีที่สุดในโลก ในน้ำเราก็มีความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตในน้ำมากที่สุดใน

โลก นี่คือจุดแข็งที่เรียกว่าทุนธรรมชาติ ก็จะทำอย่างไรให้หยุดการทำลายทุนตัวเอง ก็สะสมทุนธรรมชาติขึ้นมา ก็มาฝึกให้เขาเห็น แล้วที่สำคัญที่สุดก็คือเขาจะต้องจัดการตัวเขาเองให้เป็น การจัดการในฟาร์ม ในบ่อ ในท้องไร่ ท้องนาของตนเองให้เป็น แล้วคนอยู่อย่างโดดเดี่ยวไม่ได้ มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ทำอย่างไรเขาจะจัดการกลุ่มให้เป็น จัดการหมู่บ้านให้เป็น จัดการตำบลให้เป็น ฝึกจากงานเล็ก ๆ แล้วค่อยขยายให้ใหญ่ขึ้นไป นี่คือ 4 เรื่องที่ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้องจะให้แก่ผู้ที่เข้ามาอบรม...”

“...อุปสรรคในการสื่อสารและการถ่ายทอดความรู้ กับเกษตรกรมีไม่มากนัก เนื่องจากสิ่งที่เราถ่ายทอดมันเป็นธรรมชาติของเขตร้อนชื้น ซึ่งเป็นบ้านเรา เกษตรกรจะรับง่าย แต่ในหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับการศึกษามาจากประเทศตะวันตกก็จะเข้าใจเรื่องนี้ยาก อุปสรรคกลายเป็นพวกที่มีการศึกษาสูง เรียนรู้มาจากตะวันตก เกษตรกรจะไม่ค่อยมีปัญหา แต่ว่าจะมีอยู่บ้างบางกลุ่มที่เกษตรกรที่ถูกฝึกฝนให้ติดยึดสารเคมีจากต่างประเทศ ความเชื่อมั่นใจว่าต่างประเทศเหนือกว่านี่ก็เป็นอุปสรรคทางความคิดอยู่เหมือนกัน แต่มันก็ไม่ยากเพราะว่าเกษตรกรมีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ เขาก็จะเข้าใจในธรรมชาติได้ง่าย...”

(วิวัฒน์ ศัลยกำธร, ประธานมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติและวิทยากร. 16 กุมภาพันธ์ 2546)

“...เกษตรกรที่เข้ารับการอบรมมีหลากหลายก็ยากนิดหนึ่ง เราเน้นพื้นฐาน ถ้าเป็นเรื่องดินถึงจะเป็นชาวสวนมา ชาวไร่มา เขาก็จะมีพื้นฐานคล้ายกัน ถ้าเราเน้นเรื่องลองกอง คนที่ไม่มีลองกองเขาก็ไม่สนใจฟัง ดังนั้นเราจึงเน้นที่พื้นฐานส่วนรวม นั่นก็คือ เรื่องดิน ไม่ว่าจะปลูกพืชอะไรก็ต้องทำเรื่องดิน เรื่องแมลงที่มีประโยชน์ ศัตรูธรรมชาติ ทุกพืชก็ต้องสนใจเรื่องนี้ เรื่องของสารสกัดจากพืช เพราะฉะนั้นหัวข้อใหญ่ ๆ ที่เน้น ๆ ก็คือพื้นฐานที่เกษตรกรไม่ว่าจะทำพืชไร่ ไม่ว่าจะทำข้าว ไม่ว่าจะทำพืชผัก เป็นพื้นฐานที่เขาต้องใช้ ยกเว้นที่มีตัวแยกบางตัว (กลุ่มเกษตรกรที่มีลักษณะทางอาชีพแตกต่างกัน) ที่ต้องทำให้เกษตรกรเห็นว่าวิธีที่ไม่ใช้สารเคมี และได้ผลจริง ๆ อันนี้เป็นตัวอย่าง ถ้ามีคนทำไม่ผลมามาก ก็จะใช้ไม่ผลเป็นตัวอย่าง แต่ถ้ามีคนปลูกผัก ก็จะบรรยายผักให้ละเอียดกว่านี้ เราก็ต้องดูกลุ่มเกษตรกรด้วย พอดูแล้วก็จะนำมาเปลี่ยนในคอมพิวเตอร์ ถ้ามีชาวสวนมาก ก็จะมาเปลี่ยนเป็นเรื่องลองกอง เรื่องทุเรียน...”

(สาธิต ชินสถิต, วิทยากร. 20 กุมภาพันธ์ 2546)

“...เกี่ยวกับเรื่องการนำสมุนไพรไปใช้ในด้านเกษตร และการพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพ ทั้งอาหารและยา ซึ่งเราจะสามารถประยุกต์ใช้กันได้ เช่น เดิมเราต้องไปซื้อยาจากต่างประเทศ ต้องไปหา ไปซื้อราคาแพง ๆ ที่เราไม่รู้จักเลย แต่ตอนนี้เราหาสิ่งที่เรามีในท้องถิ่นที่คนกำลังทำลายทิ้ง

มาประยุกต์ใช้ในเรื่องของการเปลี่ยนกลิ่นต้นพืช การไล่แมลง และการดูแลรักษาโรคพืช การดูแลรักษาโรคสัตว์...”

“...เราพยายามชักโยง ชักที่ใจเขา บางคนเขาไม่รู้หรือว่ามันถูกหรือมันผิด ดีหรือไม่ดี ส่วนมากไม่รู้ เราก็ใช้ประสบการณ์ ปัญหาอุปสรรคที่เราเคยได้รับมาถ่ายทอดให้เขาฟัง อุปมาให้เขาเห็นภาพ อะไรคือทางสูญเสีย อะไรคือรายได้ ถ้าเราพยายามทำให้เขาเข้าใจ ส่วนมากผมจะประเมินในคนที่มาฟังผมในแต่ละรุ่น รุ่นไหนโดนเกณฑ์มา รุ่นไหนตั้งใจมา ไม่เหมือนกัน ซึ่งผมจะใช้การชี้ให้กลัวและยั่วให้อยาก การชี้ให้กลัว ก็คือ การพูดถึงภัย พูดถึงวิกฤติที่อยู่ข้างหน้า เช่นถามว่าทำการเกษตร คุณรู้ไหมว่าตอนนี้คุณกำลังกินยาพิษอยู่ หรือการยั่วให้อยาก ก็คือ บอกว่ารสชาติของอาหารที่มันอร่อยสามารถรักษาโรคได้...”

(ดำรงศักดิ์ ชุมแสงพันธ์, วิทยากร. 16 กุมภาพันธ์ 2546)”

“...จริง ๆ แล้วผมเน้นในเรื่องของการรวมตัว รวมกลุ่ม และการสร้างเครือข่าย ให้เขาเกิดขึ้นในพื้นที่เขา แล้วให้เขาเห็นการเชื่อมโยง ว่าตอนนี้เราอยู่ในสังคมโลก โดดเดี่ยวไม่ได้แล้ว เราต้องมีการเชื่อมโยงกัน ทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เราต้องมีความสัมพันธ์เชื่อมต่อกัน โยงกันให้เกิดพลังกันมากขึ้น แล้วแลกเปลี่ยนกัน เกิดพลังแลกเปลี่ยนในระดับครัวเรือน ในระดับชุมชน ในระดับท้องถิ่นค่อย ๆ สัมพันธ์กันขึ้นมาเรื่อย ๆ แล้วค่อย ๆ ขยายขึ้นไป จบในระดับใหญ่ขึ้น ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ไปจนถึงระดับประเทศ อยากจะชี้ให้เห็นว่าตอนนี้เรามักจะโดดเดี่ยวกันหมด ต่างคนต่างอยู่ มันเหมือนกับว่าสังคมไทยได้ถูกแบ่งแยกออกไปหมด เราก็อยากให้เขากลับเข้ามาและให้สังคมไทยสร้างภูมิคุ้มกันขึ้นมาใหม่ โดยเริ่มต้นจากเล็ก ๆ ...”

“...การฝึกอบรม เราพยายามชี้ให้เห็น ว่าสิ่งที่เขาทำมา ผลของเขาก็ที่ได้รับคืออะไร ตั้งแต่เขาเริ่มต้น ต้องชี้ให้ลึกลงไปให้เขาตระหนักให้ได้ ใช้ปุ๋ยเคมีพิษภัยเป็นอย่างไร สารเคมีพิษภัยเป็นอย่างไร ตัวเราเป็นอย่างไร หนี้สินที่มีอยู่เป็นอย่างไร เราไปทำลายอะไร ชี้เจาะลึกไปในสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเขามากที่สุด ชี้ให้เห็น ว่าที่ผ่านมาเขาเคยผิดพลาดที่ตรงไหน จุดไหน แล้วเราจะคิดร่วมกันต่อไปว่าหาหนทางออกรวมกันจะทำอย่างไร อย่างนั้นเหมือนเราย้อนกลับไปถึงอดีต อดีตของเขาเป็นยังไง ปัจจุบันมันเป็นยังไง เกิดอะไรขึ้น ภาวะหนี้สินที่มากมายมหาศาล และในช่วงต่อไปจะทำอย่างไร ให้มาคิดร่วมกันใหม่ หาทางออกรวมกันใหม่ ให้เขากำหนดอนาคตของตนเองให้ได้ พอกำหนดอนาคตของตนเองได้ ความเชื่อมโยงจะเชื่อมโยงกันอย่างไรต่อ อันนี้ถือว่าเป็นเรื่องใหญ่...”

(ธีระ วงษ์เจริญ, วิทยากร. สัมภาษณ์ 17 กุมภาพันธ์ 2546)

ระยะเวลาที่ใช้ในการอบรม

จำนวนวันที่ใช้ในการอบรมในช่วงที่อยู่ในการศึกษา ก็คือ 3 คืน 4 วัน และวิทยากรหลักที่ มาให้ความรู้มีจำนวน 4 คน ได้แก่ อ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร, ดร.สาธิต ชินสถิต, คุณดำรงศักดิ์ ชุมแสงพันธ์ และ คุณธีระ วงษ์เจริญ

นอกเหนือไปจากวิทยากรทั้ง 4 คนที่ได้ให้การอบรมแล้ว ยังมีผู้จัดการศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบฉ้าง นั่นก็คือ คุณสนาน เจริญพร และเจ้าหน้าที่อาสาสมัครอีกจำนวนหนึ่งคอยอำนวยความสะดวก และเป็นวิทยากรเสริมในช่วงของการลงแปลงปฏิบัติ และกิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ

ตารางที่ 1 แสดงเวลากำหนดการอบรมของหลักสูตร “การพัฒนากิจกรรมสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง”

วันที่ 1	กิจกรรม/หัวข้อการบรรยาย
เวลา 11.00 – 12.00 น.	ผู้เข้าร่วมอบรมเดินทางถึงศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบฉ้าง
เวลา 12.00 – 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
เวลา 13.00 – 17.00 น.	ปฐมนิเทศและบรรยายเรื่อง “ทฤษฎีใหม่ เศรษฐกิจพอเพียง และการพึ่งตนเองตามแนวพระราชดำริ” โดยอ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร ประธานมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ ชมวีดิทัศน์เรื่อง “ขคช (3ตอน)” และ “เปิดโปงสังคมไทย (5 ตอน)”
เวลา 17.00 – 19.00 น.	รับประทานอาหารเย็น
เวลา 19.00 – 22.00 น.	บรรยายเรื่อง “การทำการเกษตรแบบธรรมชาติ” โดย ดร.สาธิต ชินสถิต สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 6 จ.จันทบุรี กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และสหกรณ์การเกษตร
เวลา 22.00 น.	พักผ่อน

วันที่ 2	กิจกรรม/หัวข้อการบรรยาย
เวลา 05.00 น.	ตื่นนอน
เวลา 05.30 – 06.00 น.	ออกกำลังกาย
เวลา 06.00 – 07.00 น.	ชมวีดีทัศน์เรื่อง “ชีวิตในดิน”
เวลา 07.00 – 08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า
เวลา 08.00 – 12.00 น.	บรรยายและปฏิบัติเรื่อง “การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ และ สมุนไพรไล่แมลง” โดยอ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร
เวลา 12.00 – 13.00 น.	รับประทานอาหารเช้า
เวลา 13.00 – 17.00 น.	บรรยายเรื่อง “การนำสมุนไพรไทยไปใช้กับการเกษตร” โดย คุณอุดมศักดิ์ ชุมแสงพันธ์ ประธานศูนย์กสิกรรมสมุนไพรไทย จ.ระยอง
เวลา 17.00 – 19.00 น.	รับประทานอาหารเช้า
เวลา 19.00 – 22.00 น.	บรรยายพร้อมสไลด์เรื่อง “ปัจจัย 5 ประการกับการทำกสิกรรมธรรมชาติ” โดยอ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร
เวลา 22.00 น.	พักผ่อน

วันที่ 3	กิจกรรม/หัวข้อการบรรยาย
เวลา 05.00 น.	ตื่นนอน
เวลา 05.30 – 06.00 น.	ออกกำลังกาย
เวลา 06.00 – 07.00 น.	ชมวีดีทัศน์เรื่อง “ดินที่มีชีวิต”
เวลา 07.00 – 08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า
เวลา 08.00 – 12.00 น.	บรรยายและปฏิบัติ เรื่อง “การทำปุ๋ยหมัก และการปั้นปุ๋ยเม็ด” โดย อ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร
เวลา 12.00 – 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
เวลา 13.00 – 17.00 น.	บรรยายพร้อมลงแปลงปฏิบัติเรื่อง “หญ้าแฝกกับการอนุรักษ์ดินและน้ำ” โดย อ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร
เวลา 17.00 – 19.00 น.	รับประทานอาหารเช้า
เวลา 19.00 – 22.00 น.	บรรยายเรื่อง “เกษตรอินทรีย์พลิกฟื้นวิถีเกษตรไทย” โดย คุณธีระ วงษ์เจริญ หัวหน้างานวิชาการศูนย์การศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
เวลา 22.00 น.	พักผ่อน

วันที่ 4	กิจกรรม/หัวข้อการบรรยาย
เวลา 05.00 น.	ตื่นนอน
เวลา 05.30 – 06.00 น.	ออกกำลังกาย
เวลา 06.00 – 08.00 น.	ลงแปลงปฏิบัติ
เวลา 08.00 – 11.00 น.	กิจกรรมกลุ่มเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์
เวลา 11.00 – 12.00 น.	สรุป ปฏิญาณตนและมอบวุฒิบัตร โดย อ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร
เวลา 12.00 – 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
เวลา 13.00 น.	ออกเดินทางกลับบ้านโดยสวัสดิภาพ

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นถึงเวลาในการอบรมตามหลักสูตรกิจกรรมสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง โดยเริ่มจากวันที่ 1 เกษตรกรผู้เข้ารับการอบรมต้องมารายงานตัวก่อน 13.00 น. เพื่อลงทะเบียน ให้เกษตรกรนำสัมภาระไปไว้ในที่พัก และรับประทานอาหารร่วมกัน ต่อจากนั้นเริ่มดำเนินการปฐมนิเทศ รวมไปถึงการบรรยายของ อ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร ประธานมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ ต่อด้วยการบรรยายของ ดร.สาธิต ชินสถิต รวมเวลาที่ใช้ในวันแรกตั้งแต่เริ่มลงทะเบียนใช้เวลาทั้งสิ้น 11 ชั่วโมง เมื่อภายหลังจากการปฐมนิเทศในบ่ายของวันที่ 1 แล้ว จะมีการแบ่งเกษตรกรออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 สี คือ สีแดง สีส้ม สีม่วง สีเหลือง และสีน้ำเงิน ใช้การแบ่งสีตามผ้าพันคอและติดป้ายชื่อของตนเองที่ได้รับแจกจากเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิ และให้ตั้งชื่อของกลุ่มของตนเอง ตั้งประธานกลุ่มซึ่งเรียกว่า “ผู้ใหญ่บ้าน” ขึ้นและเรียกกลุ่มว่า “หมู่บ้าน” โดยให้เกษตรกรนั่งเป็นแถวตามสีที่ได้รับ

วันที่ 2 ถึงวันที่ 3 เกษตรกรผู้เข้ารับการอบรมจะต้องตื่นนอนตั้งแต่ 05.00 น. จนกระทั่งถึง 22.00 น. รวมเวลาที่ใช้ในแต่ละวัน 17 ชั่วโมง และ

วันที่ 4 เกษตรกรผู้เข้ารับการอบรมตื่นนอนตั้งแต่ 05.00 น. และเดินทางกลับในเวลา 13.00 น. รวมเวลาที่ใช้ในวันสุดท้ายรวม 8 ชั่วโมง

ดังนั้นเมื่อรวมเวลาตั้งแต่เริ่มลงทะเบียนจนถึงเวลาในการเดินทางกลับ ใช้เวลาในการอบรมรวมทั้งสิ้น 53 ชั่วโมง

ตั้งแต่วันที่ 2 ถึงวันที่ 4 ในทุก ๆ เช้าของการอบรมคุณสมปอง ศัลยกำธร พี่ชายของ อ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร จะมานำเกษตรกรออกกำลังกายตอนเช้าในสถานที่ที่ฝึกอบรม เล่าประวัติความเป็นมาของการจัดตั้งศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบ่ออัน และให้ความรู้เกร็ดเล็กเกร็ดน้อยในการฝึกละเอียดเพื่อสุขภาพในท่าต่าง ๆ รวมไปถึงวิธีการศึกษาเรื่องราวของสมุนไพรมะพร้าวที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ต่อจากนั้นเกษตรกรเข้ารับการอบรมและชมวีดิทัศน์ เมื่อการอบรมในช่วงนี้เสร็จสิ้นลงจะให้

เกษตรกรซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มสี่และเป็นหมู่บ้านแบ่งงานกันทำ เช่น กลุ่มทำความสะอาดห้องน้ำ กลุ่มทำความสะอาดบริเวณโดยรอบสถานที่อบรม กลุ่มทำความสะอาดสถานที่อบรม เป็นต้น

ในระหว่างพักในแต่ละช่วงของการฝึกอบรม จะมีการเปิดเพลงที่เกี่ยวกับพ่อ เช่น ต้นไม้ของพ่อ, เดินตามพ่อ, รอยเท้าของพ่อ ฯลฯ ซึ่งเพลงทั้งหมดอยู่ในอัลบั้มรวมเพลงของศิลปินต่าง ๆ ชุด “แทนหัวใจ ให้พ่อ” ของบริษัทแกรมมี่ เอ็นเตอร์เทนเมนท์ จำกัด (มหาชน)

ลักษณะของสถานที่ให้การฝึกอบรมมีลักษณะโปร่ง ไม่มีประตูปิด ตามผนังมีรูปของ อ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร ประธานมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติซึ่งภายในรูปนั้นแสดงให้เห็นถึงครั้งยังรับราชการซึ่งเป็นผู้รับใช้ใต้เบื้องพระยุคลบาทกับพระองค์ท่านในหน่วยงานสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) สำนักงานกฤษฎมนตรี

สถานที่พักของเกษตรกรจะแบ่งออกเป็น 2 ห้อง ซึ่งแยกห้องชายหญิง ลักษณะการนอนจะเรียงกันเป็นแถว ๆ 4 แถวหันเท้าเข้าหากันซึ่งจะจุคนได้ประมาณห้องละ 40-50 คน ห้องน้ำก็มีลักษณะเดียวกันคือแยกชายหญิงด้วยเช่นกัน แต่มีห้องน้ำรวมชายหญิงจำนวน 3 ห้องอยู่ในสถานที่ฝึกอบรมซึ่งทำให้ในขณะที่ทำการฝึกอบรมเกษตรกรคนไหนต้องการเข้าห้องน้ำก็ไม่ต้องเสียเวลาในการเข้าห้องน้ำมากนัก และสามารถกลับเข้าที่ฝึกอบรมได้ง่าย

การรับประทานอาหาร เกษตรกรจะต้องเข้าแถวรอตักอาหารซึ่งทางมูลนิธิจัดเตรียมไว้ให้ทั้ง 3 มื้อ และเกษตรกรเองจะต้องเป็นคนล้างภาชนะที่รับประทานอาหารด้วยตนเอง ในการรับประทานอาหารในแต่ละครั้งเนื่องจากไม่มีสถานที่ให้รับประทานอาหารอย่างเป็นทางการเป็นส่วน เกษตรกรได้แบ่งออกเป็นกลุ่ม ๆ บ้างนั่ง บ้างยืน รับประทานอาหารรอบ ๆ บริเวณสถานที่ให้การฝึกอบรม แต่เมื่อดูบรรยากาศของการรับประทานอาหารจะมีการสนทนาในเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งในเรื่องของการอบรมเอง รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ของตนเองซึ่งผู้วิจัยเองมีความคิดเห็นว่า ถึงแม้ว่าเกษตรกรจะมาต่างสถานที่กัน แต่ก็สามารถที่จะสร้างความคุ้นเคยได้อย่างไม่ยากเย็น

การสื่อสารที่เกิดขึ้นระหว่างวิทยากรกับเกษตรกร มีลักษณะแบบไม่เป็นทางการ เกษตรกรสามารถซักถามในปัญหาที่สงสัยได้ทั้งในระหว่างการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรมในแต่ละช่วงเวลาของวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร ซึ่งอยู่ร่วมในการฝึกอบรมตลอดในแต่ละรุ่น แต่ในส่วนของวิทยากรที่ได้เชิญมาจากที่อื่น ๆ อาจจะไม่ค่อยมีเวลาในการซักถามภายหลังการฝึกอบรมมากนัก เพราะจะต้องเดินทางกลับ

ในช่วงของการดำเนินการฝึกอบรมทั้งในช่วงทฤษฎีและช่วงปฏิบัติ วิทยากรจะใช้วิธีการให้เกษตรกรปรบมือและยกมือขวาตามจังหวะพร้อมกัน เมื่อปรบมือเสร็จจะให้กล่าวคำออกมาตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น ในการเรียกความพร้อม เกษตรกรก็จะกล่าวคำว่า “พร้อมครับ/พร้อมค่ะ” หรือในบางกรณีที่เรียกการรวมกลุ่มแล้วมีเกษตรกรคนใดคนหนึ่งไม่ตรงต่อเวลา ก็จะกล่าวพร้อมกันว่า “เร็ว ๆ น้อย” หรือในบางครั้งที่วิทยากรเรียกให้ตอบคำถามและเกษตรกรผู้นั้นตอบในลักษณะที่ฟังประสงค์ เกษตรกรก็จะปรบมือและกล่าวคำว่า “เยี่ยม” เป็นต้น

การสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่มูลนิธิกับเกษตรกร จะมีลักษณะที่ไม่เป็นทางการด้วยเช่นกัน กล่าวคือ ในช่วงก่อนที่วิทยากรจะมาให้การอบรม กลุ่มของเจ้าหน้าที่มูลนิธิจะมาดำเนินการให้การสนทนาและมาทบทวนในหลักของการทำกิจกรรมธรรมชาติ เช่น การใช้หญ้าคลุมดิน และการใช้ปุ๋ยชีวภาพ ตลอดจนวิธีการทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงของการลงมือปฏิบัติเจ้าหน้าที่เหล่านี้จะมาเป็นผู้นำแทนวิทยากรในช่วง

มีการตั้งโต๊ะขายเสื้อตราสัญลักษณ์ของมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ, วิดีทัศน์ที่ได้ให้การอบรมไปแล้ว เพื่อให้เกษตรกรนำกลับไปดูที่บ้าน แต่ก็ดูเหมือนเสื้อจะสามารถขายได้มากกว่า วิดีทัศน์ เพราะจากการพูดคุยกับเกษตรกรแล้วที่ไม่สนใจซื้อวีดีทัศน์ เพราะส่วนใหญ่ไม่มีเครื่องเล่นวีดีทัศน์นั่นเอง

ในวันที่ 4 ซึ่งเป็นวันสุดท้าย หลังจากที่เกษตรกรรับวุฒิบัตรแล้ว เมื่อรับประทานอาหารกลางวันร่วมกันเสร็จสิ้นลงและเตรียมตัวออกเดินทางกลับบ้าน ทางศูนย์กิจกรรมธรรมชาติ มาบฉีจะจะให้เกษตรกรนำเอาผ้าพันคอและป้ายชื่อที่แจกไปในวันแรกนำมาแลกกับปฏิทินที่มีพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และให้ตัวอย่างปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพซึ่งเป็นหัวข้อในการหมักปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพโดยไม่เก็บเงินแก่เกษตรกร

เนื้อหาที่ใช้ในการอบรมในฐานะที่เป็นสาร

เนื้อหาที่ใช้ในการอบรมมีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยผู้วิจัยได้แสดงเนื้อหาการอบรมตามกำหนดการอบรมตั้งแต่วันที่ 1 ถึงวันที่ 4 ได้ดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ตารางแสดงเนื้อหาการอบรม

วันที่ 1 เวลา 13.00-17.00 น.	บรรยายโดย อ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร
<p>เรื่อง ปฐมนิเทศและการบรรยายเรื่อง “ทฤษฎีใหม่ เศรษฐกิจพอเพียง และการพึ่งตนเองตามแนวพระราชดำริ” และชมวีดิทัศน์เรื่อง “ชคม” (3 ตอน) และ “เปิดปมสังคมไทย (5ตอน)</p>	
<p style="text-align: center;">เนื้อหาที่สอน</p> <p>แบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือช่วงบรรยายและช่วงดูวีดิทัศน์</p> <p>ช่วงที่ 1 ช่วงการบรรยาย</p> <ul style="list-style-type: none"> - ประวัติความเป็นมาของมูลนิธิสิกกรรมธรรมชาติและศูนย์สิกกรรมชาติมาบเอื้อง และการขยายงานของมูลนิธิสิกกรรมชาติโดยได้รับความร่วมมือจากหลายหน่วยงานรวมถึงศิษย์เก่าของศูนย์สิกกรรมชาติ - ประวัติส่วนตัวซึ่งมีผลต่อการเริ่มต้นในการยังชีพด้วยการเกษตรตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ - การยึดหลักแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ในการทำการเกษตรและเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตแบบพึ่งตนเอง - ข้อตกลงและการปฏิบัติตนในระหว่างการอบรม ณ ศูนย์สิกกรรมชาติมาบเอื้อง - การเปรียบเทียบความผิดพลาดของการเกษตรแผนใหม่ที่ใช้เคมีกับการเกษตรแบบธรรมชาติ <p>ช่วงที่ 2 ให้เกษตรกรนั่งชมวีดิทัศน์</p> <p>สารคดีทั้งหมด อ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร เป็นผู้ดำเนินรายการ และได้เคยผ่านการออกสถานีโทรทัศน์มาแล้ว เป็นรายการสั้น ๆ ประมาณ 3-5 นาทีต่อ 1 เรื่อง</p> <p>ชุด “ชคม” ได้มาจากสไลด์แกนที่ว่า “ข้าแผ่นดิน คุณค่าแผ่นดิน หยุดการฆ่า” มีจำนวน 2 ตอน</p> <p>เรื่องที่ 1 – ข้าวไทยเชื้อชาติไทย</p> <p>แสดงให้เห็นถึงการที่จะได้มาซึ่งข้าวไทยในปัจจุบันนั้นไม่ได้เหมือนในอดีต เพราะต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิตข้าวมาจากต่างชาติ ดังนั้นจึงได้ตั้งคำถามเอาไว้ว่า จะบอกได้เต็มปากได้อย่างไรว่านี่คือข้าวไทย ตรวบใดที่ตั้งแต่กระบวนการผลิตข้าวจนถึงปากคนไทยยังใช้น้ำมัน เครื่องจักร ปุ๋ยเคมี จากปัจจัยภายนอกประเทศทั้งสิ้น</p> <p>เรื่องที่ 2 – ผลกระทบจากสารเคมี</p> <p>แสดงให้เห็นถึงภัยของสารเคมีซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกร และประชาชนผู้บริโภคโดยทั่วไป ผ่านสารเคมีที่ปนเปื้อนมากับอาหาร ในหลาย ๆ ประเทศมีการป้องกันไม่ให้อาหารของเขาปนเปื้อนสารเคมี แต่ประเทศไทยยังคงเพิกเฉย ในฐานะที่เราเป็นผู้บริโภคเราจะต้องร่วมใจกันในการเรียกร้องสิทธิมนุษยชนในการเรียกร้องสิทธิในการบริโภคอาหารที่ปลอดภัยปราศจากพิษปฏิเสธรสสินค้าเกษตรเคมีโดยสิ้นเชิง</p>	

วันที่ 1 เวลา 13.00-17.00 น.	บรรยายโดย อ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร
<p>เรื่อง ปฐมนิเทศและการบรรยายเรื่อง “ทฤษฎีใหม่ เศรษฐกิจพอเพียง และการพึ่งตนเองตามแนวพระราชดำริ” และชมวีดิทัศน์เรื่อง “ขคม” (3 ตอน) และ “เปิดปมสังคมไทย (5ตอน)</p>	
<p>เนื้อหาที่สอน</p>	
<p>ชุด “เปิดปมสังคมไทย”</p>	
<p><u>เรื่องที่ 1 – ไทย แหล่งอาหารโลกในภวระนำวิกฤต ตอนที่ 1</u></p>	
<p>แสดงให้เห็นถึงภัยของการค้าเสรีและโลกาภิวัตน์ โดยที่สหรัฐอเมริกาประกาศใช้กฎหมายใหม่ที่ชื่อว่า “Farm Bill 2002” ซึ่งมีผลกระทบให้ราคาเกษตรของประเทศผู้ส่งออกรวมไปถึงประเทศไทยต้องตกต่ำลง กฎหมายฉบับนี้ชี้ให้เห็นว่าสหรัฐอเมริกาเองก็พยายามที่จะทุ่มทุนในภาคการเกษตรของตน รวมไปถึงในสหภาพยุโรปที่ตั้งกฎระเบียบมาตรฐานสินค้าเกษตรที่นำเข้าจากต่างประเทศ โดยจะเข้มงวดด้านอนามัยและระบบการผลิตที่รักษาสภาพแวดล้อมอย่างจริงจังซึ่งมีผลกระทบต่อเกษตรของไทยอันเนื่องมาจากการใช้สารเคมี</p>	
<p><u>เรื่องที่ 2 – ไทย แหล่งอาหารโลกในภวระนำวิกฤต ตอนที่ 2</u></p>	
<p>แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรบนผืนแผ่นดินไทย เป็นแหล่งอาหารของโลก และเป็นเป้าหมายของประเทศต่าง ๆ ที่ต้องการแสวงหาผลประโยชน์ รวมไปถึงเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2505 หรือเมื่อ 50 ปีที่แล้ว รัฐบาลโดยกรมกสิกรรมมีส่วนในการส่งเสริมให้ใช้ปุ๋ยเคมีอย่างแพร่หลาย ซึ่งมีผลมาถึงปัจจุบันโดยเกษตรกรต้องพึ่งปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงจากต่างประเทศ และต้องเพิ่มปริมาณการใช้ขึ้นทุกปี ๆ ทำให้เกษตรกรมีหนี้สินท่วมท้นอยู่ในปัจจุบัน</p>	
<p><u>เรื่องที่ 3 – ไทย แหล่งอาหารโลกในภวระนำวิกฤต ตอนที่ 3</u></p>	
<p>แสดงให้เห็นถึงกระแสการเรียกร้องในการไม่ใช้สารเคมีอีกต่อไป ในการทำการเกษตรอินทรีย์ชีวภาพมีแนวโน้มมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งและสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลนายทักษิณ แต่ก็ยังคงเป็นไปได้เพียงนโยบาย โครงสร้างของปัจจัยส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องก็ยังเป็นอุปสรรค กล่าวคือผู้บริโภคส่วนใหญ่ยังยินยอมและพยายามลิ้ม รวมไปถึงเกษตรกรยังกลัวการเปลี่ยนแปลงและนักวิชาการส่วนใหญ่ก็ยังคงได้รับทุนจากประเทศที่ผลิตสารเคมี</p>	
<p><u>เรื่องที่ 4 – ไทย แหล่งอาหารโลกในภวระนำวิกฤต ตอนที่ 4</u></p>	
<p>แสดงให้เห็นถึงกระแสเรียกร้องอาหารที่ปลอดภัยเพิ่มขึ้น และรัฐบาลได้จัดตั้งสถาบันเกษตรอินทรีย์แห่งชาติขึ้น เพื่อให้เกษตรกรไทยหันมาผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ขึ้นและการส่งออกในอนาคต รวมไปถึงการรวมตัวกันของกลุ่มของเกษตรกรอินทรีย์ ซึ่งไม่ใช่แต่เพียงเกษตรกรเท่านั้น ยังมีข้าราชการ นักวิชาการและนักธุรกิจที่ค้นพบทางออกในวิกฤติเศรษฐกิจ โดยวิธีการทำกิจกรรมธรรมชาติ แบบพึ่งตนเอง ลดรายจ่าย หยุดการทำลายสิ่งแวดล้อม</p>	
<p><u>เรื่องที่ 5 – ไทย แหล่งอาหารโลกในภวระนำวิกฤต ตอนที่ 5</u></p>	
<p>แสดงให้เห็นถึงการเพิ่มขึ้นของกลุ่มเกษตรแบบพึ่งตนเองที่ต้องต่อสู้กับเกษตรแผนใหม่ที่ยังคงพึ่งพาการเกษตรเคมีอยู่ สามารถที่จะคงอยู่ และสร้างรายได้ปลดหนี้ปลดสิน สร้างฐานะได้ดีอยู่ได้อย่างสมภาคภูมิเกษตรกรไทย ไม่ซื้อสินค้าต่างประเทศ เป็นกลุ่มที่รอฟื้นวิถีการสร้างอาหารอย่างปลอดภัย โดยการทำการเกษตรแบบดั้งเดิมหรือแบบธรรมชาติ</p>	

ข้อสังเกตจากผู้วิจัย

จากการเริ่มต้นการปฐมนิเทศในตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นของการอบรม จะเห็นได้ว่าวิทยากรผู้ให้การอบรมเป็นบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือในการส่งสารสูง ทั้งนี้เนื่องจากเป็นประธานมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ และเป็นผู้ก่อตั้งศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี การที่เคยดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองประเมินผลและข้อมูล สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) และรับใช้ได้เบื้องยุคลบาทใน กปร.มานานกว่า 16 ปีก่อนที่จะลาออกมาและรวบรวมกลุ่มคนสาขาอาชีพต่างๆ ในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่มาประยุกต์ใช้ในการทำการเกษตร

การที่วิทยากรได้นั้นย้ำถึงการทำการกสิกรรมธรรมชาติ ที่ไม่ใช่สารเคมี ซึ่งสอดคล้องกับแนวพระราชดำรัสในเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียงและการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทำให้เกษตรกรสามารถรับความรู้หรือสารดังกล่าวได้ง่ายขึ้น รวมไปถึงใช้คำเรียก “แม่” หรือ “แม่พระธรณี” ที่หมายถึง “ดิน” แสดงให้เห็นถึงพระคุณของแม่ ตามหลักความกตัญญูของสังคมไทย ดังนั้นเมื่อวิทยากรใช้คำพูดว่า “อย่าเอาสารพิษ (สารเคมี) ใสลงไปดิน (จุลินทรีย์ที่อยู่ในดิน)” เพราะจะทำ “อนันตริยกรรม” “ฆ่าแม่” ก็สามารถที่จะปลูกจิตสำนึกในความกตัญญูของตนเอง และสำนึกในพระคุณของดิน (แม่) ที่เป็นต้นกำเนิดของแหล่งอาหารที่เราบริโภคกันอยู่ในทุกวันนี้ รวมไปถึงการเรียกศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้องว่าเป็น “วิทยาลัยคอกหมู” ซึ่งแต่ก่อนเคยเป็นสถานที่เลี้ยงหมูของ อ.สมปอง พี่ชายของอ.วิวัฒน์ และผู้ที่จบจากที่นี่ก็คือ “ศิษย์วิทยาลัยคอกหมู” นั่นเอง

จากหลักการ 4 หลักที่เกษตรกรจำเป็นต้องยึดถือเป็นแนวปฏิบัติตามพระราชดำริ คือ

1. ปลูกวัฒนธรรมพอเพียง (พึ่งตนเอง)
2. ฝึกเทคนิคธรรมชาติ เช่น การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ ทำปุ๋ยหมักแห้ง การทำยาไล่แมลง การทำฮอร์โมน
3. สะสมทุน เช่น สะสมทุนน้ำใจ และทุนธรรมชาติ
4. ฝึกการจัดการ เริ่มตั้งแต่ ตนเอง กลุ่ม ไปจนถึงสังคมประเทศ

จะเห็นได้ว่าในช่วงแรกของการเข้ารับการอบรม มีการสร้างพื้นฐานในเรื่องของการพึ่งตนเอง และให้พึ่งเงินน้อยลง การเน้นไปที่สะสมทุนน้ำใจ ก็เพื่อให้เห็นความสำคัญในเรื่องของจิตใจมาก่อนเงินตรา ไม่ยึดถือเงินตราเป็นพระเจ้า ในเรื่องของเทคนิควิธีการในการทำการเกษตรและการรวมกลุ่มกัน ก็เพื่อสร้างความเข้าใจอย่างทอ่งแท้ในเรื่องการทำเกษตรกรรมและประสานกันในรูปแบบของการรวมกลุ่ม เพราะเราไม่สามารถที่อยู่โดยตัวคนเดียวได้ แต่ต้องตระหนักถึงคนอื่นโดยส่วนรวมด้วย ตัวเราเองถึงจะอยู่ได้

ในการชมวิดิทัศน์ถือว่าการทำความเข้าใจประเทศไทยในฐานะที่เป็นแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์แห่งหนึ่งของโลก แต่วันนี้กลับต้องมีสภาพย่ำแย่ รวมไปถึงคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและผู้บริโภคที่เป็นคนไทย ให้หันกลับมาปฏิเสธสารเคมี โดยร่วมมือกันทำการกสิกรรมธรรมชาติ เพื่อประเทศชาติและแผ่นดิน

วันที่ 1 เวลา 19.00-22.00 น.	บรรยายโดย ดร.สาส์น ชินสถิต
เรื่อง “การทำการเกษตรแบบธรรมชาติ”	
<p style="text-align: center;">เนื้อหาที่สอน</p> <p>ใช้การบรรยายพร้อมกับการใช้นำเสนอผ่านสื่อ Power Point</p> <ul style="list-style-type: none"> - การให้คำปรึกษาและบริการด้านการเกษตร โดยสำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 6 จ.จันทบุรี - ความจำเป็นที่ต้องทำการเกษตรแบบธรรมชาติ เช่น เรื่องดิน เรื่องต้นทุน - ปัญหาดินเสื่อมโทรม การขาดธาตุอาหารของดินและความจำเป็นของปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ - ผลเสียของการใช้สารเคมี - การปรับสภาพดินที่เป็นกรด โดยการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ - ประเภทของปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ - ความสำคัญของจุลินทรีย์ที่อยู่ในดิน และความสำคัญของดินที่อยู่ในสภาพอุดมสมบูรณ์ - การทำปุ๋ยชีวภาพโดยพืชตระกูลต่าง ๆ - การทำน้ำหมักโดยสูตรต่าง ๆ ที่ได้จากธรรมชาติ - วงจรชีวิตของแมลงศัตรูพืชประเภทต่าง ๆ เช่น เพลี้ยไก่แจ้ แมลงช้างปีกใส - การบริหารแมลงศัตรูพืช โดยการอนุรักษ์แมลงศัตรูธรรมชาติ เช่น ตัวห้ำ ตัวเบียน - การหมักและการสกัดสมุนไพรน้ำไล่แมลงศัตรูพืช เช่น สะเดาไทย สามชอก เสม็ดขาว - การผลิตผักปลอดสารพิษ - การทำการเกษตรแบบผสมผสาน - ตัวอย่างของผลผลิตที่ประสบความสำเร็จในพื้นที่ทำการเกษตรแบบปลอดสารเคมี 	

ข้อสังเกตจากผู้วิจัย
<p>เนื่องจากวิทยากรมาจากกรมวิชาการเกษตร ความน่าเชื่อถือของความเป็นผู้เชี่ยวชาญของวิทยากรจึงมีสูง อีกทั้งวิทยากรได้ใช้สื่อ Power Point โดยใช้การบรรยายไปพร้อมกับการแสดงรูปภาพ อย่างเช่น รูปของวงจรชีวิตของแมลง กระบวนการทำปุ๋ยหมักและการสกัดสมุนไพรไล่แมลงศัตรูพืช ทำให้เกษตรกรเห็นภาพอย่างชัดเจน ตามประสบการณ์ของเกษตรกรนั้น ๆ มีการสอบถามในรูปแบบที่ไม่เข้าใจจากเกษตรกรเป็นระยะ ๆ ซึ่งเป็นผลดีต่อการเข้าใจของคนอื่น ๆ ที่ไม่เข้าใจอีกด้วย รวมไปถึงการยกตัวอย่างของผลผลิตที่มากของเกษตรกรที่ไม่ใช้สารเคมี ก็ยังช่วยให้เกษตรกรมีความมั่นใจในการทำการเกษตรแบบธรรมชาติยิ่งขึ้น</p>

วันที่ 2 เวลา 06.00-07.00 น.	ให้เกษตรกรนั่งชมวีดิทัศน์
วีดิทัศน์เรื่อง “ชีวิตในดิน” ความยาว 40 นาที	
<p style="text-align: center;">เนื้อหาที่สอน</p> <p>วีดิทัศน์เรื่อง “ชีวิตในดิน” เป็นสารคดีที่ได้รับรางวัล รมต.วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในงานมหกรรมภาพยนตร์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีประเทศไทย ปทุมธานี ภายใต้การแนะนำของ กระทรวงเกษตร ป่าไม้ และประมง ประเทศไทย อำเภอวังน้อย อำนวยการสร้างโดย มูลนิธิศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรธรรมชาติสากล</p> <p>เนื้อหาที่สำคัญคือเริ่มต้นวิวัฒนาการของการกำเนิดของดิน การใช้เวลานานในการที่ ซากพืชซากสัตว์จะทับถมและกำเนิดเป็นดินขึ้นมา และที่ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรธรรมชาติ สากล ได้ทำการปรับปรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ ลักษณะของดินที่อุดมสมบูรณ์จะมีความร่วน ซุย และมีอากาศประกอบอยู่ในปริมาณมากที่เอื้อประโยชน์ต่อการดำรงอยู่ของสัตว์เล็ก ๆ เป็น จำนวนมาก โดยเฉพาะจุลินทรีย์ในดิน</p> <p>จุลินทรีย์ในดินต่าง ๆ ช่วยย่อยสลายซากพืชซากสัตว์ให้เป็นดิน เชื้อจุลินทรีย์จะช่วยให้ ดินมีความอุดมสมบูรณ์ โดยจะช่วยเกิดช่องว่างของดินเพิ่มขึ้นซึ่งจะทำให้พืชสามารถดูดซับเอาแร่ ธาตุได้เป็นอย่างดี และจุลินทรีย์มีบทบาทต่อรากพืชเปรียบเทียบกับเชื้อจุลินทรีย์ในลำไส้ใหญ่</p> <p>ประโยชน์ของจุลินทรีย์ เช่น เชื้อราบางชนิดซึ่งสามารถจับได้เดือนเป็นอาหาร และส่งผล ให้เป็นอาหารของดินได้อีกทางหนึ่งด้วย การปลูกพืชอื่น ๆ ร่วมซึ่งใช้จุลินทรีย์ที่มีลักษณะต่อต้าน เชื้อรา ก็เป็นประโยชน์ต่อการป้องกันโรคพืชโดยชีววิธี</p> <p>พื้นดินอยู่ได้เนื่องจากสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ที่อยู่ในดินและมนุษย์ก็ยังคงต้องการอาหารซึ่งก่อ กำเนิดมาจากดินด้วยเช่นกัน ดังนั้นจึงควรให้ความสำคัญกับสิ่งมีชีวิตในดิน</p>	

ข้อสังเกตจากผู้วิจัย
<p>เนื้อหาในวีดิทัศน์เป็นวิชาการมาก มีการใช้ศัพท์ทางวิทยาศาสตร์อยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ในราหรือจุลินทรีย์บางชนิด แต่การที่เป็นวีดิทัศน์ ทำให้เกษตรกรสามารถมองเห็นภาพ ถึงแม้ว่าจะไม่สามารถที่จะเข้าใจในคำศัพท์ทางวิทยาศาสตร์มากนัก แต่ก็มีภาพซึ่งช่วยให้เห็นความ สำคัญของดิน และเชื้อจุลินทรีย์ รวมไปถึงสิ่งมีชีวิตในดิน</p> <p>อุปสรรคของการชมวีดิทัศน์อีกอย่างหนึ่งก็คือ การเปิดฉายในช่วงเช้าซึ่งอยู่ในช่วง 06.00 – 07.00 น. ทำให้เกษตรกรบางรายยังมีอาการง่วงนอน หรือมีอาการที่นอนยังไม่เต็มอิ่ม อาจจะไม่สามารถชมวีดิทัศน์แล้วได้รับความรู้อย่างเต็มที่ แต่อย่างน้อยเกษตรกรก็จะสามารถจดจำ ภาพที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของชีวิตในดินได้</p>

วันที่ 2 เวลา 08.00-12.00 น.	บรรยายโดย อ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร
เรื่อง “การทำปุ๋ยชีวภาพ และสมุนไพโร๊โลแมลง”	
เนื้อหาที่สอน	
ช่วงที่ 1 ช่วงการบรรยาย	
<u>เนื้อหาส่วนแรก</u> หลักการสำคัญในการทำกิจกรรมธรรมชาติ	
“แม่” ในที่นี้ หมายถึง “แม่พระธรณี” หรือ “ดิน”	
1. อย่าเปลือยดิน ห่มดินให้แม่ หมายถึง การนำหญ้ามาคลุมดิน ไม่เผาหญ้า	
2. ปรงอาหารแม่ หมายถึง การทำน้ำหมักหรือปุ๋ยชีวภาพ แล้วเอาไปรดลงในดิน เป็นอาหารดิน	
โดยมีสโลแกนให้เกษตรกรท่องไว้ว่า “Feed the soil and let the soil feed the plant”	
ซึ่งหมายความว่า “เลี้ยงดินให้ดินเลี้ยงพืช” อาหารดิน ไม่ใช่ อาหารพืช	
<u>เนื้อหาส่วนที่สอง</u>	
วิธีการทำอาหารให้แม่ หรือ การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ โดยมีส่วนผสมของซากพืช (ซากสัตว์) น้ำตาล หัวเชื้อ จุลินทรีย์ และน้ำ เพื่อนำไปรดเพื่อปรับปรุงดินให้ดีขึ้น และสูตรการทำปุ๋ยหมักน้ำชีวภาพ รวมไปถึงข้อควรระวังต่าง ๆ ในการทำปุ๋ยชีวภาพ เพื่อสลายพิษให้เป็น รวมไปถึงการให้ความรู้ในเรื่องของการใช้สมุนไพรรักษาในการไล่แมลง โดยไม่ต้องใช้ยาฆ่าแมลง	
ช่วงที่ 2 ช่วงการปฏิบัติ	
วิทยากรจะใช้การสาธิต โดยที่มีคุณสนาน เจริญพร ผู้จัดการศูนย์กิจกรรมธรรมชาติ มาบเอื้องและเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติประมาณ 2-3 คน มาช่วยการสาธิต ในขั้นตอนแรก จะมีการทบทวนสูตรที่ได้รับการอบรมไปแล้ว และใช้การถามการผสมสูตรจากเกษตรกรให้ได้ส่วนผสมที่ตรงตามที่ได้ให้การอบรม	
การนั่งรวมกลุ่มซึ่งแบ่งเป็นไปตามสี คือ สีแดง สีส้ม สีเหลือง สีน้ำเงิน และสีม่วง โดยให้ส่งตัวแทนมาช่วยกันในการผสมปุ๋ยหมักน้ำชีวภาพ	

ข้อสังเกตจากผู้วิจัย
<p>มีการใช้สโลแกน และหลักการทำกิจกรรมธรรมชาติแบบง่าย ๆ ให้แก่เกษตรกรสามารถนำกลับบ้านไปทำ ในการเข้ารับการอบรมส่วนใหญ่เกษตรกรจะมีความคาดหวังในการที่จะมาเอาสูตรปุ๋ยชีวภาพ ไปลองทำดูในพื้นที่ดินทำกินของตนเอง เพื่อลดต้นทุน ดังนั้นในช่วงนี้เกษตรกรจะมีการสื่อสารและถามในส่วนผสมที่สามารถใช้แทนกันได้หลาย ๆ อย่าง เช่น น้ำตาล บางคนจะถามว่าน้ำตาลแบบไหนใช้ได้ดีที่สุดและปลอดภัยที่สุด คือ น้ำตาลทรายแดง หรือน้ำตาลแบบไหนใช้แทนกันได้ รวมไปถึงการสามารถซักถามในข้อปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดในการทำปุ๋ยหมักน้ำชีวภาพ ในการสาธิตเกษตรกรมีส่วนร่วมในการทดลองทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ แต่ก็ เป็นเพียงการส่งตัวแทนในแต่ละกลุ่มสี ดังนั้นหากสามารถที่จะทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำปุ๋ยน้ำชีวภาพก็จะเป็นสิ่งที่ดียิ่งขึ้น</p>

วันที่ 2 เวลา 13.00-17.00 น.	บรรยายโดย คุณอุดมศักดิ์ ชุมแสงพันธ์
เรื่อง “การนำสมุนไพรไทยไปใช้กับการเกษตร”	
<p style="text-align: center;">เนื้อหาที่สอน</p> <ul style="list-style-type: none"> - เล่าถึงประวัติส่วนตัวที่ต้องต่อสู้กับอุปสรรคในการทำเกษตรตั้งแต่วัยเด็กด้วยความยากลำบาก - เล่าถึงประสบการณ์ที่ใช้ปุ๋ยเคมีกับการหันกลับมาใช้ปุ๋ยชีวภาพ - เล่าถึงการปลูกสมุนไพรในพื้นที่กว่า 106 ไร่ ตั้งแต่ พ.ศ. 2523 - อนาคตในการใช้สมุนไพรไทย - การศึกษาสมุนไพรไทย - เล่าถึงประวัติความเป็นมาของการรวมกลุ่มผู้นิยมสมุนไพรไทย อ.วังจันทร์ จ.ระยอง - การใช้สมุนไพรใช้ในการรักษาโรค เช่น เจ็บคอ โรคความดัน โรคเบาหวาน ฯลฯ - การยกตัวอย่างสูตรของสมุนไพรในการรักษาโรคต่าง ๆ - การรักษาโรคพืชโดยการ ใช้สมุนไพร - การรักษาโรคสัตว์โดยการ ใช้สมุนไพร - รายได้ที่เกิดจากการขายสมุนไพรไทย - เปรียบเทียบรายได้ที่ได้จากสมุนไพรกับการปลูกพืชบางชนิด - ความสำเร็จจากการทำการเกษตรจากการไม่ใช้สารเคมี - การใช้กลิ่นของสมุนไพรในการป้องกันแมลง - การแปรรูปสมุนไพรเพิ่มมูลค่า และการรวมกลุ่มกันทำใช้กันในชุมชน 	

ข้อสังเกตจากผู้วิจัย
<p>วิทยากรใช้การเล่าเรื่องในประสบการณ์ของตนเอง การนำตัวอย่างสมุนไพรบางชนิดมาให้เกษตรกรดู รวมไปถึงการแสดงให้เห็นถึงรายได้ที่ได้จากการทำสมุนไพรที่ไร้สารเคมีอย่างเป็นกอบเป็นกำ เช่น หญ้าชนิดหนึ่งสามารถขายได้เป็นจำนวนนับหมื่นบาทต่อหนึ่งตัน และวิทยากรยังเชื้อเชิญให้เกษตรกรมาร่วมทำการเกษตรแบบไม่ต้องใช้สารเคมี ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี และยาฆ่าหญ้า แล้วเกษตรกรจะประสบความสำเร็จอย่างที่เขาได้รับ อีกทั้งการสร้างความสำเร็จก็เนื่องจากการที่วิทยากรสามารถทำให้เกษตรกรมีความเชื่อมั่นในความเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่พูด อย่างเช่น การพูดถึงส่วนผสมของสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคได้อย่างแม่นยำ การยกตัวอย่างของประโยชน์ของสมุนไพรและสามารถใช้ได้ผลจริงและเป็นที่ยอมรับ อย่างเช่น โรงพยาบาลวังจันทร์ เป็นต้น</p>

วันที่ 2 เวลา 19.00-22.00 น.	บรรยายพร้อมชมสไลด์ โดย อ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร
เรื่อง “ปัจจัย 5 ประการกับการทำกิจกรรมธรรมชาติ” และ ชมวีดิทัศน์เรื่อง “ข้อมูลข่าวสารกิจกรรมธรรมชาติ (10 ตอน)”	
เนื้อหาที่สอน	
แบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือช่วงบรรยายพร้อมชมสไลด์และช่วงเกษตรกรรมวีดิทัศน์	
ช่วงที่ 1 ช่วงการบรรยายพร้อมชมสไลด์	
แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของดิน น้ำ (ความชื้น) ลม(อากาศ) ไฟ (ความร้อน) และพืช การที่จะทำให้พืชสามารถที่จะเจริญเติบโตโดยอมที่จะต้องมีลักษณะของความสมดุล การทำการเกษตรก็เช่นเดียวกัน พืชจำเป็นที่จะต้องอาศัยปัจจัยทั้ง 5 ประการ แต่ส่วนที่สำคัญที่สุดก็คือ ดิน เพราะจุลินทรีย์ในดินจะดูดซับและย่อยสลายเอาสิ่งต่าง ๆ ไปเลี้ยงพืช ในส่วนของการชมสไลด์เป็นการแสดงถึงการทำการกิจกรรมธรรมชาติมาเบื้องต้นตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน ไปพร้อม ๆ กับการแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่คาดไม่ถึงกับการทำการกิจกรรมธรรมชาติ	
ช่วงที่ 2 ให้เกษตรกรรมวีดิทัศน์	
วีดิทัศน์ชุดนี้เป็น ข้อมูลข่าวสาร เพื่อความยั่งยืนของแผ่นดินไทย เรื่อง “กิจกรรมธรรมชาติ” โดยข้อมูลนี้ได้นำเผยแพร่ในช่วงข่าวทางสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 เมื่อเดือนกันยายน 2545	
รายการ “กิจกรรมธรรมชาติ”	
<u>เรื่อง “กิจกรรมธรรมชาติ ตอนที่ 1” (วาระแห่งชาติ)</u>	
แสดงให้เห็นถึงคำปราศรัยของ ฯพณฯ ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี กล่าวถึงเป็นวาระแห่งชาติที่กระทรวงเกษตรฯ ยุคนี้จะต้องมุ่งไปสู่การพัฒนา ให้เกิดการลดการใช้ปุ๋ย และยาฆ่าแมลงไปสู่การทำเกษตรธรรมชาติให้มากที่สุด	
<u>เรื่อง “กิจกรรมธรรมชาติ ตอนที่ 2” (ความร่วมมือจากภาครัฐ)</u>	
แสดงให้เห็นถึงกระแสความต้องการผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรปลอดสารพิษทั่วโลก ได้มีผู้ผลิตบางรายใช้ผักบรรจุหีบห่อสวยงาม ได้รับมาตรฐานพืชผักจากทางราชการ แต่เมื่อตรวจสอบไม่เป็นจริงอย่างที่ติดประกาศไว้ สิ่งที่เกิดขึ้นย่อมไม่ยุติธรรมกับผู้บริโภค รวมไปถึงเกษตรกรที่ผลิตเกษตรปลอดสารพิษอีกด้วย ความสำเร็จในกระบวนการผลิตอาหารปลอดสารพิษ ในพื้นที่ที่ทำการทำการกิจกรรมธรรมชาติ และมีหน่วยงานของราชการให้การสนับสนุนก็มักได้รับความสำเร็จอย่างชัดเจน ในช่วงทำมาได้ชักชวนให้หน่วยราชการต่าง ๆ ได้เข้ามาสนับสนุนการทำกิจกรรมธรรมชาติ	

วันที่ 2 เวลา 19.00-22.00 น.	บรรยายพร้อมชมสไลด์ โดย อ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร
เรื่อง “ปัจจัย 5 ประการกับการทำกิจกรรมธรรมชาติ” และ ชมวีดิทัศน์เรื่อง “ข้อมูลข่าวสารกิจกรรมธรรมชาติ (10 ตอน)”	
<p style="text-align: center;">เนื้อหาที่สอน</p> <p><u>เรื่อง “กิจกรรมธรรมชาติ ตอนที่ 3” (ตำนานสวนส้มรังสิต)</u></p> <p>แสดงให้เห็นถึงตำนานสวนส้มรังสิต ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มหนึ่งคือกลุ่มที่หมดเนื้อหมดตัวไว้ทิศทาง แต่กลุ่มที่สองคือกลุ่มที่พลิกฟื้นสวนจนได้ดี โดยในกลุ่มที่สามารถพลิกฟื้นสวนได้เป็นกลุ่มที่หันกลับมาใช้ปุ๋ยชีวภาพ ไม่พึ่งสารเคมี ในช่วงท้ายเป็นการทำท่ายกับผู้ชมว่าจะหยุดสารเคมีวันนี้ หรือจะให้สารเคมีหยุดชีวิตคุณก่อน</p> <p><u>เรื่อง “กิจกรรมธรรมชาติ ตอนที่ 4” (ความสำเร็จ (ปุ๋ยชีวภาพ))</u></p> <p>แสดงให้เห็นถึงการที่นักวิชาการไทยที่จบจากต่างประเทศบางกลุ่มยืนยันว่า สารเคมีที่กำจัดศัตรูพืชเป็นสิ่งจำเป็น ถ้าไม่มีปลูกพืชไม่ได้ผลเลย แต่เกษตรกรที่เคยหมดตัวกับการใช้ปุ๋ยเคมี และยาฆ่าแมลงกลับประสบความสำเร็จ ปลอดภัยได้หลังจากการปลดสารเคมีออกจากวงจรชีวิต ต่อจากนั้นได้มีตัวอย่างการวิจัยของเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบชีวภาพได้กำไรมากกว่าการทำเกษตรแบบเคมี ในช่วงท้ายได้มีการชักชวนให้เกษตรกรไทยหันมาทำการกิจกรรมธรรมชาติเพื่อผู้บริโภคและตนเอง</p> <p><u>เรื่อง “กิจกรรมธรรมชาติ ตอนที่ 5” (NPK/เอ็นพีเค)</u></p> <p>แสดงให้เห็นถึงการที่นักวิชาการไทยบางคนที่จบจากต่างประเทศอ้างว่า NPK ที่พืชต้องการที่ได้รับเพียงพอเฉพาะจากการใส่ปุ๋ยเคมีเท่านั้น แต่ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพที่ใช้ต้นทุนธรรมชาติในแผ่นดิน ซึ่งนอกจากจะได้รับสาร NPK แล้วยังได้รับสารอื่น ๆ ที่พืชต้องการ แต่นักวิชาการไทยกลับอ้างว่าพิสูจน์ไม่ได้ และไม่ให้การรับรองปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพมาจนกระทั่งทุกวันนี้ แต่ในการกลับกันปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพที่ได้มาจากภูมิปัญญาไทยกลับถูกปฏิเสธที่จะได้รับการค้นคว้า ทดลอง หรือพิสูจน์ให้เห็นจริง ในช่วงท้ายชักชวนให้ทำการกิจกรรมธรรมชาติใส่สารพิษเพื่อแผ่นดิน</p> <p><u>เรื่อง “กิจกรรมธรรมชาติ ตอนที่ 6” (คืนอาหารแก่ดิน)</u></p> <p>แสดงให้เห็นถึงการที่เกษตรกรเข้าใจผิดว่าการให้อาหารให้แกดิน ทำได้โดยการให้ปุ๋ยเคมีลงไปดิน แต่ที่จริงการใส่ปุ๋ยเคมีเป็นการเพิ่มสารเฉพาะอย่างมากจนเกินไป จนเป็นพิษต่อจุลินทรีย์ที่ย่อยอาหารให้กับพืช เป็นเพียงสารกระตุ้นให้กับพืชในระยะสั้น ๆ เท่านั้น เหมือนสารกระตุ้นต่าง ๆ ในคน พืชเป็นแหล่งผลิตอินทรีย์วัตถุที่มีจำนวนมากมาย เศษเหลือจากการเก็บเกี่ยวพืช ฟางข้าว ตอซังข้าวโพด เศษต้นพืชต่าง ๆ สามารถนำกลับคืนมาเป็นอาหารให้แก่พืช ในรูปของปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก หรือวัตถุคลุมดิน โดยไม่ต้องซื้อหา แล้วทำไมถึงต้องเสียเงินจำนวนมากในการซื้อปุ๋ยเคมี</p>	

วันที่ 2 เวลา 19.00-22.00 น.	บรรยายพร้อมชมสไลด์ โดย อ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร
เรื่อง “ปัจจัย 5 ประการกับการทำกสิกรรมธรรมชาติ” และ ชมวีดิทัศน์เรื่อง “ข้อมูลข่าวสารกสิกรรมธรรมชาติ (10 ตอน)”	
เนื้อหาที่สอน	
เรื่อง “กสิกรรมธรรมชาติ ตอนที่ 7” (มันมากับอาหาร)	
แสดงให้เห็นถึงการที่สารเคมี และสารพิษสามารถปนเปื้อนมากับอาหารที่เรา รับประทานอยู่ทุกวัน และเกิดการสะสมสารพิษเข้าสู่ร่างกายได้ในทุกมื้อ และอาหารทุกชิ้น ดังนั้น ทางออกที่ยั่งยืน นั่นก็คือการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ ซึ่งจะมีผลต่อคนไทยโดยรวม โดยการเริ่มที่ขั้นตอน การผลิต เริ่มจากการเกษตรที่ไม่ใช้สารเคมี หันกลับมาทำกสิกรรมธรรมชาติ ซึ่งจะต้องอาศัยความ ร่วมมือจากทุกฝ่ายในแผ่นดินไทย	
เรื่อง “กสิกรรมธรรมชาติ ตอนที่ 8” (กลโกง)	
แสดงให้เห็นถึงการที่พ่อค้าบอกให้เกษตรกรนำหนอนมากัดกินผักให้เป็นรูก่อนนำมา ขาย หรือการปิดฉลากเพื่อแสดงว่าเป็นผักปลอดสารพิษ ทั้งที่ได้มาจากการผลิตแบบใช้สารเคมี เพื่อที่จะขายได้ราคาดี กลโกงนี้ได้ทำความวิตกแก่ผู้บริโภคและไม่ยุติธรรมแก่ผู้บริโภค ในช่วงท้าย ชักชวนให้ทำกสิกรรมธรรมชาติเพื่อสร้างอาหารที่ปลอดภัย	
เรื่อง “กสิกรรมธรรมชาติ ตอนที่ 9” (พ.ร.บ.สุขภาพ)	
แสดงให้เห็นถึงการทำการกสิกรรมธรรมชาติซึ่งสอดคล้องกับ พ.ร.บ.สุขภาพ แห่ง ชาติ และยังสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลอีกประการหนึ่งด้วย การหันมาทำกสิกรรมธรรมชาติ ก็เพื่อสุขภาพที่ดีของทั้งเกษตรกรและสุขภาพที่ดีของผู้บริโภคด้วย ดังนั้นจึงควรหยุดการทำเกษตร กรรมแบบใช้สารเคมี เพื่ออนาคตของแผ่นดิน	
เรื่อง “กสิกรรมธรรมชาติ ตอนที่ 10” (แม่พระธรณีกับประชาคมโลก)	
แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของดินหรือแม่พระธรณีเป็นแหล่งสร้างอาหารโลก เพราะดินเป็นต้นกำเนิดของหลากหลายสายพันธุ์ ซึ่งสอดคล้องกับแผนปฏิบัติการหมายเลข 21 เอกสารสำคัญของสหประชาชาติที่กำหนดแนวทางของประชาคมโลกปฏิบัติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อต่อสู้กับความเสื่อมโทรมของน้ำ อากาศ และเพื่อรักษาความหลากหลายของสิ่งมีชีวิต การทำ กสิกรรมธรรมชาติจึงเป็นกระแสหลักหนึ่งที่สำคัญที่ประชาคมโลกเฝ้าหา	

ข้อสังเกตจากผู้วิจัย
ในช่วงของบรรยายพร้อมสไลด์ วิทยากรสามารถสร้างความน่าสนใจด้วยการแสดง ให้เห็นถึงความสำเร็จที่เกิดจากการทำการกสิกรรมธรรมชาติ ภายใต้พื้นที่ที่ถือว่าเป็นดินที่เสื่อม โทรมที่สุด นั่นคือดินแข็ง ไม่มีอินทรีย์วัตถุในดิน เปรียบเทียบพื้นที่ดินก่อนและหลังการทำการ กสิกรรมธรรมชาติ รวมไปถึงการปรับปรุงดินจนกระทั่งสามารถเห็นผลผลิตที่ยอมเยิ้มออกมาเป็น รูปธรรมได้ในที่สุด ในช่วงของการชมวีดิทัศน์ เป็นเนื้อหาที่ปลูกเร้าให้เห็นถึงปัญหาของสารเคมี และให้หันมาร่วมกันทำกสิกรรมธรรมชาติ เพื่อประโยชน์และการพัฒนาที่ยั่งยืนของแผ่นดิน

วันที่ 3 เวลา 06.00-07.00 น.	ให้เกษตรกรรณรงค์ชมวีดิทัศน์
วีดิทัศน์เรื่อง “ดินที่มีชีวิต” ความยาว 40 นาที	
<p style="text-align: center;">เนื้อหาที่สอน</p> <p>วีดิทัศน์เรื่อง “ดินที่มีชีวิต” เป็นสารคดีจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งได้รับรางวัลจากประเทศญี่ปุ่นและต่างประเทศมากมาย</p> <p>ในเรื่องเป็นการยกตัวอย่างเกษตรกรคนหนึ่งที่ยินยอมทำการเกษตรธรรมชาติ และมีระยะเวลาทำการเกษตรธรรมชาติมากกว่า 25 ปี ตั้งแต่เขาอายุ 24 จนกระทั่งตอนนี้อายุ 49 ปี เขาเล่าว่าในช่วง 2 ปีแรกที่ทำการเกษตรแบบธรรมชาติ ผลผลิตของเขาลดลงเรื่อย ๆ จนกระทั่งเขาต้องศึกษาค้นคว้าด้านการทำเกษตรกรรมให้มากขึ้น จนทำให้เขาพบว่าในไร่ที่เขาทำอยู่นั้น อยู่ใกล้กับป่าไผ่ ซึ่งมีเศษใบไม้ต่าง ๆ ซึ่งช่วยทำให้ดินดีและมีจุลินทรีย์ที่เป็นประโยชน์อยู่จำนวนมาก ต่อมาก็ตัดแสดงให้เห็นถึงกระบวนการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ โดยเน้นให้เห็นถึงประโยชน์ของสิ่งมีชีวิตในดินและจุลินทรีย์ เมื่อทำปุ๋ยหมักเสร็จแล้ว ก็จะสามารถนำไปใส่ในไร่ตามความต้องการ เวลาที่นำไปใส่ในไร่ควรเลือกวันที่แดดไม่จัดหรือตอนเย็น เพราะสิ่งมีชีวิตในดินไม่ชอบอุณหภูมิที่ร้อนจัดหรือแห้ง ต่อจากนั้นแสดงให้เห็นข้อเสียของการทำเกษตรสมัยใหม่ซึ่งใช้การเผาอินทรีย์วัตถุในดิน เช่น พางข้าวซึ่งแต่ก่อนสามารถนำไปใช้ในการทำปุ๋ยหมัก ดังนั้นจึงทำให้อินทรีย์วัตถุในดินลดน้อยลงทุกปี ๆ ปุ๋ยที่หมักได้ที่แล้วในระยะแรกจำเป็นที่จะต้องใส่เป็นจำนวนมาก เพราะอินทรีย์วัตถุที่สูญเสียไปเป็นจำนวนมากจากการเผา เมื่อดินดีขึ้นจึงค่อย ๆ ลดปริมาณการใส่ปุ๋ยหมักลง การปรับปรุงดินอีกอย่างก็คือ การใช้หญ้าแห้งคลุมดินระหว่างต้นพืช หลังจากผสมปุ๋ยหมักที่ได้ที่ลงไปดินแล้ว ก็ใส่ปุ๋ยหมักที่ยังไม่ได้ที่ทับลงไปบาง ๆ และในระหว่างฤดูหนาวก็เก็บหญ้าต่าง ๆ ริมแม่น้ำคลุมผิวดินอีกชั้นหนึ่ง วิธีนี้ใช้หลักการเดียวกับการที่ดินในทุ่งหญ้าป่าเขาที่มีใบไม้ใบหญ้าในป่าเขapakคลุมดินอยู่ตลอดเวลา การปลูกหญ้าคลุมผิวดินจะทำให้เพิ่มสิ่งมีชีวิตในดินและทำให้วัชพืชลดลงไปตามลำดับ ต่อมาเกษตรกรรายนี้ได้บุตรชายมาช่วย ทำให้การจัดการดีขึ้น หลังจากการปรับปรุงดินปีที่ 5 ดินในไร่ก็จะอุดมไปด้วยอินทรีย์วัตถุ มีลักษณะร่วนซุย และไม่จับตัวเป็นก้อน ดังนั้นจะปลูกอะไรก็สามารถที่จะเจริญงอกงามได้เป็นอย่างดี ในช่วงทำเปรียบเทียบพืชผลที่ได้จากสารเคมีกับพืชผลที่ได้จากการเกษตรธรรมชาติ ซึ่งพืชผลที่ได้จากการเกษตรแบบธรรมชาติจะสามารถทนต่อดินฟ้าอากาศ และมีสีไปธรรมชาติ มีกลิ่นหอม และรสชาติดี ในเรื่องของโรคและแมลงก็เหมือนกัน การเกษตรธรรมชาติสามารถที่จะใช้ประโยชน์จากแมลงที่เป็นตัวห้ำได้ โดยที่เกษตรกรไม่จำเป็นต้องใช้สารเคมี</p>	

ข้อสังเกตจากผู้วิจัย
<p>วีดิทัศน์ช่วยให้เห็นถึงความสำคัญของการทำเกษตรแบบธรรมชาติ ซึ่งเน้นไปที่การปรับปรุงดินและสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ รวมไปถึงจุลินทรีย์ การยกตัวอย่างเกษตรกรที่สามารถประสบความสำเร็จในการทำการเกษตรแบบธรรมชาติทำให้เกษตรกรมั่นใจในการทำการเกษตรแบบนี้มากขึ้น เพียงแต่ต้องใช้เวลา แต่ในระยะยาวก็จะได้ผลตอบแทนอย่างยั่งยืน มีการเปรียบเทียบผลผลิตของการทำการเกษตรแผนใหม่ซึ่งใช้สารเคมีกับการทำเกษตรแบบธรรมชาติ ทำให้เกษตรกรผู้เข้ารับการอบรมเห็นประโยชน์และการทำการเกษตรแบบธรรมชาติครบวงจร เริ่มตั้งแต่การปรับปรุงดิน การป้องกันวัชพืช การป้องกันแมลง ซึ่งไม่จำเป็นต้องใช้สารเคมี</p>

วันที่ 3 เวลา 08.00-12.00 น.	บรรยายพร้อมปฏิบัติ โดย อ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร และคุณสนาน เจริญพร
เรื่อง “การทำปุ๋ยหมักและการปั้นปุ๋ยเม็ด”	
<p style="text-align: center;">เนื้อหาที่สอน</p> <p>ช่วงที่ 1 ช่วงการบรรยาย</p> <ul style="list-style-type: none"> - เน้นย้ำถึงเรื่องของหลักการทำกิจกรรมธรรมชาติ คือ ห่มดิน (เอาหญ้าคลุมดิน) และ ไม่เอาสารเคมีรดลงไปบนดิน - เน้นย้ำถึงเรื่องของประโยชน์ของจุลินทรีย์ - หลักการสำคัญของการทำปุ๋ยหมักแห้ง - วิธีการผสมปุ๋ยหมักแห้ง - สูตรที่ใช้ในการทำปุ๋ยหมักแห้ง - อัตราส่วนในการนำปุ๋ยหมักที่หมักได้ที่แล้วไปใช้ในการเกษตร - วิธีการทำปุ๋ยเม็ด - วิธีการนำปุ๋ยแห้งไปทำเป็นปุ๋ยเม็ด - อัตราส่วนของการนำปุ๋ยเม็ดไปใช้ในการเกษตร <p>ช่วงที่ 2 ช่วงการปฏิบัติ</p> <p>ในการทำปุ๋ยหมัก วิทยากรหรือคุณสนาน เจริญพรและเจ้าหน้าที่มูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ ประมาณ 2-3 คน ทบทวนวิธีการทำปุ๋ยหมักแห้ง ในเรื่องของอัตราส่วนที่จะต้องใช้ หลังจากนั้นจะถามเกษตรกรและให้ตัวแทนกลุ่มแต่ละกลุ่มของเกษตรกรออกมาทำการปฏิบัติ และให้ทดลองทำปุ๋ยหมักแห้ง ตั้งแต่วิธีการผสม ไปจนถึงขั้นตอนของการนำปุ๋ยหมักแห้งลงใส่ถุงและวิธีการจัดเรียง เพื่อให้กระบวนการของการย่อยสลายจุลินทรีย์ และการย่อยสลายของสารพิษเป็นไปได้เป็นอย่างดี ซึ่งในระหว่างนี้มีประเด็นอะไรที่เกษตรกรสงสัยก็สามารถถามได้ทันที</p> <p>ในส่วนของในการทำปุ๋ยเม็ด ใช้การสาธิตวิธีการทำปุ๋ยเม็ดโดยใช้เครื่องจักร โดยในระหว่างการสาธิต วิทยากรและเจ้าหน้าที่ได้อธิบายถึงกระบวนการผลิตปุ๋ยเม็ดในขณะนั้น อีกทั้งเกษตรกรสามารถที่จะถามในประเด็นที่สงสัยได้อย่างใกล้ชิด</p>	
ข้อสังเกตจากผู้วิจัย	
<p>การใช้การสาธิตเป็นวิธีที่ทำให้เกษตรกรสามารถเห็นกรรมวิธีในการผลิตได้อย่างชัดเจน แต่กระนั้นก็ตาม เกษตรกรทุกคนก็ยังไม่มีโอกาสในการเข้าร่วมปฏิบัติได้อย่างทั่วถึง ดังนั้นเกษตรกรจึงต้องจำหลักการผลิตให้ได้ อย่างแม่นยำ รวมไปถึงข้อควรระวังต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการผลิตปุ๋ยให้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ</p>	

วันที่ 3 เวลา 13.00-17.00 น.	บรรยายพร้อมลงแปลงปฏิบัติ โดย อ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร และคุณสนาน เจริญพร
เรื่อง “หญ้าแฝกกับการอนุรักษ์ดินและน้ำ”	
เนื้อหาที่สอน	
ช่วงบรรยายและการปฏิบัติ	
<ul style="list-style-type: none"> - การปลูกหญ้าแฝกตามกระแสพระราชดำรัสขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ - ความสำคัญของการปลูกหญ้าแฝกในการเก็บกักน้ำ - วิธีการปลูกหญ้าแฝก - ให้เกษตรกรกลุ่มสีต่าง ๆ ลงมือปลูกหญ้าแฝกในแปลงเกษตรที่ทางศูนย์ฯ จัดให้ 	

ข้อสังเกตโดยผู้วิจัย
การลงมือปฏิบัติจริงของเกษตรกรทำให้รู้จักวิธีการปลูกหญ้าแฝกได้อย่างถูกต้องวิธี รวมไปถึงการที่ทำให้เกษตรกรเห็นความสำคัญของหญ้าแฝกและรวมไปถึงหญ้าชนิดต่าง ๆ และจะส่งผลต่อการไม่เผาไร่ไม่ไ้หญ้าบนหน้าดินอีกต่อไป

วันที่ 3 เวลา 19.00-22.00 น.	บรรยายโดย คุณธีระ วงษ์เจริญ
เรื่อง “เกษตรอินทรีย์พลิกฟื้นวิถีเกษตรกรไทย”	
เนื้อหาที่สอน	
<ul style="list-style-type: none"> - เล่าถึงประสบการณ์ในการทำงานในเรื่องของการเกษตรยั่งยืน - เล่าถึงทฤษฎีใหม่ และผลการวิจัยของศูนย์การศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี ที่มอบหมายให้งานวิชาการเกษตร ได้สรุปสูตรการแก้ไขปัญหของพื้นที่ของเกษตรกรด้วยสูตร 20 : 10 : 60 : 10 ซึ่งไม่ได้ใช้สูตรเกษตรทฤษฎีใหม่ที่ตายตัว 30 : 30 : 30 : 10 ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมในแต่ละพื้นที่ - เล่าถึงประวัติความเป็นมาของสถาบันเศรษฐกิจพอเพียง และการรับตำแหน่งผู้อำนวยการสถาบันเศรษฐกิจพอเพียง รวมไปถึงการดำเนินงานของสถาบันฯ ในอนาคต - เล่าถึงตัวอย่างของการสร้างเครือข่ายของศูนย์การศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ - ชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของการรวมกลุ่มเพื่อทำการเกษตรอินทรีย์ - การขยายเครือข่ายในการทำเกษตรอินทรีย์ในชุมชน 	

ข้อสังเกตโดยผู้วิจัย
ในเรื่องของการรวมกลุ่มกันจากเล็ก ๆ ขยายไปจนใหญ่ขึ้น ถือว่าเป็นอีกส่วนหนึ่งที่จะทำให้ตนเองและชุมชนมีความเข้มแข็ง โดยเน้นการพึ่งตนเองในการทำการเกษตรโดยไม่ใช้สารเคมี การรวมกลุ่มจะทำให้เป้าหมายของกลุ่มมีความชัดเจนและมีลักษณะของการดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรมมากกว่าการทำการเกษตรคนเดียว

วันที่ 4 เวลา 08.00-12.00 น.

กิจกรรม “ลงแปลงปฏิบัติ”

เป็นกิจกรรมในภาคปฏิบัติ ซึ่งใช้แนวคิดหลักของกิจกรรมธรรมชาติทั้ง 2 อย่างคือ

1. อย่าเปลือยดิน ห่มดินให้แม่ หมายถึง การนำหญ้ามาคลุมดิน ไม่เผาหญ้า
2. ปรงอาหารแม่ หมายถึง การทำน้ำหมักหรือปุ๋ยชีวภาพ แล้วเอาไปรดลงในดิน เป็นอาหารดิน

ดังนั้นกิจกรรมนี้มีหลักในการทำอยู่ 2 อย่างคือ

1. ใช้หญ้าหรือฟางข้าวที่แห้งมาคลุมดินไว้ ไม่ให้เปลือยดิน หรือเรียกกิจกรรมนี้ว่า “ห่มผ้าให้แม่”
2. ใช้น้ำมานัว* ราดลงไปรดในดิน

*มานัว คือ คำเรียกของวิทยากรที่ใช้เรียกปุ๋ยชีวภาพ ซึ่งมาจากคำว่า “มานัว ในภาษาอังกฤษ เรียกว่า manure” ซึ่งหมายถึง “ปุ๋ยคอก หรือ ปุ๋ยธรรมชาติ” หรือที่ภาษาอีสานที่เรียกว่า “นัว” แปลว่า “แช่บ หรือ อร่อย” ในภาษาอีสาน แต่ในความหมายที่เข้าใจง่ายของวิทยากรและเกษตรกรนั้นก็คือ “ขี้” นั่นเอง

หลังจากลงมือทำกิจกรรมแล้ว วิทยากรและเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ ได้พาเดินชมบริเวณของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบ่ออิง และบรรยายลักษณะของชั้นดินก่อนใส่ น้ำมานัวและปรับปรุงดินโดยใช้หญ้าคลุมดิน รวมไปถึงในเรื่องความรู้ในการใช้เครื่องสูบน้ำ และการติดตั้งอะไรที่จะสามารถประหยัดพลังงานทั้งไฟฟ้า และปริมาณน้ำมัน

ภาพที่เห็นได้ชัด คือ แปลงที่ปลูกข้าวซึ่งสามารถมองเห็นได้จากสีของดินที่คล้ำเพราะมีอินทรีย์วัตถุในดินมาก เมื่อเปรียบเทียบกับแปลงใกล้ ๆ กันที่ยังไม่ได้ปรับปรุงดิน

ในระหว่างการเดินชมของวิทยากรและเกษตรกรได้ผ่านสถานที่ต่าง ๆ ทั้งแปลงผักและสมุนไพร เกษตรกรสามารถที่จะซักถามในเรื่องที่สงสัยทั้งในเรื่องของการฝึกอบรมและเรื่องทางการเกษตรอื่น ๆ ที่นอกเหนือไปจากหลักสูตรได้อย่างเสรีและด้วยความเป็นกันเองกับวิทยากร

ข้อสังเกตโดยผู้วิจัย

เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมความสามัคคีของเกษตรกร สร้างบรรยากาศของการเป็นพวกเดียวกัน รวมไปถึงการที่เกษตรกรได้ทดลองทำตามหลักการที่สำคัญ 2 ประการของหลักการทำกิจกรรมธรรมชาติด้วยตนเอง ซึ่งทำให้เกษตรกรเห็นว่าสามารถทำได้จริง ให้เห็นเป็นรูปธรรมก่อนที่เกษตรกรจะนำกลับไปใช้จริงในพื้นที่ดินทำกินของตนเอง

วันที่ 4 เวลา 08.00-11.00 น.

กิจกรรมกลุ่ม “กิจกรรมกลุ่มเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์”

เนื้อหาที่สอน

ช่วงที่ 1 ช่วงการบรรยาย

- การให้ความหมายและคำจำกัดความการกำหนดยุทธศาสตร์
- วิทยากรใช้การเปรียบเทียบการชกมวยระหว่างเด็กกับแชมป์โลก นั่นก็คือการที่ได้ก็จะสามารถเอาชนะได้มีอยู่ทางเดียว นั่นก็คือการชก “ท่า และวิทยากรใช้เรียก “ท่า” แทนการเรียก “ยุทธศาสตร์” เพื่อให้จะให้เกษตรกรสามารถเข้าใจง่ายและจำได้ง่าย
- การกำหนดยุทธศาสตร์ของการทำการเกษตรกรรม
 1. สิ่งมีชีวิตอยู่ในดิน อย่าเปลือยดิน ห่มดินไว้ อย่าเอาสารพิษใส่ลงไป
 2. เอามานัว*ใส่ (ปุ๋ยชีวภาพ) ลงไปในดิน เพื่อเป็นอาหารดิน

*มานัว คือ คำเรียกของวิทยากรที่ใช้เรียกปุ๋ยชีวภาพ ซึ่งมาจากคำว่า “มานัว ในภาษาอังกฤษ เรียกว่า manure” ซึ่งหมายถึง “ปุ๋ยคอก หรือ ปุ๋ยธรรมชาติ” หรือที่ภาษาอีสานที่เรียกว่า “นัว” แปลว่า “แช่บ หรือ อร่อย” ในภาษาอีสาน แต่ในความหมายที่เข้าใจง่ายของวิทยากรและเกษตรกรนั่นก็คือ “ชี้” นั่นเอง

ช่วงที่ 2 ช่วงการปฏิบัติ

- การแบ่งกลุ่มตามพื้นที่ของเกษตรกร และจัดหาประธาน รองประธาน กรรมการ และเลขานุการ ในการดำเนินการ เพื่อเชื่อมเครือข่ายภายในชุมชนและเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ในชุมชนของตนเอง ว่าหลังจากที่อบรมเสร็จสิ้นไปแล้ว
- ให้รวมกลุ่มตามสภาพพื้นที่ของเกษตรกร และให้ไปปรึกษาหารือกันกำหนดยุทธศาสตร์ เพื่อที่จะนำความรู้ที่ได้กลับไปทำอะไร โดยใช้เวลาเท่าไร ในการทำให้เกิดขึ้นมาเป็นรูปธรรม
- หลังจากที่ได้ปรึกษาหารือในกลุ่มแล้วว่าจะกำหนดยุทธศาสตร์ไปในทิศทางใด และทำอย่างไรบ้าง แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนและให้ออกมานำเสนอยุทธศาสตร์ของกลุ่มของตนเอง
- ในช่วงท้ายมีการให้เกษตรกรออกมาพูดหน้าเวทีเพื่อแสดงความเข้าใจ และการนำความรู้ที่ได้จากการอบรมไปทำในพื้นที่ดินทำกินของตนเองอย่างไร

ข้อสังเกตโดยผู้วิจัย

การที่ให้กำหนดยุทธศาสตร์ เป็นการที่ให้เกษตรกรพยายามที่จะวางแผนในการจัดการตนเองในการทำการเกษตรกรรมไปในทิศทางของการทำกิจกรรมธรรมชาติ รวมไปถึงการแยกกลุ่มตามพื้นที่ของเกษตรกรและสร้างเป็นเครือข่ายในชุมชน เพื่อไปขยายผลออกไปให้แก่เพื่อนบ้านและชุมชนในละแวกใกล้เคียง แต่กระนั้นก็ต้องจำเป็นที่จะต้องมีการเข้าไปในพื้นที่เพื่อตักย้าอุดมการณ์และเพื่อประสานเกษตรกร ให้ยังคงเป็นกลุ่ม และเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน

วันที่ 4 เวลา 11.00-12.00 น.

สรุป ปฏิญาณตนและมอบวุฒิบัตร โดย อ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร

หลังจากเสร็จสิ้นการกระบวนการฝึกอบรม อ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร ประธานมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติและประธานในพิธีในการมอบวุฒิบัตรเพื่อแสดงว่าผ่านการอบรม ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง ต.หนองบอนแดง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี โดยมีการให้เกษตรกรถวายความเคารพต่อหน้าสถาบันสูงสุดของประเทศ คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

ต่อจากนั้นอ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร กล่าวปิดการอบรมอย่างเป็นทางการ และถ้ายสรุปพร้อมรุ่นเป็นการเสร็จพิธี

ข้อสังเกตจากผู้วิจัย

การที่ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้องได้มอบวุฒิบัตรให้แก่เกษตรกรผู้เข้ารับการอบรมว่าได้จบการศึกษาไปจากสถานที่แห่งนี้ ย่อมที่ทำให้เกษตรกรมีความภาคภูมิใจในความเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์กสิกรรมธรรมชาติซึ่งโยงไปถึงการที่ตนเองต้องรักษาแนวคิดและการปฏิบัติตามแนวทางของกสิกรรมธรรมชาติอีกประการหนึ่งด้วย

ภาพรวมของเนื้อหาที่ใช้ในการอบรมสามารถแบ่งออกเป็นหมวดหมู่ได้ดังต่อไปนี้

1. ความรู้ในเรื่องแนวคิดการจัดการในการดำเนินชีวิตและการทำการเกษตรตามแนวพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่
2. ความรู้ในเรื่องของภัยของการใช้สารเคมีในการทำการเกษตร
3. ความรู้ในเรื่องดิน การปรับปรุงดินและการคลุมดิน
4. ความรู้ในเรื่องการทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ
5. ความรู้ในเรื่องสมุนไพรเพื่อใช้ในการควบคุมโรคพืชและการรักษาโรค
6. ความรู้ในเรื่องของแมลงศัตรูธรรมชาติ
7. ความรู้ในเรื่องของเครือข่ายการเกษตร

วิทยากรในฐานะของผู้ส่งสาร

การอบรม ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี วิทยากรหลักที่มาทำการบรรยายในช่วงระยะเวลาที่ศึกษา คือ ระหว่างวันที่ 5-23 กุมภาพันธ์ 2546 มีอยู่จำนวน 4 คน คือ

1. อ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร ประธานมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ, ผู้ก่อตั้งศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง และประธานคณะกรรมการบริหารสถาบันเศรษฐกิจพอเพียง

2. ดร.สาส์น ชินสถิต จากสำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 6 จ.จันทบุรี
3. คุณอุดมศักดิ์ ชุมแสงพันธ์ ประธานศูนย์กสิกรรมสมุนไพรรุท อ.วังจันทร์ จ.ระยอง
4. คุณธีระ วงษ์เจริญ หัวหน้างานวิชาการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และผู้อำนวยการสถาบันเศรษฐกิจพอเพียง

จะเห็นได้ว่าในส่วนของวิทยากรผู้ให้การอบรมเป็นผู้เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการทำงานทั้งในด้านของทฤษฎีและปฏิบัติ อีกทั้งเมื่อมองในภาพรวมกลุ่มวิทยากรเป็นกลุ่มที่มาจากหน่วยงานซึ่งมีความสอดคล้องกันอย่างมาก ในแง่ของการนำความรู้ภายใต้กรอบแนวคิดของระบบเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่

สื่อที่ใช้ในการอบรม

จากการเข้าร่วมการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยสามารถแยกสื่อที่ใช้ในการอบรมออกเป็น 8 ชนิด คือ

1. ใช้คำพูดและตัวอักษร ได้แก่ การบรรยายด้วยคำพูด และการบรรยายด้วยตัวอักษรบนกระดาน
2. เครื่องขยายเสียง ได้แก่ ไมโครโฟนและโทรโข่ง
3. ใช้วิทยุและเทป ได้แก่ การเปิดเพลงที่เกี่ยวกับพ่อ (ในที่นี้เพื่อให้ซาบซึ้งถึงพระมหากรุณาธิคุณขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เช่น ต้นไม้ของพ่อ, เดินตามพ่อ, รอยเท้าของพ่อ) และเพลงของศูนย์กสิกรรมธรรมชาติ ชื่อว่า “คืนชีวิตให้แผ่นดิน”
4. ใช้โทรทัศน์และวีดีทัศน์ ได้แก่ การฉายวีดีทัศน์เรื่อง “ขคม” 2 ตอน “เปิดปมสังคมไทย” 5 ตอน “กสิกรรมธรรมชาติ” 10 ตอน สารคดี “ดินที่มีชีวิต” และ “ชีวิตในดิน”
5. ใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ในการนำเสนอ ได้แก่ การนำเสนอ Power Point เพื่อให้เห็นเนื้อหาและรูปภาพประกอบการบรรยาย
6. สไลด์ ได้แก่ รูปต่าง ๆ ที่นำมาประกอบการบรรยาย
7. แผ่นใส ได้แก่ รูปหรือเนื้อหาที่เป็นตารางซึ่งนำมาประกอบการบรรยาย
8. เอกสารประกอบการสอน ได้แก่ หนังสือประกอบการบรรยาย จำนวน 5 เล่ม คือ
 - 8.1 “คืนชีวิตให้แผ่นดิน” หนังสือแนะนำมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติและการทำงานตลอดจนโครงการภายใต้มูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติและแนะนำสถานที่ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง
 - 8.2 เทคนิคการทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ ชนิดน้ำ ชนิดผง และชนิดเม็ดด้วยภูมิปัญญาไทย
 - 8.3 เทคนิคการควบคุมโรคพืช และแมลงศัตรูพืช ด้วยสารสกัดสมุนไพรรุทอินทรีย์ชีวภาพ
 - 8.4 สมุนไพรของดีของไทยเคียงคู่เกษตรกรไทย

8.5 เทคนิคการบริหารแมลงศัตรูพืช โดยการอนุรักษ์ แมลงศัตรูธรรมชาติ

วิธีการสื่อสารที่ใช้ในการอบรมมีทั้งในลักษณะที่ใช้การบรรยายโดยวิทยากร (Lecture) เป็นส่วนใหญ่ โดยเกษตรกรสามารถที่จะถามวิทยากรหรือมีปฏิริยาตอบกลับ (Feed Back) ได้ ตลอดเวลาในระหว่างการฝึกอบรมในประเด็นที่เกษตรกรสงสัย การสื่อสารจึงมีลักษณะสองทาง (Two-way Communication) วิทยากรใช้การสื่อสารทั้งเชิงวัจนะ (Verbal Communication) และการสื่อสารเชิงอวัจนะ (Nonverbal Communication) ในการอบรม

ในการอบรมภาคปฏิบัติ วิทยากรใช้การสาธิต (Demonstration) ได้แก่ การทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ การปลูกลูกไม้แฝกโดยให้เกษตรกรลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ในส่วนของกิจกรรมกลุ่มใช้การอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) และการระดมสมอง (Brainstorming)

นโยบายของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรในฐานะผู้ส่งเสริม

เกษตรกรที่เข้ารับการอบรมในการศึกษาคั้งนี้อยู่ใน 3 จังหวัด คือจันทบุรี สระแก้ว และระยอง โดยเป็นลูกค้าของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ในโครงการพักชำระหนี้เกษตรกรรายย่อยของรัฐบาล และการที่เกษตรกรได้รับการสนับสนุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรนั้น ค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรมทางธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรเป็นผู้ออกให้ทั้งหมด

การคัดเลือกเกษตรกรให้เข้ารับการอบรม คัดเลือกในที่ประชุม โดยถามจากความสมัครใจว่าคนไหนสนใจที่เข้ารับการอบรม ณ ศูนย์ศึกษารวมธรรมชาติมาบเอื้อง และการที่เจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรต้องพบปะพูดคุย เยี่ยมเยียน กับเกษตรกรอยู่แล้ว ดังนั้นในอีกส่วนหนึ่งเจ้าหน้าที่ได้แจ้งให้ทราบว่ามีกรอบอบรมเกิดขึ้น ณ ศูนย์ศึกษารวมธรรมชาติมาบเอื้องและคนไหนบ้างที่สนใจก็ให้มาลงชื่อ ให้ครบจำนวนตามโควต้าที่ทางธนาคารได้รับ

จากวัตถุประสงค์ของการส่งเสริมการฟื้นฟูอาชีพของเกษตรกรแล้ว การสนับสนุนให้เกษตรกรหันมาทำการเกษตรแบบธรรมชาติ ก็เป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมให้เกษตรกรลดต้นทุนในการทำเกษตรกรรม ทั้งนี้เนื่องจากการที่เกษตรกรมีภาระหนี้สินเป็นจำนวนมาก ดังนั้นการที่เกษตรกรที่อยู่ในโครงการพักชำระหนี้เกษตรกร 3 ปี แล้วเกษตรกรสามารถลดต้นทุนได้ ก็จะสามารถเพิ่มเงินออมได้มากขึ้น รวมไปถึงการที่เกษตรกรจะสามารถคืนหนี้ส่วนหนึ่งเมื่อสิ้นสุดโครงการพักชำระหนี้ในวันที่ 31 มีนาคม 2546 จากการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกเจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรมีความสอดคล้องกัน ดังต่อไปนี้

“...ทางธนาคารมีโครงการ มีเป้าหมาย ฝึกอบรมพัฒนาลูกค้าอยู่ทุกปีในโครงการลักษณะนี้ ที่นี้ในช่วงนี้ทางธนาคารได้รับโครงการพักชำระหนี้ของลูกค้าเกษตรกรรายย่อยเข้ามา ในส่วนของโครงการ ทางธนาคารเองได้รับผิดชอบในการฟื้นฟูอาชีพบางส่วน เพราะว่าส่วนใหญ่จริง ๆ จะมอบให้กับส่วนราชการสังกัดกระทรวงเกษตรฯ ไม่ว่าจะ เป็นเกษตรกรอำเภอ ประมง พัฒนาที่ดิน เป้าหมายหลักเขาอยู่ตรงนั้น และเราเองก็กำลังจะปรับบทบาทความเป็นธนาคารเพื่อการพัฒนาชนบท เราจำเป็นที่จะต้องปรับบทบาทของพนักงาน บทบาทของธนาคาร ในส่วนตรงนี้ก็สืบเนื่องมาจากโครงการพักชำระหนี้ ในส่วนของการฟื้นฟูอาชีพ เพื่อการปรับเปลี่ยนทัศนคติในการประกอบอาชีพ ลดต้นทุนการผลิต ให้ไปเพิ่มในส่วนของเงินออม และในกระบวนการผลิตทำให้ผลผลิตปลอดภัย...”

(สมพร เทพไข, เจ้าหน้าที่ ธกส. 16 กุมภาพันธ์ 2546)

“...ทางธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กำลังจะเปลี่ยนเป็นธนาคารเพื่อสิ่งแวดล้อม เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม ในส่วนของเกษตรกรที่พามาอยู่ในโครงการพักชำระหนี้ ซึ่งเป็นนโยบายของรัฐบาล และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรก็เป็นกลไกของรัฐบาล ดังนั้นธนาคารต้องดำเนินการตามโครงการของรัฐบาล จุดประสงค์ก็เพื่อที่จะฟื้นฟูลูกค้าพักชำระหนี้ โดยส่วนใหญ่เป็นลูกค้าที่มีปัญหา คือลูกค้าเกษตรกรรายเล็ก...”

(นิวัฒน์ สุขศรีพล, เจ้าหน้าที่ ธกส. 8 กุมภาพันธ์ 2546)

“...ที่เรานำลูกค้ามาอบรมเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยชีวภาพ เราเกริ่นกับลูกค้ามานานแล้วว่า จะทำอะไรที่จะทำให้สามารถลดค่าใช้จ่าย หรือลดต้นทุนมากไปกว่านี้ และราคาผลผลิตจะได้แบ่งปันกำไรมากกว่าที่เป็นอยู่ ในขณะนี้ลูกค้าแต่ละคน บางคนดอกเบี้ยปีละ 40,000-50,000 บาท เราเอากการใช้ปุ๋ยชีวภาพไปลดค่าใช้จ่ายจะดีกว่า พอดีทางธนาคารมีการอบรมการทำปุ๋ยชีวภาพ จะไปชักชวนลูกค้าที่มีความสนใจที่จะปรับสภาพของตนเอง และลดค่าใช้จ่าย...”

(ประจักษ์ บุญเสนาทรัพย์, เจ้าหน้าที่ ธกส. 8 กุมภาพันธ์ 2546)

“...โครงการพักชำระหนี้ของรัฐบาลที่มีต่อเกษตรกรรายย่อย ที่มีต้นเงินกู้ไม่เกิน 100,000 บาท ซึ่งพักชำระหนี้ 3 ปี ซึ่งโครงการนี้จะมาต่อเนื่องกับเรื่องของการฟื้นฟูการเกษตร เพื่อให้เกษตรกรที่พักหนี้มีรายได้เพิ่มขึ้น มีความเป็นอยู่ดีขึ้น และเมื่อสิ้นสุดโครงการคือ วันที่ 31 มีนาคม 2547 สามารถมีรายได้เพียงพอที่จะส่งหนี้คืนให้แก่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เพื่อการเกษตรได้ส่วนหนึ่งที่พักไว้ และมีรายได้เสริมเพื่อให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้นตรงตามเป้าหมายที่รัฐบาลตั้งใจไว้”

“...การที่ทำการเกษตรแบบธรรมชาติแบบนี้ โดยตอนนี้พยายามที่จะลดสารเคมีต่าง ๆ ออกไป เนื่องจากสภาพพื้นดิน และสภาพอากาศต่าง ๆ ในการทำการเกษตรที่บ้านเราใช้ ทำให้มีผลกระทบต่อพืชสวน พืชไร่ต่าง ๆ ฉะนั้นถ้าเกษตรกรยังไม่ทราบถึงผลเสียต่อการใช้สารเคมี มันก็จะมีผลกระทบต่อเนื้อไป ดังนั้นจึงให้เกษตรกรได้มีความรู้ตรงนี้ในเรื่องของการทำเกษตรแบบธรรมชาติ และจะเป็นสิ่งที่ดีต่อเกษตรกร รวมไปถึงถ้าเขาสามารถที่จะเก็บเกี่ยวความรู้ที่ได้ไปเผยแพร่ในหมู่บ้าน หรือตำบลของเขา หรือไปลองใช้เองได้ก็จะเป็นสิ่งที่ดี...”

(นพดล อาจสันเทียะ, เจ้าหน้าที่ ทัศน. 21 กุมภาพันธ์ 2546)

“...เราได้คัดลูกค้าจากโครงการพักชำระหนี้เกษตรกร 3 ปีมาอบรมเพื่อที่จะนำความรู้ที่ได้ไปฟื้นฟูอาชีพการทำการเกษตรของเขา ให้มีการพัฒนาขึ้นจากเดิม เช่น ลดต้นทุนการผลิต โดยการงดใช้สารเคมี ปุ๋ยเคมี...”

(วิทยา ไสภานูมาศ, เจ้าหน้าที่ ทัศน. 21 กุมภาพันธ์ 2546)

คำถามนำวิจัยข้อที่ 2 กระบวนการตัดสินใจในการยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ รัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรีเป็นอย่างไร

จากการใช้แบบสอบถามในการศึกษากระบวนการตัดสินใจของเกษตรกรในภาพรวมของเกษตรกร 3 จังหวัด คือ จันทบุรี ระยอง และสระแก้ว โดยใช้แบบสอบถามทั้งสิ้น 106 คน และจากการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกจาก 3 จังหวัด คือ จันทบุรี ระยอง และสระแก้ว จำนวน 20 คน โดย

ตอนที่ 1 แสดงผลทางสถิติของข้อมูลในภาพรวมของเกษตรกรกลุ่มที่ 1 จากการตอบแบบสอบถามจำนวนทั้งสิ้น 106 คน

ตอนที่ 2 แสดงผลการวิจัยในข้อมูลเชิงเจาะลึกของเกษตรกรกลุ่มที่ 2 จำนวนทั้งสิ้น 20 คน โดยแบ่งออกเป็น

ตอนที่ 2.1 แสดงผลทางสถิติของข้อมูลส่วนบุคคลของเกษตรกรกลุ่มที่ 2

ตอนที่ 2.2 แสดงผลการวิจัยเชิงเจาะลึกในกระบวนการตัดสินใจในการยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ของเกษตรกรกลุ่มที่ 2

ตอนที่ 1 แสดงผลทางสถิติของข้อมูลของเกษตรกรกลุ่มที่ 1 จากการตอบแบบสอบถาม
จำนวน 106 คน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของเกษตรกรกลุ่มที่ 1 ที่ได้จากการตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนและร้อยละของเกษตรกรกลุ่มที่ 1 จำแนกเพศและอายุ

อายุ	เพศ		รวม	
	ชาย	หญิง	จำนวน	ร้อยละ
20-29	10	1	11	10.3
30-39	14	2	16	15.1
40-49	33	8	41	38.7
50-59	15	7	22	20.8
60 ขึ้นไป	10	6	16	15.1
รวม	82	24	106	100.0
ร้อยละ	77.4	22.6		

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรกลุ่มที่ 1 ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 40-49 ปี มีจำนวน 41 คน ช่วงอายุ 50-59 ปีมีจำนวน 22 คน และช่วงอายุ 30-39 ปี, ตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มีจำนวน 16 คนเท่ากัน ตามลำดับ โดยที่ช่วงอายุ 20-29 ปีมีจำนวนน้อยที่สุดคือ 11 คน แบ่งเป็นเพศชายมีจำนวน 82 คน และเพศหญิง 24 คน ผู้ที่มีอายุมากที่สุดมีอายุ 73 ปีและผู้ที่มีอายุน้อยที่สุดมีอายุ 23 ปี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนและร้อยละของเกษตรกรกลุ่มที่ 1 จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้รับการศึกษา	6	5.7
ประถมศึกษา	83	78.3
มัธยมศึกษาตอนต้น	11	10.3
มัธยมศึกษาตอนปลาย	6	5.7
รวม	106	100.0

จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่าระดับการศึกษาของเกษตรกรกลุ่มที่ 1 ส่วนใหญ่อยู่ในระดับประถมศึกษาที่มีจำนวน 83 คน รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีจำนวน 11 คน และกลุ่มที่มีที่น้อยที่สุดมีจำนวนเท่ากัน 6 คน คือไม่ได้รับการศึกษาและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนและร้อยละของเกษตรกรกลุ่มที่ 1 จำแนกตามรายได้ต่อปี

รายได้ต่อปี	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 10,000 บาท	1	1.0
10,001 – 50,000 บาท	50	47.2
50,001 – 100,000 บาท	40	37.8
100,001 – 200,000 บาท	11	10.3
200,001 บาทขึ้นไป	4	3.7
รวม	106	100.0

จากตารางที่ 5 แสดงให้เห็นว่ารายได้ต่อปีของเกษตรกรกลุ่มที่ 1 ส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 10,001 – 50,000 บาท มีจำนวน 50 คน รองลงมาคือ 50,001 – 100,000 บาท มีจำนวน 40 คน 100,001 - 200,000 บาท มีจำนวน 11 คน และ 200,001 บาทขึ้นไป มีจำนวน 4 คนตามลำดับ กลุ่มที่น้อยที่สุดมีเพียง 1 คน คือต่ำกว่า 10,000 บาท รายได้ต่อปีมากที่สุดคือ 250,000 บาท ส่วนรายได้ต่อปีที่น้อยที่สุดคือ 2,400 บาท

ส่วนที่ 2 ข้อมูลกระบวนการตัดสินใจของเกษตรกรกลุ่มที่ 1

ตารางที่ 6 แสดงจำนวนและร้อยละของเกษตรกรกลุ่มที่ 1 ในกระบวนการตัดสินใจ
 ขั้นความรู้ (Knowledge Stage) จำแนกตามเพศ

ขั้นความรู้ (Knowledge Stage)	เพศ		รวม	
	ชาย	หญิง	จำนวน	ร้อยละ
1. คุณทราบมาก่อนหรือไม่ว่ามี เกษตรกรทฤษฎีใหม่?				
ทราบ	46	9	55	51.9
ไม่ทราบ	36	15	51	48.1
2. เกษตรทฤษฎีใหม่มีความหมายและลักษณะเป็น อย่างไร?				
ให้ความคิดเห็นเชิงรูปธรรม เช่น	57	20	77	72.7
- การแบ่งพื้นที่เป็นส่วนต่าง ๆ ในการทำการเกษตร - การทำการเกษตรแบบธรรมชาติ ไม่ใช้สารเคมี - การผลิตปุ๋ยชีวภาพ - การลดต้นทุนการผลิต (ใช้เงินในการผลิตน้อยลง)				
ให้ความคิดเห็นเชิงนามธรรม เช่น	14	3	17	16.0
- รักษาสิ่งแวดล้อม - รักษาสมดุลของธรรมชาติ - พึ่งตนเองมากขึ้น - พออยู่ พอกิน พอเพียง				
ให้ความคิดเห็นทั้งเชิงรูปธรรมและนามธรรม	11	1	12	11.3

จากตารางที่ 6 แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรกลุ่มที่ 1 ทราบมาก่อนว่ามีเกษตรกรทฤษฎีใหม่
 จำนวนใกล้เคียงกับเกษตรกรที่ไม่ทราบว่ามีเกษตรกรทฤษฎีใหม่ คือ มีจำนวน 55 คนและ 51 คนตาม
 ลำดับ การให้ความหมายและความเข้าใจในเกษตรกรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรกลุ่มที่ 1 จำนวนที่
 คิดเห็นในเชิงรูปธรรมมีจำนวนมากที่สุดคือ 77 คน รองลงมาคือในเชิงนามธรรมคือ 17 คน และที่มี
 ทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรมมีจำนวนน้อยที่สุด คือ 12 คน

ตารางที่ 7 แสดงจำนวนและร้อยละของเกษตรกรกลุ่มที่ 1 ในกระบวนการตัดสินใจ
ขั้นการโน้มน้าวใจ (Persuasion Stage) จำแนกตามเพศ

ขั้นการโน้มน้าวใจ (Persuasion Stage)	มากที่สุด		มาก		น้อย		น้อยที่สุด	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
วิทยากรสามารถทำให้คุณเห็น ความสำคัญของเกษตรทฤษฎี ใหม่มากน้อยเพียงใด?								
ชาย	24	22.6	58	54.8	-	-	-	-
หญิง	9	8.5	15	14.1	-	-	-	-
รวม	33	31.1	73	68.9	-	-	-	-

จากตารางที่ 7 แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรกลุ่มที่ 1 ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อวิทยากร
ว่าสามารถโน้มน้าวใจให้เห็นความสำคัญของเกษตรทฤษฎีใหม่ในระดับมากมีจำนวน 73 คน และ
รองลงมาอยู่ในระดับมากที่สุดมีจำนวน 33 คน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 8 แสดงจำนวนและร้อยละของเกษตรกรกลุ่มที่ 1 ในกระบวนการตัดสินใจ
 ขั้นการตัดสินใจ (Decision Stage) จำแนกตามเพศ

ขั้นการตัดสินใจ (Decision Stage)	เพศ		รวม	
	ชาย	หญิง	จำนวน	ร้อยละ
คุณคิดว่าจะนำเอาเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้ใน พื้นที่ดินทำกินของตนเองหรือไม่?				
ทำ	60	20	80	75.5
ยังไม่แน่ใจ	22	4	26	24.5
ไม่ทำ	-	-		
รวม	82	24	106	100.0

จากตารางที่ 8 แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรกลุ่มที่ 1 ส่วนใหญ่มีการตัดสินใจที่จะนำเอาเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้ในพื้นที่ดินทำกินของตนเองมีจำนวน 80 คน รองลงมายังไม่แน่ใจมีจำนวน 26 คน

จากการตอบแบบสอบถามพบว่าในจำนวน 26 คนที่ตอบว่ายังไม่แน่ใจ เพราะมีสาเหตุอยู่ 3 ประการ คือ 1. ยังไม่รู้ว่าดีหรือไม่ ต้องนำไปทดลองดูก่อน 2. ยังไม่มีอุปกรณ์และวัสดุจึงต้องดูความพร้อมในการเตรียมการ และ 3. ต้องถามครอบครัวดูเสียก่อนการตัดสินใจ

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 2 แสดงผลการวิจัยในข้อมูลเชิงเจาะลึกของเกษตรกรกลุ่มที่ 2 จำนวนทั้งสิ้น
20 คน

ตอนที่ 2.1 แสดงผลทางสถิติของข้อมูลส่วนบุคคลของเกษตรกรกลุ่มที่ 2

ตารางที่ 9 แสดงจำนวนและร้อยละของเกษตรกรกลุ่มที่ 2 จำแนกเพศและอายุ

อายุ	เพศ		รวม	
	ชาย	หญิง	จำนวน	ร้อยละ
20-29	-	-	-	-
30-39	2	2	4	20.0
40-49	5	-	5	25.0
50-59	8	1	9	45.0
60 ขึ้นไป	1	1	2	10.0
รวม	16	4	20	100.0
ร้อยละ	80.0	20.0		

จากตารางที่ 9 แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรกลุ่มที่ 2 ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 50-59 ปี มีจำนวน 9 คน ช่วงอายุ 40-49 ปีมีจำนวน 5 คน และช่วงอายุ 30-39 ปี มีจำนวน 4 คนตามลำดับ โดยที่อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปมีจำนวนน้อยที่สุด มีจำนวน 2 คน แบ่งเป็นเพศชายมีจำนวน 16 คน และเพศหญิง 4 คน ผู้ที่มีอายุมากที่สุดมีอายุ 73 ปีและผู้ที่มีอายุน้อยที่สุดมีอายุ 30 ปี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 10 แสดงจำนวนและร้อยละของเกษตรกรกลุ่มที่ 2 จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้รับการศึกษา	1	5.0
ประถมศึกษา	18	90.0
มัธยมศึกษาตอนต้น	-	-
มัธยมศึกษาตอนปลาย	1	5.0
รวม	20	100.0

จากตารางที่ 10 แสดงให้เห็นว่าระดับการศึกษาของเกษตรกรกลุ่มที่ 2 ส่วนใหญ่อยู่ในระดับประถมศึกษาที่มีจำนวน 18 คน กลุ่มที่มีที่น้อยที่สุดมีจำนวนเท่ากัน 1 คน คือไม่ได้รับการศึกษาและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 11 แสดงจำนวนและร้อยละของเกษตรกรกลุ่มที่ 2 จำแนกตามรายได้ต่อปี

รายได้ต่อปี	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 10,000 บาท	1	5.0
10,001 – 50,000 บาท	4	20.0
50,001 – 100,000 บาท	7	35.0
100,001 – 200,000 บาท	5	25.0
200,001 บาทขึ้นไป	3	15.0
รวม	20	100.0

จากตารางที่ 11 แสดงให้เห็นว่ารายได้ต่อปีของเกษตรกรกลุ่มที่ 2 ส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 50,001 – 100,000 บาท มีจำนวน 7 คน รองลงมาคือ 100,001 – 200,000 บาท มีจำนวน 5 คน 10,001 - 50,000 บาท มีจำนวน 4 คน และ 200,000 บาทขึ้นไป มีจำนวน 3 คนตามลำดับ กลุ่มที่น้อยที่สุดมีเพียง 1 คน คือต่ำกว่า 10,000 บาท รายได้ต่อปีมากที่สุดคือ 288,000 บาท ส่วนรายได้ต่อปีที่น้อยที่สุดมีเพียง 3,600 บาท

ตอนที่ 2.2 แสดงผลการวิจัยเชิงเจาะลึกในกระบวนการตัดสินใจในการยอมรับเกษตรกรหญิงใหม่ในรัชกาลที่ 9 ของเกษตรกรกลุ่มที่ 2

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างของเกษตรกรกลุ่มที่ 2 จำนวน 20 คน ตามขั้นตอนของกระบวนการตัดสินใจยอมรับเกษตรกรหญิงใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี ผลการวิจัยพบว่าสามารถแบ่งกระบวนการตัดสินใจออกเป็น 3 ช่วงคือ

ช่วงที่ 1 ก่อนการเข้ารับการอบรม ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง

ช่วงที่ 2 ระหว่างการอบรมจนกระทั่งเสร็จสิ้นการอบรม ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง

ช่วงที่ 3 ภายหลังจากการอบรม ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง ประมาณ 1 เดือน

ช่วงที่ 1 ก่อนการเข้ารับการอบรม ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง

จากการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรกลุ่มที่ 2 ผู้วิจัยพบว่าเงื่อนไขที่ก่อนที่เกษตรกรจะเข้ามารับการอบรม ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง สามารถแบ่งได้ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาความยากจนและการเป็นหนี้

จากการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรกลุ่มที่ 2 พบว่าปัญหานี้มีขึ้นนับเป็นเงื่อนไขที่สำคัญของเกษตรกรที่ยังไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาได้ในปัจจุบัน การทำการเกษตรของเกษตรกรยังคงพึ่งพาการกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร โดยวิธีการรวมกลุ่มกัน ค้ำประกันซึ่งกันและกัน เพราะเกษตรกรมีที่ดินทำกินน้อยหรือไม่ก็เป็นพื้นที่ดินทำกินซึ่งเช่ามาเพื่อทำการเกษตร สาเหตุที่ทำให้เกษตรกรมีหนี้สินและประสบปัญหาความยากจนมีมาจากสาเหตุหลัก ๆ อยู่ 2 ประการ คือ

1. ค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตรกับกำไรที่ได้จากการทำการเกษตรไม่สมดุลกัน กล่าวคือเกษตรกรมีภาระในการลงทุนเพื่อทำการเกษตรค่อนข้างสูง ทั้งการซื้อพันธุ์พืช ซื้อปุ๋ยเคมี ซื้อยาฆ่าแมลง และยาฆ่าหญ้า รวมไปถึงสภาพของดินที่เสื่อมสภาพของการใช้สารเคมีต่าง ๆ ทำให้ดินขาดอินทรีย์วัตถุในดิน ซึ่งมีผลต่อการเจริญเติบโตของผลผลิตของเกษตรกร

2. ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ซึ่งไม่ใช่เป็นค่าใช้จ่ายทางด้านการเกษตร เช่น ค่าใช้จ่ายในการเสียค่าเล่าเรียนของบุตรหลาน เกษตรกรยังคงมีความจำเป็นในการส่งเสียบุตรหลานไปเรียนในเมืองใหญ่ รายรับที่ได้จากการเกษตรทั้งจากผลผลิตหรือการกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร บางส่วนจำเป็นที่จะต้องหายไปกับการศึกษาเพื่ออนาคตที่ดีของบุตรหลาน โดยหวังว่าการศึกษาก็จะสามารถทำให้บุตรหลานประสบความสำเร็จ ในบางครั้งเกษตรกรยังจำเป็นต้องกู้เงินนอกระบบเพื่อที่จะมาอุดหนุนการทำเกษตรในอัตราดอกเบี้ยที่สูง เมื่อเวลาผ่านไปนานหลายปีเข้า เกษตรกรก็คืนไม่หมด มีภาระหนี้สินอันเกิดจากวงจรชีวิตที่ไม่พออยู่ พอกิน พอใช้

2. ปัญหาที่เกิดจากการใช้สารเคมีในการทำการเกษตร

จากการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรกลุ่มที่ 2 พบว่าเกษตรกรยังคงพึ่งการทำเกษตรแบบใช้สารเคมี ทั้งปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง และยาฆ่าหญ้า ทั้งนี้การที่เกษตรกรสามารถมองเห็นผลได้เป็นอย่างดีเป็นรูปธรรมและใช้เวลาไม่นาน ได้แก่ การใช้ยาฆ่าหญ้าแล้วแมลงศัตรูพืชจะไม่มาเจาะพืชผลทางการเกษตร หรือเห็นแมลงศัตรูพืชตายไปต่อหน้าตาต่อหลังจากฉีดพ่นสารเคมี เหตุผลอีกประการหนึ่งคือทำการเกษตรแบบใช้สารเคมีมาเป็นเวลานาน โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปแนะนำเกษตรกร ให้ความรู้และแนะนำในการใช้สารเคมีทั้งในเรื่องของการเพิ่มผลผลิตในรูปของการใช้ปุ๋ยเคมีสูตรนั้นสูตรนี้ การปราบศัตรูพืชที่เห็นผลเร็วและไม่ลุกลาม ดังนั้นเกษตรกรซึ่งมีความรู้ไม่มากนัก และหวังให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นที่พึ่ง โดยเกษตรกรจำต้องยอมที่จะต้องเชื่อฟังและทำตามในสิ่งที่เจ้าหน้าที่เหล่านั้นบอก แม้ในบางครั้งเกษตรกรต้องซื้อสารเคมีเหล่านี้ในแต่ละปีรวมนับหมื่นบาท อีกทั้งการลงทุนในการเกษตรของเกษตรกรมีจำนวนที่สูง หรือไม่ก็ลงไปหมดตัวแล้ว เกษตรกรจึงคาดหวังผลผลิตที่ไม่ต้องทำให้เกษตรกรขาดทุน และเกษตรกรก็ไม่กล้าเสี่ยงพอที่จะหาวิธีอื่น ๆ ในการแก้ไขปัญหาในการเกษตร หากเกิดปัญหาเรื่องโรค เรื่องแมลง เกษตรกรยังคงจำเป็นที่จะต้องซื้อสารเคมีในการปราบศัตรูพืชเพื่อให้ได้เห็นผลเร็ว

3. ความต้องการลดต้นทุนในการทำการเกษตร

อย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จากปัญหาการเป็นหนี้และการเสียค่าใช้จ่ายในการใช้สารเคมีในการทำการเกษตรแบบใช้สารเคมี จากการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่ 2 ส่วนใหญ่จึงต้องการที่จะลดต้นทุนในการทำการเกษตร เกษตรกรบางรายได้เข้ารับการอบรมในเรื่องของเกษตรอินทรีย์จากหลายหน่วยงาน เกษตรกรบางรายมีความต้องการลดต้นทุนแต่ไม่รู้จะทำอย่างไรและหาทางออกยังไม่ได้ โดยส่วนใหญ่ถึงแม้จะมีความต้องการลดต้นทุนในการทำการ

เกษตร แต่เมื่อทำการเกษตรจริง ๆ ก็ยังคงพึ่งสารเคมีในการทำการเกษตร เพราะมีความมั่นใจในผลผลิตมากกว่า

4. การรับรู้ในเรื่องของเกษตรทฤษฎีใหม่ และการอบรมในเรื่องเกษตรอินทรีย์ในหน่วยงานอื่น ๆ

จากการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรกลุ่มที่ 2 พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ได้ยินในเรื่องของเกษตรทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในโทรทัศน์และจากหน่วยงานที่มาให้ความรู้ตามหมู่บ้าน เกษตรกรบางรายที่ไม่เคยได้ยินเพราะว่าใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำการเกษตรไม่ค่อยได้ดูสื่อ หรือติดตามเหตุการณ์ข่าวสารบ้านเมือง

ในส่วนของการอบรมในเรื่องของเกษตรอินทรีย์ กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรกลุ่มที่ 2 แบ่งได้ออกเป็น 2 กลุ่มพอ ๆ กัน คือ กลุ่มแรกเคยได้รับการอบรมในเรื่องของเกษตรอินทรีย์มาจากหน่วยงานอื่น ๆ มาบ้าง ซึ่งมีจำนวนพอ ๆ กันกับกลุ่มที่สองซึ่งเพิ่งได้เข้ามารับการอบรม ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้องเป็นครั้งแรก ซึ่งในกลุ่มแรกจะเคยรับรู้ในแนวทางการทำการเกษตรแบบไม่ใช้สารเคมีมาบ้าง กับกลุ่มที่สองซึ่งไม่มีเลยและไม่รู้ว่าการทำการเกษตรแบบไม่ใช้สารเคมีมีประโยชน์อย่างไร

5. การชักชวนให้มารับการอบรมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

จากการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรกลุ่มที่ 2 พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับการชักชวนจากเจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรให้ได้เข้ามารับการอบรม ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง ภายใต้โครงการฟื้นฟูอาชีพของเกษตรกรที่พักชำระหนี้ของรัฐบาล 3 ปี และพบว่ากลุ่มตัวอย่างเกษตรกรกลุ่มที่ 2 ส่วนใหญ่มาด้วยความสมัครใจ โดยที่ทางธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรให้เงินอุดหนุนค่าใช้จ่ายในการอบรมทั้งหมด แต่ก็มีเกษตรกรบางรายมาด้วยความเกรงใจเจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เพราะเหมือนมีบุญคุณกันอยู่

ช่วงที่ 2 ระหว่างการอบรมจนกระทั่งเสร็จสิ้นการอบรม ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง

ในช่วงระหว่างการอบรมจนกระทั่งเสร็จสิ้นการอบรม ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง จากการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรกลุ่มที่ 2 ในกระบวนการตัดสินใจในขั้นความรู้ขั้นการโน้มน้าวใจ และขั้นการตัดสินใจ พบว่า

1. ความเข้าใจในเรื่องของเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกร

จากการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรกลุ่มที่ 2 พบว่าส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของเกษตรทฤษฎีใหม่ ในรูปของการปฏิบัติให้เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การผลิตปุ๋ยชีวภาพ การใช้หญ้าคลุมดิน การลดต้นทุนในการทำการเกษตร ไม่เผาหญ้า ไม่เผาฟาง ไม่ใช้สารเคมี ซึ่งถึงแม้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่จะมีความเข้าใจในรูปธรรม แต่ก็สามารถที่จะเชื่อมต่อกับความเข้าใจในเชิงรูปธรรมไปสู่นามธรรมได้ เช่น การที่เข้าใจว่าผลิตปุ๋ยชีวภาพ การใช้หญ้าคลุมดิน หรือการลดต้นทุนในการทำการเกษตร ไม่เผาหญ้า ไม่เผาฟาง ไม่ใช้สารเคมี และถ้าเกษตรกรนำไปทำก็จะสามารถนำชีวิตให้อยู่ในหลักการของระบบเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ โดยสามารถพึ่งตนเองให้มากขึ้น และพึ่งคนอื่นน้อยลง

2. กระบวนการฝึกอบรมสามารถทำให้เกษตรกรเห็นความสำคัญของการเกษตรทฤษฎีใหม่

จากการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกจากกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรกลุ่มที่ 2 พบว่า เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรกลุ่มที่ 2 สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มซึ่งแบ่งเป็นเคยได้รับการอบรมในเรื่องของเกษตรอินทรีย์มาก่อนและเพิ่งจะเข้ามารับการอบรม ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเื้องเป็นครั้งแรก ทั้งสองกลุ่มมีลักษณะที่เหมือนกันอย่างหนึ่งคือกระบวนการฝึกอบรมจะสามารถต่อยอดและชักจูงใจเกษตรกรให้มีอุดมการณ์ของการพึ่งตนเองและไม่ใช้สารเคมีได้ในทั้งสองกลุ่ม กล่าวคือในกลุ่มที่เคยรับการอบรมในเรื่องของเกษตรอินทรีย์มาบ้างก็จะมีความรู้พื้นฐานในการทำการเกษตรแบบไม่ใช้สารเคมี ดังนั้น กลุ่มนี้เมื่อได้รับข้อมูลจากวิทยากรและข้อมูลจากสื่อต่าง ๆ ที่วิทยากรจัดหามาให้ ก็ยิ่งทำให้เกษตรกรกลุ่มนี้มั่นใจมากขึ้นกับการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่หันมาพึ่งตนเองมากขึ้น ในกลุ่มที่ไม่เคยรับการอบรมจากที่ไหนมาก่อน และเพิ่งเข้ารับการอบรม ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเื้อง เป็นกลุ่มที่ทำการเกษตรแบบใช้สารเคมี ซึ่งเสียค่าใช้จ่ายในจำนวนที่สูงอยู่แล้ว เมื่อได้รับการอบรมจากวิทยากรที่มีประสบการณ์ตรง ในด้านของการลดต้นทุน สามารถทำใช้กันเองได้ในครัวเรือน หยุดการพึ่งพิงสารเคมีจากต่างชาติ เกษตรกรกลุ่มนี้ก็ยิ่งเห็นความสำคัญของเกษตรทฤษฎีใหม่

3. ความมั่นใจในการนำเอาเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้ในพื้นที่ดินทำกินของเกษตรกร

เมื่อการทำการเกษตรของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรกลุ่มที่ 2 ส่วนใหญ่ไม่ประสบความสำเร็จในด้านรายได้ของการทำการเกษตรแบบใช้สารเคมีในพื้นที่ดินทำกินของตนเอง การได้มารับการ

อบรม ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง แนวความคิดเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งใหม่ในความคิดก็ถูกผลักดันเข้ามาแทนที่ จากการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกจากกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรกลุ่มที่ 2 พบว่าส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่นว่าจะสามารถนำไปใช้ได้จริงในพื้นที่ทำกินของตนเอง

4. การตัดสินใจภายหลังเสร็จสิ้นการอบรมในทันที

จากการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรกลุ่มที่ 2 พบว่า ส่วนใหญ่ตัดสินใจที่จะนำแนวความคิดเกษตรทฤษฎีใหม่กลับไปทำในพื้นที่ดินทำกินของตนเอง แต่ยังไม่แน่ใจว่าจะสามารถช่วยให้การทำการเกษตรของตนเองดีขึ้นกว่าการทำการเกษตรแบบใช้สารเคมีหรือไม่ เพราะยังไม่ได้ทดลองใช้ในพื้นที่ดินทำกินของตนเอง ยังคงต้องใช้เวลาดูไปอีกระยะหนึ่ง หากได้ผลผลิตดี ก็จะเปลี่ยนมาใช้อย่างเต็มที่

ช่วงที่ 3 ภายหลังการอบรม ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง ประมาณ 1 เดือน

ในช่วงภายหลังการอบรม ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง ประมาณ 1 เดือน ซึ่งอยู่ในกระบวนการตัดสินใจขั้นการนำไปใช้ ซึ่งผู้วิจัยพบว่า

1. การนำเอาเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรไปใช้ในพื้นที่ดินทำกิน

จากการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกจากกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรกลุ่มที่ 2 พบว่าส่วนใหญ่ยังอยู่ในช่วงของการนำเอาเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้ในการปฏิบัติ ในระยะเริ่มแรก เช่น การใช้หญ้าคลุมดิน การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ และการทำปุ๋ยหมักแห้ง โดยเฉพาะการหมักปุ๋ยชีวภาพใช้เอง เกษตรกรยังไม่สามารถที่จะนำไปใช้ได้ทันที และยังไม่ทราบว่าการใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพจะให้ผลดีแก่ผลผลิตได้จริงหรือไม่

2. ปัญหาที่เกิดขึ้นในการนำไปใช้

จากการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกจากกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรกลุ่มที่ 2 พบว่าส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาในเรื่องของการเตรียมอุปกรณ์หรือการทำปุ๋ยชีวภาพแต่อย่างใด เพราะสามารถที่จะหาได้ง่ายในชุมชน แต่มีเกษตรกรบางรายซึ่งมีปัญหาในลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

1. ในเรื่องของการใช้หญ้าคลุมดิน มีเกษตรกรบางรายไม่มีหญ้าหรือฟาง เลยยังไม่ได้ใช้หญ้าคลุมดิน เกษตรกรไม่รู้ว่าเอาหญ้ามาจากไหน เพราะในพื้นที่ทำกินของตนเองไม่มีหญ้าอยู่พอที่เอาไปคลุมดิน

2. การเสียดายสารเคมีที่ได้ซื้อไปก่อนการอบรม มีเกษตรกรบางรายยังคิดว่าจะใช้สารเคมีไปจนกว่าที่จะสามารถเห็นผลผลิตที่ดีกว่าจากการใช้ปุ๋ยชีวภาพ อาจจะมีกล่าวได้ว่าถึงแม้เกษตรกรจะยอมรับในแนวคิดแต่ก็ยังมีข้อจำกัดในทางปฏิบัติจริง

3. เงินที่ใช้ในการทำปุ๋ยชีวภาพ มีเกษตรกรบางรายที่ไม่สามารถมีเงินในการลงทุนหมักปุ๋ยชีวภาพใช้เองได้ ดังนั้นจึงรอการรวมกลุ่มของเพื่อนเกษตรกรด้วยกันที่เข้ารับการอบรมในการระดมทุนช่วยกันซื้ออุปกรณ์ในการหมักปุ๋ยชีวภาพร่วมกัน

4. ยังไม่มีเวลาที่จะทำการเกษตรกรรมแล้วแต่จะทำธุระอย่างอื่นอยู่หรือมีเหตุจำเป็น ได้แก่ เจ็บไข้ได้ป่วยยังไม่สามารถที่จะเริ่มทำการเกษตรได้ หรือกำลังไถพรวนดินเพื่อจะทำการเกษตรในฤดูกาลที่จะมาถึง ซึ่งไม่มีเวลาในการคลุมหญ้าหรือเตรียมอุปกรณ์ในการหมักปุ๋ยชีวภาพใช้เอง

ปัญหานำวิจัยข้อที่ 3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ของเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรมตามเกษตรทฤษฎีใหม่ ณ ศูนย์ศึกษารวมชนชาติมาบเื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรีเป็นอย่างไร

จากการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรกลุ่มที่ 2 พบว่าสามารถแบ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ ณ ศูนย์ศึกษารวมชนชาติมาบเื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี ได้ดังต่อไปนี้

1. ความคิดของเกษตรกรที่สอดคล้องกับเกษตรทฤษฎีใหม่

ในเรื่องของความคิดของเกษตรกรที่สอดคล้องกับเกษตรทฤษฎีใหม่ คือ ความคิดของเกษตรกรที่เห็นด้วยในการทำการเกษตรที่ไม่พึ่งสารเคมี ทำปุ๋ยชีวภาพใช้เองภายในครอบครัว จากการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรกลุ่มที่ 2 ส่วนใหญ่พบว่า ทั้งตัวของเกษตรกรเองและในครอบครัวของเกษตรกร รวมไปถึงเพื่อนบ้านก็มีแนวคิดที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันกับเกษตรทฤษฎีใหม่หรือให้การสนับสนุน ซึ่งเห็นว่าถ้าสามารถทำปุ๋ยหมักชีวภาพใช้ได้เอง ก็ไม่ต้องซื้อสารเคมีที่เสียเงินในจำนวนมาก ๆ ต่อปี อีกทั้งเกษตรกรส่วนใหญ่มีความเข้าใจเกษตรทฤษฎี

ใหม่่ว่าสามารถทำได้จริง ไม่ยาก และวัสดุอุปกรณ์ก็สามารถซื้อหาได้ง่ายในชุมชน แต่ก็ยังมีเกษตรกรบางรายยังคงเป็นกังวลในเรื่องของประสิทธิภาพของปุ๋ยชีวภาพและการกำจัดศัตรูพืชที่ยังไม่ได้เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม

2. ความจำเป็นทางการเงิน

จากการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรกลุ่มที่ 2 พบว่าสามารถแบ่งลักษณะของความจำเป็นทางการเงินออกเป็น 2 อย่าง คือ

1. ความจำเป็นในการลดต้นทุน พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่จะมีความจำเป็นในลักษณะนี้ เพราะเห็นว่าจะสามารถลดค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตรได้ปีละจำนวนมาก ซึ่งถ้าสามารถทำได้ ปัญหาหนี้สินที่เกิดขึ้นก็จะลดลง เพราะสามารถมีกำไรในการทำการเกษตรเพิ่มขึ้นนั่นเอง

2. ความจำเป็นที่จะต้องใส่สารเคมีในการทำการเกษตร เพราะว่าเกษตรกรบางรายคิดว่า เขาลงทุนในการทำการเกษตรไปเป็นจำนวนมาก ดังนั้นเกษตรกรบางรายจึงไม่มั่นใจว่าการทำกิจกรรมธรรมชาติจะได้ผลผลิตเท่าเดิมกับการใส่สารเคมีหรือไม่ เพราะถ้าเมื่อมีข้อผิดพลาดขึ้นมา นั่นก็หมายถึงรายได้ของเกษตรกรคนนั้นจะต้องเสียหายไปด้วย

3. ระยะเวลาในการเห็นผลผลิต

จากการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรกลุ่มที่ 2 พบว่าส่วนใหญ่ยังอยู่ในช่วงของการนำไปใช้ ซึ่งกำลังรอการเห็นผลจากการทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ แต่มีเกษตรกรบางรายซึ่งไม่สามารถที่จะรอการเห็นผลจากการทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ได้ จำเป็นที่จะต้องทำการเกษตรแบบใช้สารเคมีไปด้วย พร้อม ๆ กับการหมักปุ๋ยชีวภาพ และการใช้หญ้าคลุมดิน โดยที่เกษตรกรจะแบ่งพื้นที่เอาไว้ทดลองเกษตรทฤษฎีใหม่ไว้ส่วนหนึ่งและอีกส่วนหนึ่งทำการเกษตรแบบเดิมซึ่งเกษตรกรยังใช้สารเคมีอยู่ เพื่อเปรียบเทียบผลผลิตที่ได้ว่าอย่างไรให้ได้ผลผลิตมากกว่ากัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาเรื่อง “การสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี” มุ่งศึกษาเพื่อศึกษาการสื่อสารในการอบรม กระบวนการตัดสินใจในการยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ และศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ของเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรมตามเกษตรทฤษฎีใหม่ ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี โดยมีปัญหาคำถามวิจัยดังต่อไปนี้

1. การสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรีเป็นอย่างไร
2. กระบวนการตัดสินใจในการยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่รัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรีเป็นอย่างไร
3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ของเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรมตามเกษตรทฤษฎีใหม่ ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรีเป็นอย่างไร

โดยดำเนินการเก็บข้อมูลแบบสหวิธีการ (Multiple Methodology) ซึ่งอาศัยการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึก (In-depth Interview) แบบสอบถามปลายเปิด (Open-ended Questionnaire) และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกจากวิทยากรที่ให้การอบรมจำนวน 4 คน เจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจำนวน 9 คน และเกษตรกรกลุ่มที่ 2 จำนวน 20 คน ใช้แบบสอบถามปลายเปิดกับเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรมกลุ่มที่ 1 จำนวน 106 คน ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี โดยระยะเวลาในการเก็บ ข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 คือช่วงเก็บข้อมูลจากหนังสือเอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ระหว่างวันที่ 15 ตุลาคม 2545 – 31 มกราคม 2546 ในช่วงที่ 2 คือช่วงของการลงพื้นที่โดยการเข้าร่วมการอบรม ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี ระหว่างวันที่ 5-23 กุมภาพันธ์ 2546 และในช่วงที่ 3 หลังเกษตรกรเสร็จสิ้นการอบรม

ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง ประมาณ 1 เดือน คือระหว่างวันที่ 5-31 มีนาคม 2546 เป็นช่วงที่ติดตามผลหลังกระบวนการตัดสินใจในขั้นการตัดสินใจ (Decision Stage)

สรุปผลการวิจัยตามปัญหาคำวิจัย มีดังต่อไปนี้

1. การสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรีเป็นอย่างไร

ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดที่ใช้ในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ที่ทางศูนย์กสิกรรมธรรมชาตินำมาใช้นั้นก็คือ การทำกสิกรรมธรรมชาติหรือการทำเกษตรแบบธรรมชาติ โดยมีเป้าหมายให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองให้มากขึ้น ไม่พึ่งสารเคมีจากต่างประเทศ ทั้งปุ๋ยเคมี สารกำจัดวัชพืช และสารกำจัดศัตรูพืช ซึ่งการทำกสิกรรมธรรมชาติมีความสอดคล้องกับแนวพระราชดำรินี้ในเรื่องของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ

ภาพรวมของเนื้อหาที่ใช้ในการอบรมสามารถแบ่งออกเป็นหมวดหมู่ได้ดังต่อไปนี้

1. ความรู้ในเรื่องแนวคิดการจัดการในการดำเนินชีวิตและการทำการเกษตรตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่
2. ความรู้ในเรื่องของภัยของการใช้สารเคมีในการทำการเกษตร
3. ความรู้ในเรื่องดิน การปรับปรุงดินและการคลุมดิน
4. ความรู้ในเรื่องการทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ
5. ความรู้ในเรื่องสมุนไพรเพื่อใช้ในการควบคุมโรคพืชและการรักษาโรค
6. ความรู้ในเรื่องของแมลงศัตรูธรรมชาติ
7. ความรู้ในเรื่องของเครือข่ายการเกษตร

ในส่วนของวิทยากรในฐานะของผู้ส่งสารจะเห็นได้ว่าในส่วนของวิทยากรผู้ให้การอบรมเป็นผู้เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการทำงานทั้งในด้านของทฤษฎีและปฏิบัติ อีกทั้งเมื่อมองในภาพรวมกลุ่มวิทยากรเป็นกลุ่มที่มาจากหน่วยงานซึ่งมีความสอดคล้องกันอย่างมากในแง่ของการนำความรู้ภายใต้กรอบแนวความคิดของระบบเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่

ในส่วนของเนื้อหาที่รับผิดชอบของวิทยากรและวิธีในการสื่อสารที่ทำให้เกษตรกรเข้าใจง่าย และมองเป็นรูปธรรมมากขึ้นนั้น พบว่าเนื้อหาที่ใช้ในการอบรมของวิทยากรแต่ละคนมีลักษณะที่แตกต่างกันตามแต่หัวข้อการบรรยายที่แต่ละคนรับผิดชอบ แต่จะมีลักษณะในเนื้อหาที่ร่วมกันคือ การทำการเกษตรโดยไม่ใช้สารเคมี ให้พึ่งตนเองมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนวิธีการสื่อสารที่ทำให้เกษตรกรเข้าใจในเนื้อหาง่ายขึ้น

และมองเป็นรูปธรรมมากขึ้นนั้น ขึ้นอยู่กับกลุ่มของเกษตรกรที่จะเข้ารับการอบรมว่าเป็นกลุ่มที่มีอาชีพอะไร ตั้งใจมาเองหรือว่าถูกเกณฑ์มา รวมไปถึงการแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จอันเนื่องมาจากการไม่ใช้สารเคมี และพิษภัยของสารเคมีที่ทำให้เกษตรกรมีปัญหาการทำกินอยู่ในปัจจุบัน และการกลับไปหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น แล้วมองไปข้างหน้าหาทางออกให้กับตัวเองโดยใช้การทำกิจกรรมธรรมชาติ

สื่อที่ใช้ในการอบรม แบ่งได้ออกเป็น 8 อย่างคือ

1. ใช้คำพูดและตัวอักษร ได้แก่ การบรรยายด้วยคำพูด และการบรรยายด้วยตัวอักษรบนกระดาน
 2. เครื่องขยายเสียง ได้แก่ ไมโครโฟนและโทรโข่ง
 3. ใช้วิทยุและเทป ได้แก่ การเปิดเพลงที่เกี่ยวกับพ่อ (ในที่นี่เพื่อให้ซาบซึ้งถึงพระมหากรุณาธิคุณขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เช่น ต้นไม้ของพ่อ, เดินตามพ่อ, รอยเท้าของพ่อ) และเพลงของศูนย์กสิกรรมธรรมชาติ ที่ชื่อว่า “คืนชีวิตให้แผ่นดิน”
 4. ใช้โทรทัศน์และวีดีทัศน์ ได้แก่ การฉายวีดีทัศน์เรื่อง “ขคม” 2 ตอน “เปิดปมสังคมไทย” 5 ตอน “กสิกรรมธรรมชาติ” 10 ตอน สารคดี “ดินที่มีชีวิต” และ “ชีวิตในดิน”
 5. ใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ในการนำเสนอ ได้แก่ การนำเสนอ Power Point เพื่อแสดงให้เห็นเนื้อหาและรูปภาพประกอบการบรรยาย
 6. สไลด์ ได้แก่ รูปต่าง ๆ ที่นำมาประกอบการบรรยาย
 7. แผ่นใส ได้แก่ รูปหรือเนื้อหาที่เป็นตารางซึ่งนำมาประกอบการบรรยาย
 8. เอกสารประกอบการสอน ได้แก่ หนังสือประกอบการบรรยาย จำนวน 5 เล่ม คือ
 - 8.1 “คืนชีวิตให้แผ่นดิน” หนังสือแนะนำมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติและการทำงานตลอดจนโครงการภายใต้มูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติและแนะนำสถานที่ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติ มาบฉิม
 - 8.2 เทคนิคการทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ ชนิดน้ำ ชนิดผง และชนิดเม็ดด้วยภูมิปัญญาไทย
 - 8.3 เทคนิคการควบคุมโรคพืช และแมลงศัตรูพืช ด้วยสารสกัดสมุนไพรอินทรีย์ชีวภาพ
 - 8.4 สมุนไพรของไทยของดีของไทยเคียงคู่เกษตรกรไทย
 - 8.5 เทคนิคการบริหารแมลงศัตรูพืช โดยการอนุรักษ์ แมลงศัตรูธรรมชาติ
- วิธีการสื่อสารที่ใช้ในการอบรมมีทั้งในลักษณะที่ใช้การบรรยายโดยวิทยากร (Lecture) เป็นส่วนใหญ่ โดยเกษตรกรสามารถที่จะถามวิทยากรหรือมีปฏิริยาตอบกลับ (Feed Back) ได้ตลอดเวลาในระหว่างการฝึกอบรมในประเด็นที่เกษตรกรสงสัย การสื่อสารจึงมีลักษณะสองทาง (Two-way Communication) วิทยากรใช้การสื่อสารทั้งเชิงวัจนะ (Verbal Communication) และเชิงอวัจนะ (Nonverbal Communication) ในการอบรม

ในการอบรมภาคปฏิบัติ วิทยากรใช้การสาธิต (Demonstration) ได้แก่ การทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ การปลูกหญ้าแฝกโดยให้เกษตรกรลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (On-the-Job Training) ในส่วนของกิจกรรมกลุ่มใช้การอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) และการระดมสมอง (Brainstorming)

เกษตรกรในฐานะผู้รับสาร เกษตรกรที่เข้ารับการอบรมในการศึกษาค้นคว้าอยู่ใน 3 จังหวัด คือ จันทบุรี สระแก้ว และระยอง โดยเป็นลูกค้าของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ในโครงการพักชำระหนี้เกษตรกรรายย่อยของรัฐบาล การที่เกษตรกรได้รับการสนับสนุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรนั้น ค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรมทางธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรเป็นผู้ออกให้ทั้งหมด ส่วนหนึ่งของเป้าหมายในการส่งเสริมก็เพื่อให้เกษตรกรลดต้นทุนในการทำเกษตรกรรม เพื่อให้สามารถชำระคืนเงินกู้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรได้มากขึ้น และสามารถมีเงินออมให้มากขึ้น

2. กระบวนการตัดสินใจในการยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่รัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรีเป็นอย่างไร

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. **เกษตรกรกลุ่มที่ 1** ที่ใช้แบบสอบถามปลายเปิดจำนวน 106 คนจาก 3 จังหวัด คือ จังหวัดจันทบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดสระแก้ว

กระบวนการตัดสินใจที่เกิดขึ้น ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้องของเกษตรกรกลุ่มที่ 1 ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1.1 ขั้นความรู้ (Knowledge Stage)

เกษตรกรกลุ่มที่ 1 พบว่าทราบมาก่อนว่ามีเกษตรทฤษฎีใหม่จำนวนใกล้เคียงกับเกษตรกรที่ไม่ทราบว่ามีเกษตรทฤษฎีใหม่ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 51.9 และร้อยละ 48.1 ตามลำดับ การให้ความหมายและความเข้าใจในเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรกลุ่มที่ 1 ซึ่งจำนวนของเกษตรกรที่ให้ความคิดเห็นในเชิงรูปธรรมมีจำนวนมากที่สุดซึ่งคิดเป็นร้อยละ 72.7 รองลงมาคือให้ความคิดเห็นในเชิงนามธรรมคิดเป็นร้อยละ 16 และให้ความคิดเห็นทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรมมีจำนวนน้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 11.3

1.2 ขั้นการโน้มน้าวใจ (Persuasion Stage)

เกษตรกรกลุ่มที่ 1 พบว่าส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อวิทยากรว่าสามารถโน้มน้าวใจให้เห็นความสำคัญของเกษตรทฤษฎีใหม่ในระดับมากคิดเป็นร้อยละ 68.9 และรองลงมาอยู่ในระดับมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 31.1

1.3 ขั้นการตัดสินใจ (Decision Stage)

เกษตรกรกลุ่มที่ 1 พบว่าส่วนใหญ่มีการตัดสินใจที่จะนำเอาเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้ในพื้นที่ดินทำกินของตนเองคิดเป็นร้อยละ 75.5 รองลงมายังไม่แน่ใจคิดเป็นร้อยละ 24.5 และจากการตอบแบบสอบถามปลายเปิดพบว่าในจำนวน 26 คนที่ตอบว่ายังไม่แน่ใจ เพราะมีสาเหตุอยู่ 3 ประการ คือ 1. ยังไม่รู้ว่าจะดีหรือไม่ ต้องนำไปทดลองดูก่อน 2. ยังไม่มีอุปกรณ์และวัสดุจึงต้องดูความพร้อมในการเตรียมการ และ 3. ต้องถามครอบครัวดูเสียก่อนการตัดสินใจ

2. เกษตรกรกลุ่มที่ 2 ที่ใช้การสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกจำนวน 20 คนจาก 3 จังหวัด คือ จังหวัดจันทบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดสระแก้ว

ผลการวิจัย สามารถแบ่งกระบวนการตัดสินใจของเกษตรกรกลุ่มที่ 2 ได้เป็น 3 ระยะ คือ

ช่วงที่ 1 ก่อนการเข้ารับการอบรม ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง

พบว่า เงื่อนไขก่อนที่เกษตรกรจะเข้ารับการอบรม ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง สามารถแบ่งได้ 5 อย่างคือ

1. ปัญหาความยากจนและการเป็นหนี้

เกษตรกรกลุ่มที่ 2 พบว่าส่วนใหญ่ยังคงกู้เงินธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และสาเหตุที่ทำให้เกษตรกรมีหนี้สินและประสบปัญหาความยากจนมีมาจากสาเหตุหลัก ๆ อยู่ 2 ประการ คือ 1.1 ค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตรกับกำไรที่ได้จากการทำการเกษตรไม่สมดุลกัน และ 1.2 ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ซึ่งไม่ใช่เป็นค่าใช้จ่ายทางด้านการเกษตร เช่น ค่าใช้จ่ายในการเสียค่าเล่าเรียนของบุตรหลาน

2. ปัญหาที่เกิดจากการใช้สารเคมีในการทำการเกษตร

เกษตรกรกลุ่มที่ 2 พบว่าส่วนใหญ่ยังคงพึ่งการทำการเกษตรแบบใช้สารเคมี ทั้งปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง และยาฆ่าหญ้า

3. ความต้องการลดต้นทุนในการทำการเกษตร

เกษตรกรกลุ่มที่ 2 พบว่าส่วนใหญ่มีต้องการที่จะลดต้นทุนในการทำการเกษตร เพราะการทำการเกษตรแบบใหม่ที่ใช้สารเคมีมีราคาสูง

4. การรับรู้ในเรื่องของเกษตรทฤษฎีใหม่ และการอบรมในเรื่องเกษตรอินทรีย์ในหน่วยงานอื่น ๆ

เกษตรกรกลุ่มที่ 2 พบว่าส่วนใหญ่ได้ยินในเรื่องของเกษตรทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในโทรทัศน์และจากหน่วยงานที่มาให้ความรู้ตามหมู่บ้าน เกษตรกรบางรายที่ไม่เคยได้ยินเพราะว่าใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำการเกษตรไม่ค่อยได้ดูสื่อ ในส่วนของการอบรมในเรื่องของเกษตรอินทรีย์ เกษตรกรกลุ่มที่ 2 สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มพอ ๆ กันคือ กลุ่มแรก

เคยได้รับการอบรมในเรื่องของเกษตรอินทรีย์มาจากหน่วยงานอื่น ๆ มาบ้าง ซึ่งมีจำนวนพอ ๆ กัน กับกลุ่มที่สองซึ่งเพิ่งได้เข้ามารับการอบรม ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเื้องเป็นครั้งแรก

5. การชักชวนให้มารับการอบรมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

เกษตรกรกลุ่มที่ 2 พบว่าส่วนใหญ่ได้รับการชักชวนจากเจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรให้ได้เข้ามารับการอบรม ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเื้อง ภายใต้โครงการฟื้นฟูอาชีพของเกษตรกรที่พักชำระหนี้ของรัฐบาล โดยเกษตรกรกลุ่มที่ 2 ส่วนใหญ่มาด้วยความสมัครใจ

ช่วงที่ 2 ระหว่างการอบรมจนกระทั่งเสร็จสิ้นการอบรม ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเื้อง

ผลการวิจัย พบว่าในขั้นความรู้ (Knowledge Stage) ขั้นการโน้มน้าวใจ (Persuasion Stage) และขั้นการตัดสินใจ (Decision Stage) มีดังต่อไปนี้

2.1 ความเข้าใจในเรื่องของเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกร

เกษตรกรกลุ่มที่ 2 พบว่าส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของเกษตรทฤษฎีใหม่ ในรูปของการปฏิบัติให้เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การผลิตปุ๋ยชีวภาพ การใช้หญ้าคลุมดิน การลดต้นทุนในการทำการเกษตร ไม่เผาหญ้า ไม่เผาฟาง ไม่ใช้สารเคมี ซึ่งถึงแม้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่จะมีความเข้าใจในรูปธรรม แต่ก็สามารถที่จะเชื่อมต่อกับความเข้าใจในเชิงรูปธรรมไปสู่นามธรรมได้

2.2 กระบวนการฝึกอบรมสามารถทำให้เกษตรกรเห็นความสำคัญของการเกษตรทฤษฎีใหม่

เกษตรกรกลุ่มที่ 2 พบว่ากระบวนการฝึกอบรมสามารถตอกย้ำและชักจูงใจให้เกษตรกรส่วนใหญ่มีอุดมการณ์ในการพึ่งตนเองและไม่ใช้สารเคมีในการทำการเกษตร

2.3 ความมั่นใจในการนำเอาเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้ในพื้นที่ดินทำกินของเกษตรกร

เกษตรกรกลุ่มที่ 2 พบว่าส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่นว่าจะสามารถนำไปใช้ได้จริงในพื้นที่ทำกินของตนเอง

2.4 การตัดสินใจภายหลังเสร็จสิ้นการอบรมในทันที

เกษตรกรกลุ่มที่ 2 ส่วนใหญ่ตัดสินใจที่จะนำแนวความคิดเกษตรทฤษฎีใหม่กลับไปทำในพื้นที่ดินทำกินของตนเอง แต่ยังไม่แน่ใจว่าจะสามารถช่วยให้การทำการเกษตรของตนเองดีขึ้นกว่าการทำการเกษตรแบบใช้สารเคมีหรือไม่ เพราะยังไม่ได้ทดลองใช้ในพื้นที่ดินทำกินของตนเอง

ช่วงที่ 3 ภายหลังจากอบรม ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง ประมาณ 1 เดือน

ผลการวิจัยพบว่าภายหลังจากอบรม ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง ประมาณ 1 เดือน เกษตรกรยังอยู่ในกระบวนการตัดสินใจขั้นการนำไปใช้ (Implementation Stage) มีดังต่อไปนี้

3.1 การนำเอาเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรไปใช้ในพื้นที่ดินทำกิน

เกษตรกรกลุ่มที่ 2 ส่วนใหญ่ยังอยู่ในช่วงของการนำเอาเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้ในการปฏิบัติในระยะเริ่มแรก เช่น การใช้หญ้าคลุมดิน การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ และการทำปุ๋ยหมักแห้ง โดยเฉพาะการหมักปุ๋ยชีวภาพใช้เอง

3.2 ปัญหาที่เกิดขึ้นในการนำไปใช้

เกษตรกรกลุ่มที่ 2 ส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาในเรื่องของการคลุมดิน และการเตรียมอุปกรณ์หรือการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ก็สามารถที่จะหาได้ง่ายในชุมชน

3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ของเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรมตามเกษตรทฤษฎีใหม่ ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี เป็นอย่างไร

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ มี 3 อย่าง คือ

1. ความคิดของเกษตรกรที่สอดคล้องกับเกษตรทฤษฎีใหม่

เกษตรกรกลุ่มที่ 2 พบว่าส่วนใหญ่ทั้งตัวของเกษตรกรเองและในครอบครัวของเกษตรกร รวมไปถึงเพื่อนบ้านก็มีแนวคิดที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันกับเกษตรทฤษฎีใหม่หรือให้การสนับสนุน

2. ความจำเป็นทางการเงิน

เกษตรกรกลุ่มที่ 2 พบว่าส่วนใหญ่มีความจำเป็นในการลดต้นทุน เพราะเห็นว่าจะสามารถลดค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตร

3. ระยะเวลาในการเห็นผลผลิต

เกษตรกรกลุ่มที่ 2 พบว่าส่วนใหญ่ส่วนใหญ่ยังอยู่ในช่วงของการนำไปใช้ ซึ่งกำลังรอการเห็นผลจากการทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ จึงมีเกษตรกรบางรายซึ่งไม่สามารถที่จะรอการเห็นผลจากการทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ได้ จำเป็นที่จะต้องทำการเกษตรแบบใช้สารเคมีไปด้วยพร้อม ๆ กับการหมักปุ๋ยชีวภาพ และการใช้หญ้าคลุมดิน

อภิปรายผลการวิจัย

การอบรมตามหลักสูตรการพัฒนากสิกรรมสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้โครงการ “คืนชีวิตให้แผ่นดิน” ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี ที่จัดโดยมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติมีแนวความคิดและการถ่ายทอดความรู้การทำกสิกรรมธรรมชาติโดยวิทยากรที่มีต่อเกษตรกรนั้น สอดคล้องกับแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในเรื่องของการทำให้ประชาชนได้มีแนววิถีชีวิตในการปฏิบัติตนในระดับพื้นฐานก่อน กล่าวคือ ช่วยให้เกษตรกรสามารถทำการเกษตรแบบยั่งยืน และสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้แบบพออยู่ พอกิน พอเพียง ซึ่งอาศัยหลักกสิกรรมธรรมชาติ 2 อย่าง คือ 1. การไม่เปลี่ยนดินหรือการใช้หน้าคลุมดิน (หมักดิน) และ 2. ไม่ใส่สารพิษลงไปดิน เพราะจะทำให้ดินเสื่อมสลาย จึงต้องใช้วิธีการใส่ปุ๋ยชีวภาพเพื่อเพิ่มธาตุอินทรีย์วัตถุในดิน และจากวัตถุประสงค์ของการอบรมตามหลักสูตรการพัฒนากสิกรรมสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้โครงการ “คืนชีวิตให้แผ่นดิน” มีวัตถุประสงค์ข้อที่ 5 เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรหันมาใช้สารสกัดสมุนไพรชีวภาพ และผลิตปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอกใช้เองจากวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่อง “การศึกษาการดำเนินงานโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษาที่ 11” ของ สุพัตรา สมานประธาน (2544) ที่ผลการวิจัยพบว่าวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติงานโครงการที่โรงเรียนส่วนใหญ่กำหนด คือ เพื่อให้ให้นักเรียนนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

แนวความคิดในเรื่องของการให้การอบรมแบบการทำกสิกรรมธรรมชาติหรือการทำการเกษตรแบบธรรมชาติของวิทยากรที่ให้การอบรมนั้น ได้ยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยการเน้นทำการทำการเกษตรแบบพึ่งตนเองให้มากขึ้น พึ่งคนอื่นน้อยลง ลดรายจ่ายในการทำการเกษตร สอดคล้องกับหลักการพึ่งตนเองของสุเมธ ตันติเวชกุล (2541 :6) ที่กล่าวถึงในด้านเศรษฐกิจ ที่ต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญ และยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้ และสอดคล้องกับหลักทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 หรือขั้นพื้นฐานของมูลนิธิชัยพัฒนา (อ้างถึงในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2544 :55-53) ในหลักสำคัญ นั่นก็คือ การให้เกษตรกรสามารถมีความพอเพียง โดยเลี้ยงตัวเองได้ (Self-sufficiency) ในระดับชีวิตที่ประหยัดก่อน ทั้งนี้ต้องมีความสามัคคีในท้องถิ่น

การให้ความหมายของเกษตรทฤษฎีใหม่ก็เช่นกัน วิทยากรที่ให้การอบรมก็ไม่ได้มุ่งเน้นให้ยึดถือการจัดการน้ำและที่ดินที่มีลักษณะตายตัว โดยให้คำนึงถึงแต่ละพื้นที่ของเกษตรกรเองซึ่งสอดคล้องกับเปรม ติณสูลานนท์ (2541 :11-15) ที่กล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงให้คำนึงถึงความพอเพียงเสียก่อน และยังคงคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ ซึ่งแนวพระราชดำริเรื่องทฤษฎีใหม่จึงไม่ใช่เป็นการนำเอาไปใช้เป็นสูตรตายตัว

จากเนื้อหาที่ใช้ในการอบรมของวิทยากรทั้ง 4 คน ทำให้ทราบถึงความรู้ที่ถ่ายทอดสู่เกษตรกรซึ่งแบ่งออกเป็น 8 หมวดหมู่ ได้แก่ หมู่ที่ 1. ความรู้ในเรื่องแนวความคิดการจัดการในการดำเนินชีวิตและการทำการเกษตรตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ หมู่ที่ 2. ความรู้ในเรื่องของภัยของการใช้สารเคมีในการทำการเกษตร หมู่ที่ 3. ความรู้ในเรื่องดิน การปรับปรุงดินและการคลุมดิน หมู่ที่ 4. ความรู้ในเรื่องของการทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ หมู่ที่ 5. ความรู้ในเรื่องสมุนไพรรักษาโรคพืชเพื่อใช้ในการควบคุมโรคพืชและการรักษาโรค หมู่ที่ 6. ความรู้ในเรื่องของแมลงศัตรูพืช และหมู่ที่ 7. ความรู้ในเรื่องของเครือข่ายการเกษตร จะเห็นได้ว่าจากเนื้อหาที่ถ่ายทอดในหมวดหมู่ที่ 1 จะเป็นความรู้ที่มีลักษณะเป็นนามธรรม ส่วนในหมวดหมู่ที่ 2,3,4,5,6 และ 7 จะเป็นความรู้ที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมมากกว่า ซึ่งเกษตรกรจะมีความเข้าใจในส่วนของภาคปฏิบัติในการทำการเกษตรมากกว่า และเมื่อใดที่เกษตรกรสามารถนำความรู้ในหมวดหมู่ที่ 2,3,4,5,6 และ 7 ไปปฏิบัติจริงได้สำเร็จเมื่อใด เกษตรกรก็จะสามารถเข้าถึงหมวดหมู่ที่ 1 อย่างไม่รู้ตัวนั่นก็คือ การที่เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองและสามารถสร้างความเข้มแข็งกันในชุมชนโดยการรวมกลุ่มซึ่งสอดคล้องกับหลักระบบเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่นั้นเอง

กระบวนการจัดให้การอบรมนับเป็นกระบวนการเรียนการสอนอย่างหนึ่ง และก็คือว่าเป็นกระบวนการสื่อสารอย่างหนึ่ง ซึ่งองค์ประกอบของการสื่อสาร นั่นคือ วิทยากรในฐานะของผู้ส่งสาร (Sender) เนื้อหาที่ใช้ในการอบรม (Message) สื่อหรือช่องทางที่ใช้ในการให้ความรู้ในการอบรม (Channel) และ เกษตรกรในฐานะของผู้รับสาร (Receiver) โดยมีข้อมูลป้อนกลับของเกษตรกร (Feed Back) ซึ่งทำให้สามารถวิเคราะห์การอบรมนั้นว่าเป็นอย่างไร

เมื่อวิเคราะห์เนื้อหาที่ใช้ในการอบรม อาจจะสามารถกล่าวได้ว่าสอดคล้องกับแนวคิดของเอกริทย แก้วประดิษฐ์ (2545 :223) ที่เห็นได้ชัดคือการที่วิทยากรให้การอบรมสอนในสิ่งที่ง่ายไปหาสิ่งที่ยาก การสอนให้ผู้เรียนได้กระทำด้วยตนเองให้มาก และสอนให้สนุกและน่าสนใจ อีกทั้งส่วนของสื่อที่ใช้ในการอบรม วิทยากรแต่ละคนก็ใช้สื่อที่แตกต่างกันออกไปตามเนื้อหาที่ใช้สอน โดยวิทยากรพยายามที่จะใช้สื่อเพื่อให้เกษตรกรเข้าใจง่ายขึ้น และทำให้อุปสรรคในการสื่อสารระหว่างวิทยากรและเกษตรกรลดน้อยลงไปด้วย

นอกจากเนื้อหาที่เป็นส่วนของการบรรยายแล้ว ในส่วนของการปฏิบัติ วิทยากรได้ใช้การสาธิต (Demonstration) ในการสาธิตการทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ ฝึกการใช้หญ้าคลุมดิน และปลูกหญ้าแฝก โดยให้เกษตรกรลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (On-the-Job Training) การมีกิจกรรมกลุ่ม (Group Discussion) และการระดมสมอง (Brainstorming) ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ที่วิทยากรนำมาใช้ จะช่วยให้เกษตรกรมีความรู้ มีทักษะ และอาจปรับเปลี่ยนทัศนคติของเกษตรกรในทิศทางที่ต้องการ อีกทั้งการปรบมือเพื่อยกย่องในความคิดและการกระทำที่สอดคล้องกับการทำการเกษตร ทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในระหว่างการทำกิจกรรมก็ยิ่งทำให้เกิดการ

ตอบสนองในความคิดซึ่งมีผลต่อการปฏิบัติยิ่งขึ้น ดังนั้นการปรับมือนี้นับเป็นการให้รางวัลอย่างหนึ่งที่สามารถสร้างกำลังใจให้แก่เกษตรกร ซึ่งได้สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ในสภาพการเรียนรู้แบบเน้นสิ่งจูงใจ (อรวรรณ ปิลันธน์โหวาท, 2542 :58-59) อีกทั้งยังสอดคล้องกับการใช้ทักษะการเสริมแรง (reinforcement) (เอกวิทย์ แก้วประดิษฐ์, 2545 :221-223) อีกประการหนึ่งด้วย

วิทยาการที่ให้การอบรมซึ่งถือเป็นสื่อบุคคลนั้น เป็นวิทยาการที่มีความรู้ ความสามารถ ในการถ่ายทอดการทำการเกษตรให้แก่ชุมชน ดังนั้นในเรื่องของคุณสมบัติพื้นฐานของครูในฐานะของผู้สอน จากคุณสมบัติของวิทยาการโดยเอกวิทย์ แก้วประดิษฐ์ (2545 :221-223) ทำให้ผู้วิจัยสามารถมองเห็นคุณสมบัติของวิทยาการในภาพรวมว่ามีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ คือมีความรอบรู้ในการสื่อสาร มีทัศนคติ ที่ดีต่อการสอน มีความมุ่งมั่น และรวมไปถึงมีทักษะในการสื่อสารด้วย

จากการอบรมที่เกิดขึ้น ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี ระหว่างวันที่ 5-23 กุมภาพันธ์ 2546 รุ่นที่ 59-61 ระดับการสื่อสารระหว่างวิทยากรกับกลุ่มของเกษตรกร เป็นแบบการสื่อสารสาธารณะชน (Public Communication) และจากจำนวนของเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรมมีจำนวนประมาณ 50-60 คนในแต่ละรุ่น จากจำนวนผู้เข้ารับการอบรมดังกล่าว วิโรจน์ บุญยธโรกุล (2545) กล่าวว่าจำนวนผู้เข้าร่วมการอบรมมากกว่า 25 คนขึ้นไปจะมีลักษณะการฝึกอบรมที่มีขนาดใหญ่ และมีการสื่อสารแบบทางเดียว (One-way Communication) แต่การอบรมครั้งนี้กลับเป็นเช่นนั้นไม่ การสื่อสารที่เกิดขึ้นนั้นกลับเป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) ทั้งนี้อาจจะมีปัจจัยที่เอื้อต่อการสร้างควมมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรและวิทยากรในหลายประการ เช่น บรรยากาศของการอบรม วิทยากรมีความเป็นกันเองมากกับเกษตรกรจึงทำให้เกษตรกรรู้สึกผ่อนคลายและกล้าที่จะซักถามในสิ่งที่สงสัยมากกว่าที่จะเก็บเอาไว้กับตนเอง หรือวิทยากรต่าง ๆ สามารถทำให้เกษตรกรรู้สึกเชื่อมั่นในแนวทางการทำการเกษตรแบบไม่ใช้สารเคมี และทำให้เกษตรกรเห็นว่าวิทยากรอยู่ฝ่ายเดียวกับตน ในอีกด้านหนึ่งนั้น วิทยากรก็ยังถือว่าเป็นผู้ที่ให้ความรู้อันเป็นประโยชน์ที่จะช่วยให้เกษตรกรพ้นไปจากความยากจนและการเป็นหนี้ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

อุปสรรคการสื่อสารที่เกิดขึ้นในการอบรมคือ 1. อุปสรรคที่เกิดจากวิทยากร (ผู้ส่งสาร) เช่น วิทยากรบางท่านอาจจะมีศรัทธาเชื่อถือในฐานะที่เป็นนักวิชาการแต่ก็ไม่สามารถสร้างความน่าเชื่อถือได้มากนักในฐานะของเกษตรกรที่มีพื้นที่ทำกินจริง 2. เนื้อหาที่สอน (สาร) เช่น การใช้ศัพท์ทางวิชาการหรือศัพท์เทคนิค เกษตรกรไม่สามารถเข้าใจในเรื่องดังกล่าวได้ ทั้งนี้เนื่องจาก 3. เกษตรกร (ผู้รับสาร) มีความรู้และระดับการศึกษาที่ค่อนข้างต่ำ หรือสภาพจิตใจที่ทันท่วงทีไม่ไหวต่อการอบรมซึ่งเหมือนเรียนหนังสือของเกษตรกร และ 4. บรรยากาศในระหว่างการอบรม (ช่องทาง การสื่อสาร) เช่น ในบางวันฝนตกหนัก เสียงของสายฝนที่ตกลงมากลบเสียงของวิทยากรที่ให้การอบรม เป็นต้น จากอุปสรรคการสื่อสารดังกล่าวได้สอดคล้องกับ พรสิทธิ์ พัฒนานนุรักษ์ (2529,

:452-453) ที่กล่าวไว้ว่าอุปสรรคการสื่อสารมีอยู่ด้วยกัน 4 อย่าง คือ อุปสรรคของผู้ส่งสาร อุปสรรคของผู้รับสาร อุปสรรคที่เกิดจากสาร และอุปสรรคที่เกิดจากช่องทางการสื่อสาร

ในส่วนของ การแสดงผลทางสถิติของข้อมูลในภาพรวมของเกษตรกรกลุ่มที่ 1 ที่ได้จากการใช้แบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 40-49 ปี มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา และเกษตรกรกลุ่มที่ 2 ส่วนใหญ่มีอยู่ในช่วงอายุ 50-59 ปี มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา เช่นกัน จากคุณลักษณะของผู้รับสารของกระบวนการตัดสินใจของ Rogers (1983) ในเรื่องของ คุณลักษณะของระดับการศึกษาและอายุจากกลุ่มเกษตรกร ซึ่งกลุ่มเกษตรกรมีอายุค่อนข้างสูง และมีการศึกษาต่ำ ดังนั้นการสร้างความน่าเชื่อถือของวิทยากรในด้านที่มีการศึกษาสูงกว่า ก็อาจจะทำให้เกษตรกรมีความเชื่อมั่นในเนื้อหาที่ใช้ในการอบรม และสามารถโน้มน้าวใจให้เกษตรกรหันมาทำการเกษตรธรรมชาติได้ง่ายขึ้น

จากกระบวนการตัดสินใจขั้นความรู้ เกษตรกรกลุ่มที่ 1 จำนวนที่ทราบกับไม่ทราบมาก่อนว่ามีเกษตรทฤษฎีใหม่มีจำนวนใกล้เคียงกัน และการให้ความหมายและความเข้าใจก็อยู่ในเชิงรูปธรรมมากกว่านามธรรม ทั้งนี้เพราะเกษตรกรมีความต้องการที่จะนำไปใช้จริงในพื้นที่ของตนเอง อีกทั้งการนำเสนอในเนื้อหาที่อยู่ในรูปของการปฏิบัติ เช่น การทำปุ๋ยชีวภาพ การใช้หญ้าคลุมดิน เป็นต้น ดังนั้น ในขั้นการโน้มน้าวใจ เกษตรกรกลุ่มที่ 1 และเกษตรกรกลุ่มที่ 2 เกษตรกรจึงมีความคิดเห็นในเชิงบวกกับวิทยากรที่มาให้การอบรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “การเปิดรับข่าวสารกับการเข้าร่วมในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ ของเกษตรกรในเขตอำเภอแก้ว เดี่ยว จังหวัดนครสวรรค์” ของดวงหทัย วงศ์ราช (2542) ผลการวิจัยพบว่า การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ สื่อบุคคลมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการเข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ และในขั้นการตัดสินใจ เกษตรกรกลุ่มที่ 1 และเกษตรกรกลุ่มที่ 2 ส่วนใหญ่ก็ตัดสินใจที่จะนำเอาแนวความคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้และเชื่อมั่นในเนื้อหาที่สอนของวิทยากรที่ให้การอบรม ทั้งนี้เมื่อมองถึงคุณลักษณะของนวัตกรรม 5 ประการของ Rogers (1983) เมื่อเปรียบเทียบเทียบกับแนวคิดที่ใช้ในการอบรม จะเห็นได้ว่าสอดคล้องกันในเรื่องของ ประโยชน์เชิงเทียบ (Relative advantage) ความสอดคล้องกัน (Compatibility) ซึ่งเกษตรกรเห็นว่าเกษตรทฤษฎีใหม่ ทำได้ง่ายกว่าและสามารถลดต้นทุนในการทำการเกษตรตรงกับความต้องการของเกษตรกรเอง อีกทั้งในเรื่องของความสลับซับซ้อน (Complexity) เกษตรกรก็เห็นว่าสามารถทำได้ง่าย ไม่ยุ่งยาก รวมไปถึงการที่สามารถนำไปทดลองใช้ได้จริงในพื้นที่ทำกินของเกษตรกรเอง (Triability) แต่ในเรื่องของความสังเกตเห็นผลได้ของเกษตรกร (Observability) ยังอาจไม่สามารถสรุปได้ตอนนี้ เพราะเกษตรกรยังไม่สามารถสังเกตเห็นผลผลิตได้ในตอนนี้เพราะยังอยู่ในขั้นตอนของการนำไปใช้ (Implementation Stage) เท่านั้น

จะเห็นได้ว่า จากการศึกษาเรื่อง “การสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี” การสื่อสารที่ใช้ในการอบรมที่เกิดขึ้นประสบความสำเร็จในด้านการที่สามารถทำให้เกษตรกรผู้เข้ารับการอบรมตัดสินใจในการนำเอาเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้ในพื้นที่ดินทำกินของตนเอง แต่ในด้านการปฏิบัติจริง ยังมีเกษตรกรบางรายยังไม่สามารถเห็นความแตกต่างจากการทำการเกษตรแบบเคมีได้เนื่องจากเงื่อนไขทางด้านเวลาในการเห็นผลผลิต และเกษตรกรเองก็ไม่สามารถที่จะจำได้จึงจำเป็นต้องทำการเกษตรแบบเคมีควบคู่ไปกับการทำการเกษตรแบบธรรมชาติ จนกว่าจะมั่นใจซึ่งเห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนว่าการทำเกษตรธรรมชาติจะสามารถที่จะเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการทำการเกษตรของตน ดังนั้นการติดตามผลหลังจากการอบรมและการรวมกลุ่มกันของเกษตรกรจนเป็นเครือข่าย จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้วิจัยเห็นว่าจะสามารถทำให้เกษตรทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียงหยั่งลึกเข้าไปในจิตใจและไปสู่ภาคการปฏิบัติได้อย่างสมบูรณ์

ปัญหา/อุปสรรค และข้อจำกัดในการวิจัย

1. ระยะเวลาในการอบรม เนื่องจากระยะเวลาที่กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่เข้ารับการอบรมในรุ่นที่ 59-61 เป็นการอบรมหลักสูตรการพัฒนากิจกรรมสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีระยะเวลาในการอบรม 4 วัน 3 คืน และผู้วิจัยเข้าร่วมการอบรมเพียงคนเดียว ดังนั้น การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกภายหลังการอบรมจึงอยู่ในช่วงบ่ายของวันที่ 3 ไปจนกระทั่งในตอนเที่ยงของวันที่ 4 ก่อนที่เกษตรกรจะกลับในช่วงบ่าย ทำให้ผู้วิจัยต้องพยายามเก็บข้อมูลให้ได้ครบตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างในเวลาที่จำกัด

2. เนื่องจากการอบรมในแต่ละวัน มีทั้งในช่วงของการบรรยายและการปฏิบัติ ตั้งแต่ 05.00 น. – 22.00 น. ผู้วิจัยไม่มีเวลาในการทบทวนข้อมูลในช่วงก่อนนอนมากนัก เพราะจะต้องปิดไฟนอนไปพร้อม ๆ กับเกษตรกรเพื่อเตรียมเข้ารับการอบรมในวันถัดไป

3. การที่กลุ่มที่เข้ารับการอบรมเป็นเกษตรกรที่ส่วนใหญ่มีอายุ 40-49 ปี ผู้วิจัยจึงเหมือนเป็นคนแปลกแยก แตกต่างที่ได้เข้าไปร่วมรับการฝึกอบรม ทำให้ผู้วิจัยต้องใช้เวลาในการทำ ความสนิท ความคุ้นเคยกับเกษตรกรก่อนที่จะสามารถเข้าถึงข้อมูลได้

4. เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาและมาจากจังหวัดจันทบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดสระแก้ว ซึ่งผู้วิจัยเองไม่สามารถที่จะเข้าใจในภาษาท้องถิ่นได้เลย ดังนั้น

ผู้วิจัยจึงต้องถกถามย้ำในการอธิบายของเกษตรกร อีกทั้งผู้วิจัยต้องใช้ความพยายามเป็นอย่างมากในการใช้ภาษาในการสื่อสารเพื่อให้ได้ความเข้าใจตรงกันในเรื่องที่คุณผู้วิจัยถามระหว่างเกษตรกรกับผู้วิจัย

5. ความรู้ความเข้าใจในเรื่องของชื่อที่ใช้ในการเกษตร เช่น ชื่อของพืชต่าง ๆ ชื่อของแมลงต่าง ๆ และกรรมวิธีการทำการเกษตรซึ่งผู้วิจัยเองไม่มีความรู้อย่างลึกซึ้ง ทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถมองเห็นภาพกระบวนการทำการเกษตรได้อย่างชัดเจน

6. ภายหลังจากอบรม ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเื้อง ประมาณ 1 เดือน ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลภายหลังขั้นการตัดสินใจของเกษตรกร ซึ่งภายหลังจากอบรมประมาณ 1 เดือนอาจจะยังเป็นเวลาที่น้อยเกินไปที่เกษตรกรจะทำการเปลี่ยนแปลงตนเองในสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ ดังนั้นระยะเวลาในการเห็นผลผลิตเพื่อการยอมรับ/ไม่ยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ จึงยังมีผลต่อเกษตรกรเพราะเกษตรกรยังไม่ได้เห็นผลผลิตอย่างเป็นรูปธรรมจึงทำให้ไม่สามารถตัดสินใจลงไปชัดเจนได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยในอนาคต

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการสื่อสารในศูนย์การฝึกอบรมที่ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ในรูปแบบอื่น ๆ หรือในแนวทางเกษตรทางเลือกอื่น ๆ

2. ควรมีการศึกษาประสิทธิผลของการสื่อสารต่อเกษตรกรที่ผ่านการอบรมหลักสูตรการพัฒนาเกษตรกรมุ่งสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียงว่าสามารถนำเอาเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้ในการทำการเกษตรได้มากน้อยเพียงใด

3. ควรมีการศึกษาเรื่องการสื่อสารเพื่อการสร้างเครือข่ายของเกษตรกรที่หันมาทำกิจกรรมธรรมชาติว่าสามารถนำอุดมการณ์ไปขยายให้แก่ชุมชนได้อย่างไร และด้วยวิธีการใด

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กฤดา ศิริตันติกกร. วาทวิเคราะห์เชิงจิตสภาวะ กรณีการเข้าร่วมโครงการรณรงค์ขยะแห้งแลกต้นไม้
ของประชาชนในชุมชนแออัดคลองเตย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- กิดานันท์ มลิทอง. เทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2543.
- ชาชีวัฒน์ ศรีแก้ว. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ.2545-2549. กรุงเทพฯ :
ธนัชการพิมพ์, 2545.
- ณรงค์ สมพงษ์. สื่อสารมวลชนเพื่องานส่งเสริม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2543.
- ดวงหทัย วงษ์ราช. การเปิดรับข่าวสารกับการเข้าร่วมในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนว
พระราชดำริ ของเกษตรกรในเขตอำเภอแก้วลาย จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์. พฤติกรรมการสื่อสาร. พิมพ์ครั้งที่ 1. (ม.ป.ท.), 2527.
- ธวัช ทองมณี. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมเกษตรยั่งยืน : กรณีศึกษา
เทคนิคการปลูกผักปลอดสารพิษ ตำบลบางเหียง อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสังคมและมานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.
- บุญเลิศ ไพรินทร์. เทคนิคการฝึกอบรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะ และเจตคติ. (ม.ป.ท.),
2533.
- ประมะ สตะเวทิน. หลักนิเทศศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, 2538.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์. ระเบียบวิธีวิจัยการสื่อสาร. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2545.
- พรสิทธิ์ พัฒนานุรักษ์. หลักและทฤษฎีการสื่อสาร. พิมพ์ครั้งที่ 8. หน่วยที่ 1 – 8. นนทบุรี :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2535.
- ภูษณ ปรีรัมย์โนช. ฝ่ากู่หลาบหนามโลกาภิวัดมน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ภัคธรศ, 2542.

- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ตามรอยพระยุคลบาทสู่เศรษฐกิจพอเพียง : มิติใหม่ของการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตร. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2544.
- มานิดา คอยระงับ. การแพร่ของนวัตกรรมระบบเงินตราชุมชน “เบี้ยกุดชุม” ในอำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาบริหารธุรกิจ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- มูลนิธิศึกษาระบบเศรษฐกิจ. มูลนิธิศึกษาระบบเศรษฐกิจ. (ม.ป.ท., ม.ป.ป.).
- มูลนิธิรัฐบุรุษ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์. ปรัชญาการพัฒนาทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ. (ม.ป.ท.), 2541.
- ระวีวรรณ ประกอบผล. หลักและทฤษฎีการสื่อสาร. พิมพ์ครั้งที่ 8. หน่วยที่ 1 – 8. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2535.
- รำไพพรรณ อภิชาติพงศ์ชัย. การฝึกอบรมในงานส่งเสริมการเกษตร การวางแผนและการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ 1. เชียงใหม่ : พีอาร์คอมพิวเตอร์, 2545.
- วิจิตพงศ์ ณ ป้อมเพชร์. อันเนื่องมาจากวิกฤติเศรษฐกิจ. วิพากษ์เศรษฐกิจทุนนิยม ค้นสู่สังคม, หน้า 3-31. กรุงเทพฯ : โครงการวิถึทรรศน์, 2542.
- วิทยากร เชียงกุล. เศรษฐกิจไทย เศรษฐกิจโลก. กรุงเทพฯ : สายธาร, 2545.
- วิบูลย์ บุญยธโรกุล. คู่มือวิทยากรและผู้จัดการฝึกอบรม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2545.
- ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ. เกษตรทฤษฎีใหม่. (ม.ป.ท., ม.ป.ป.).
- สรวิษฐ์ เปรมชื่น. เศรษฐศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแนวพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่. เอกสารงานวิจัยปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- สวณิต ยมาภัย. การสื่อสารของมนุษย์ แนวคิดและแนวทางปฏิบัติขั้นพื้นฐาน. (ม.ป.ท.), 2526.
- สุชีลา ตันชัยนันท์. วิกฤติทางสังคม : ระบบคิดและอุดมการณ์. ทุนนิยมฟองสบู่ : ปรัชญาและทางออก, หน้า 142-162. กรุงเทพฯ : สถาบันวิถึทรรศน์, 2542.
- สุนทร กุลวัฒน์พงศ์. ตามรอยพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง-ทฤษฎีใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2544.
- สุภัตตรา สมานประธาน. การศึกษาดำเนินงานโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 11. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

สุเมธ ตันติเวชกุล. การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ. มติชน (5 ธันวาคม 2541): 6.

เสถียร เขยประทับ. การสื่อสารงานนวัตกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

อนุชา สกุลราช. การยอมรับนวัตกรรมของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการคาร์พูล. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะสังคมและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.

อรวรรณ ปิลาพันธ์โอบาท. การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

อังศุธร ศรีพรหม. ถอดต้องสิ้นแผ่นดินสิ้นชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : เส้นทาง, 2545.

เอกวิทย์ แก้วประดิษฐ์. เทคโนโลยีการศึกษา : หลักการและแนวคิดสู่ปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 1. มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2545.

ภาษาอังกฤษ

Rogers, Everett M. Diffusion of Innovations. 3rd ed. New York : The Free Press, 1983.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก
ตราสัญลักษณ์ของมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ

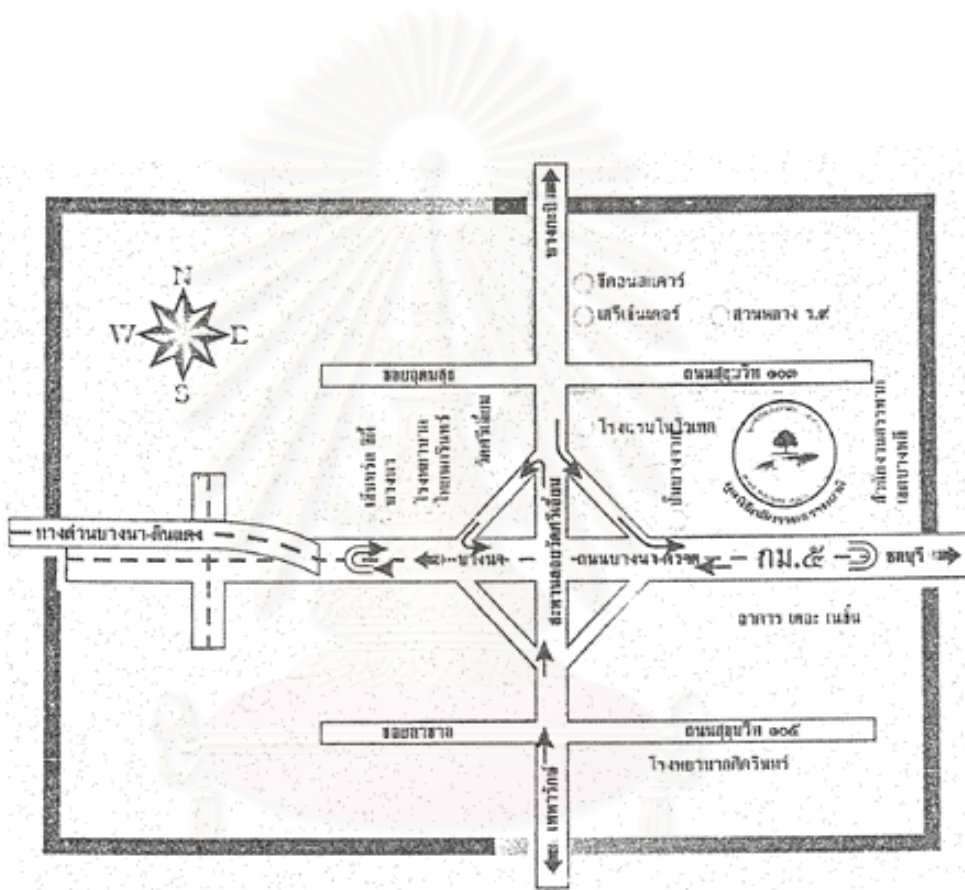
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

ตราสัญลักษณ์หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง
ภายใต้โครงการ “คืนชีวิตให้แผ่นดิน”

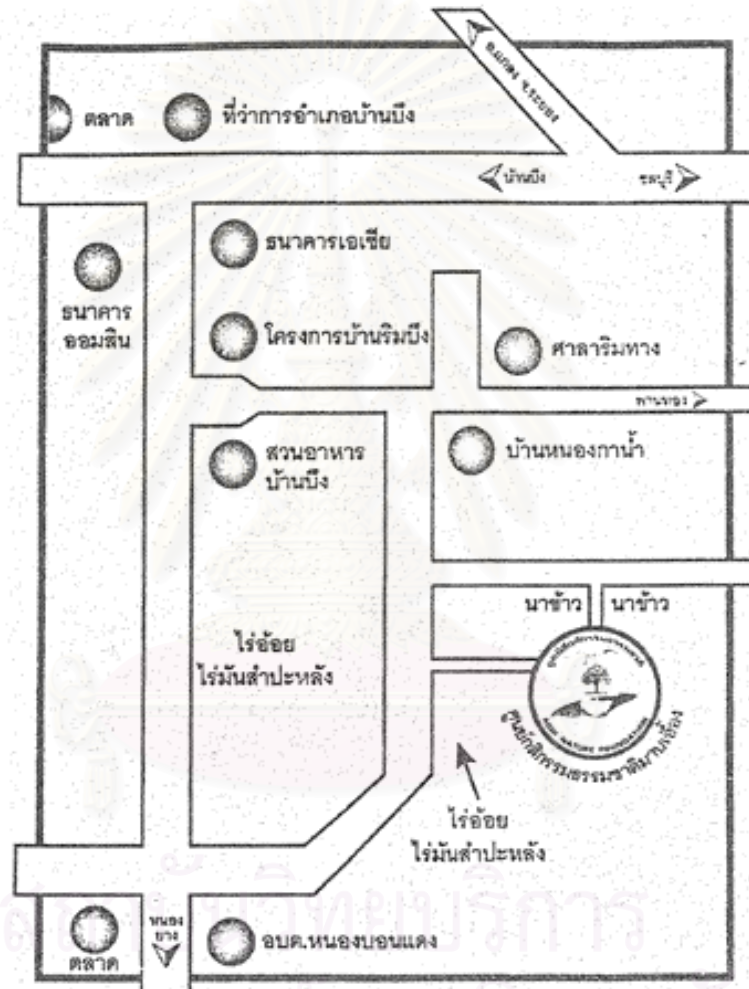

ภาคผนวก ค
แผนที่ตั้งมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ
เลขที่ 1057/2 หมู่ที่ 12 ถนนบางนา-ตราด (กิโลเมตรที่ 5) แขวงบางนา เขตบางนา
กรุงเทพฯ 10260

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

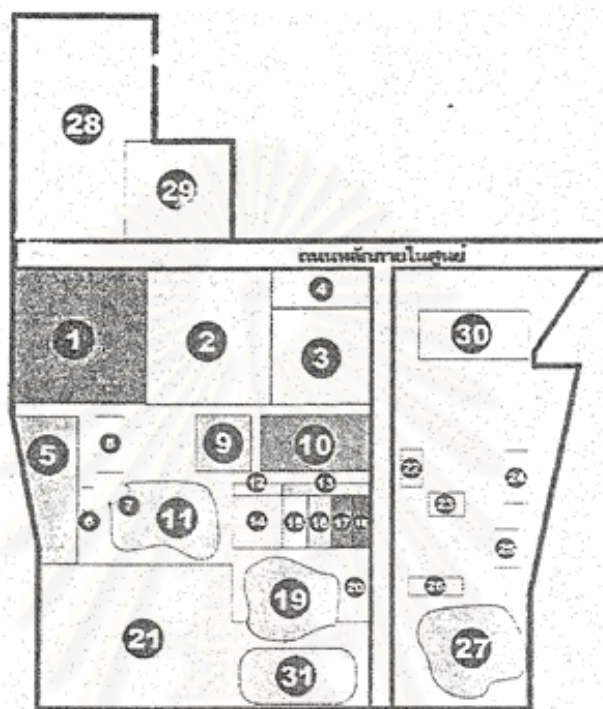
ภาคผนวก ง
 แผนที่ตั้งศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง
 เลขที่ 114 หมู่ที่ 1 บ้านมาบเอื้อง ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก จ

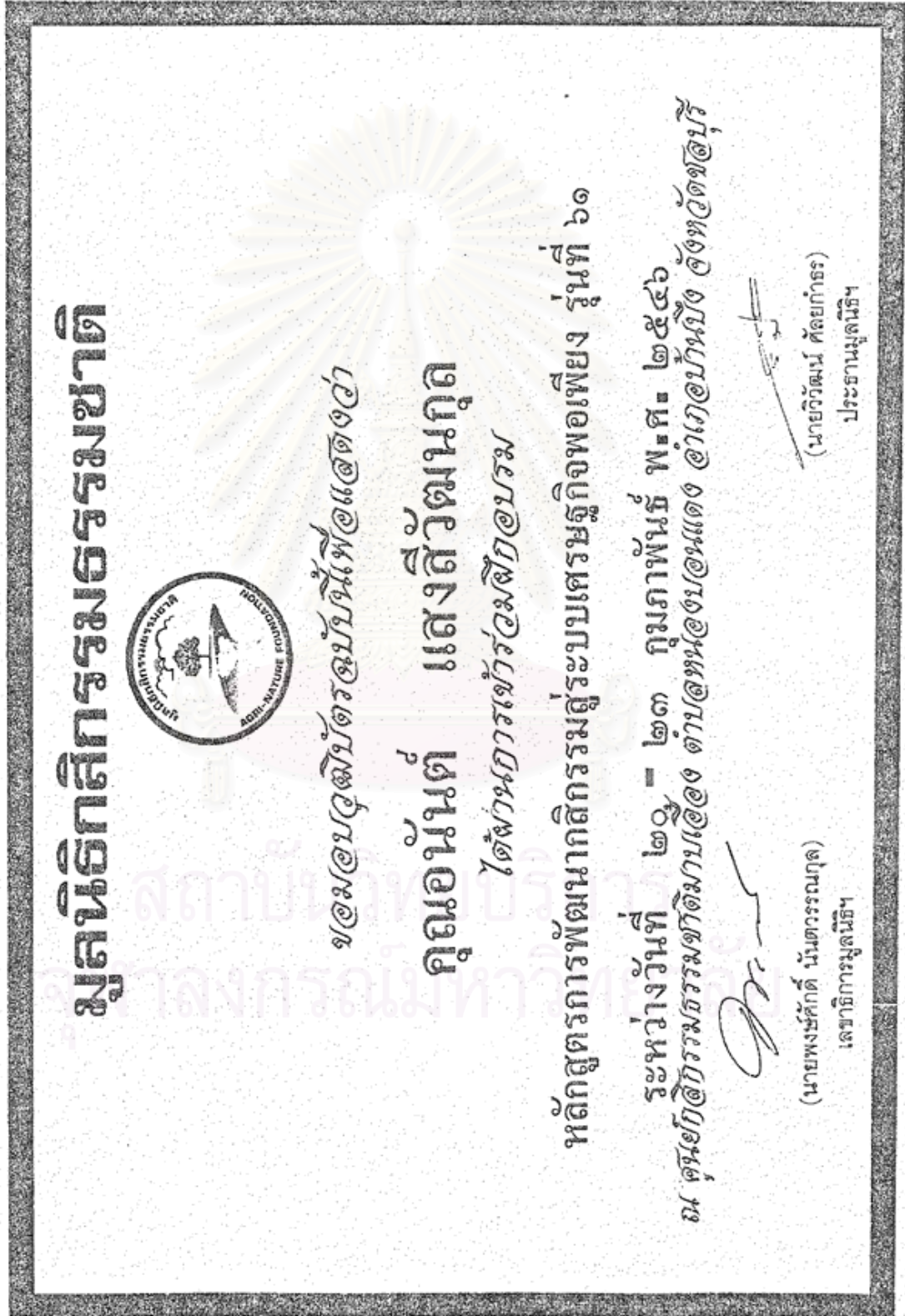
แผนที่แสดงพื้นที่ภายในศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง
ภายในศูนย์ฯ ได้จัดแบ่งพื้นที่ออกเป็นส่วน ๆ ตามกิจกรรมโดยแบ่งออกเป็น 31 ส่วน

ส่วนที่ 1 แปลงนาไร่สารพิษ	ส่วนที่ 16 ห้องพักหญิงรวม
ส่วนที่ 2 แปลงปลูกสมุนไพร	ส่วนที่ 17 ห้องสมุด
ส่วนที่ 3 โรงเรือนเพาะกล้าไม้	ส่วนที่ 18 สำนักงานมูลนิธิฯ
ส่วนที่ 4 โรงเก็บอุปกรณ์ทางการเกษตร	ส่วนที่ 19 เกาะสมุนไพร
ส่วนที่ 5 ป้ายกาลิปัตส	ส่วนที่ 20 ลานออกกำลังกาย
ส่วนที่ 6 โรงเรือนเลี้ยงไก่	ส่วนที่ 21 สวนวนเกษตร
ส่วนที่ 7 โรงเรือนเลี้ยงเป็ด	ส่วนที่ 22 ห้องอาบน้ำ สุขาหญิง
ส่วนที่ 8 ห้องอาบน้ำ สุขาชาย	ส่วนที่ 23 ร้านค้าชุมชน
ส่วนที่ 9 โรงครัว (ส่วนขยายในอนาคต)	ส่วนที่ 24 โรงเรือนเพาะกล้าไม้
ส่วนที่ 10 แปลงปลูกพืชผัก	ส่วนที่ 25 บ้านครูสมปอง ศัลยกำธร
ส่วนที่ 11 บ่อเลี้ยงปลา	ส่วนที่ 26 เครื่องปั้มน้ำ เครื่องปั่นไฟฟ้า
ส่วนที่ 12 สุขารวม	ส่วนที่ 27 บ่อน้ำ
ส่วนที่ 13 บริเวณหน้าห้องพัก	ส่วนที่ 28 แปลงนาไร่สารพิษ
ส่วนที่ 14 ห้องอบรมสัมมนา	ส่วนที่ 29 ส่วนจำลองทฤษฎีใหม่
ส่วนที่ 15 ห้องพักชายรวม	ส่วนที่ 30 โรงสาคัดการทำและโรงหมัก
ปุ๋ยน้ำชีวภาพ
	ส่วนที่ 31 แหล่งเก็บน้ำรอบเกาะ

ภาคผนวก จ

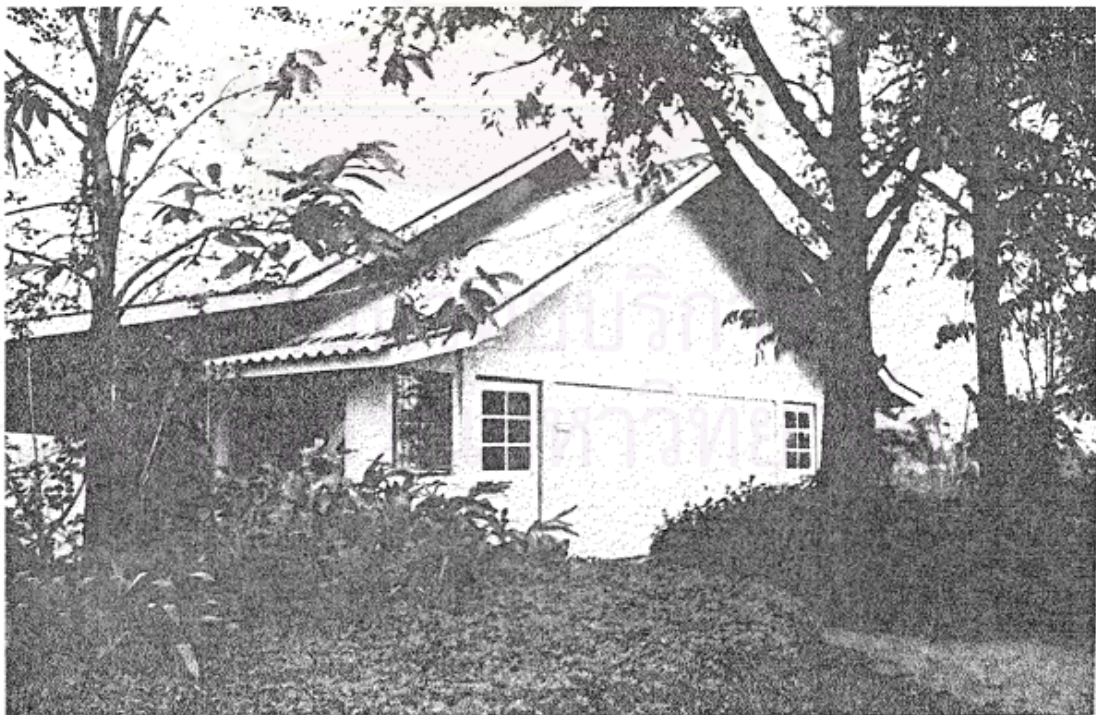
ตัวอย่างวุฒิบัตรที่ได้รับจากการอบรม ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง

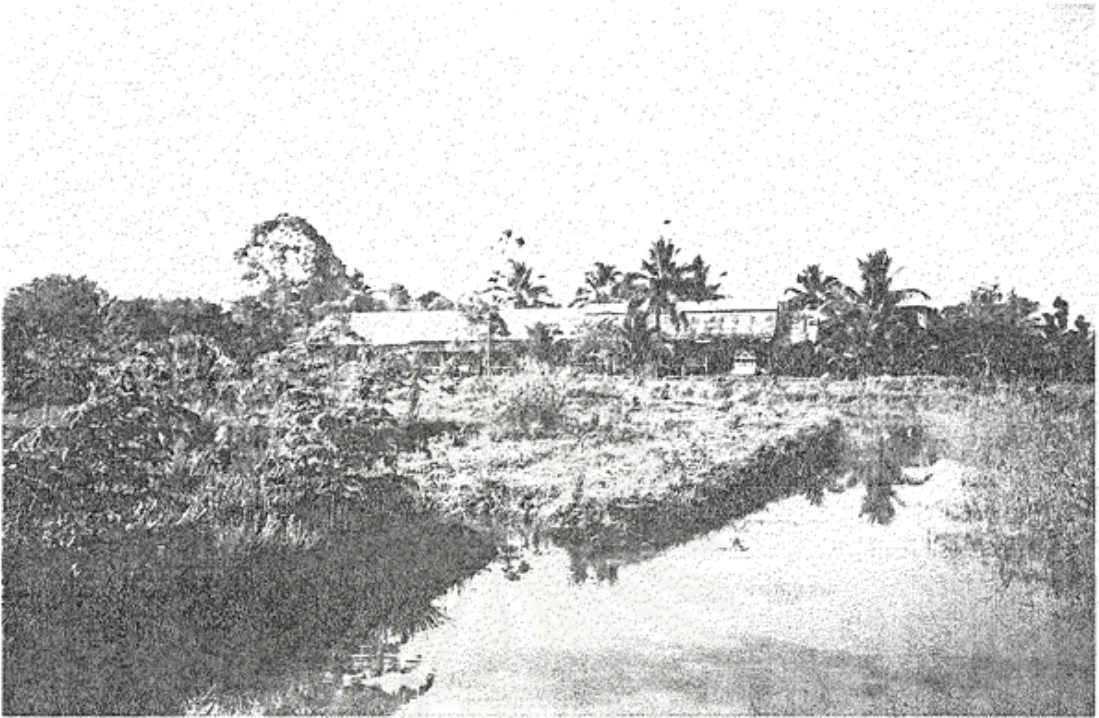
ภาคผนวก ช
 ประมวลภาพขณะเข้าทำการศึกษา ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเื้อง

ภาพที่ 1 ทางเข้าศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเื้อง

ภาพที่ 2 สำนักงานมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเื้อง

ภาพที่ 3 บริเวณโดยรอบของศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง

ภาพที่ 4 บริเวณแปลงปลูกพืชผัก

ภาพที่ 5 ผู้วิจัยถ่ายภาพร่วมกับ อ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร ประธานมูลนิธิศึกษาระบบนิเวศ

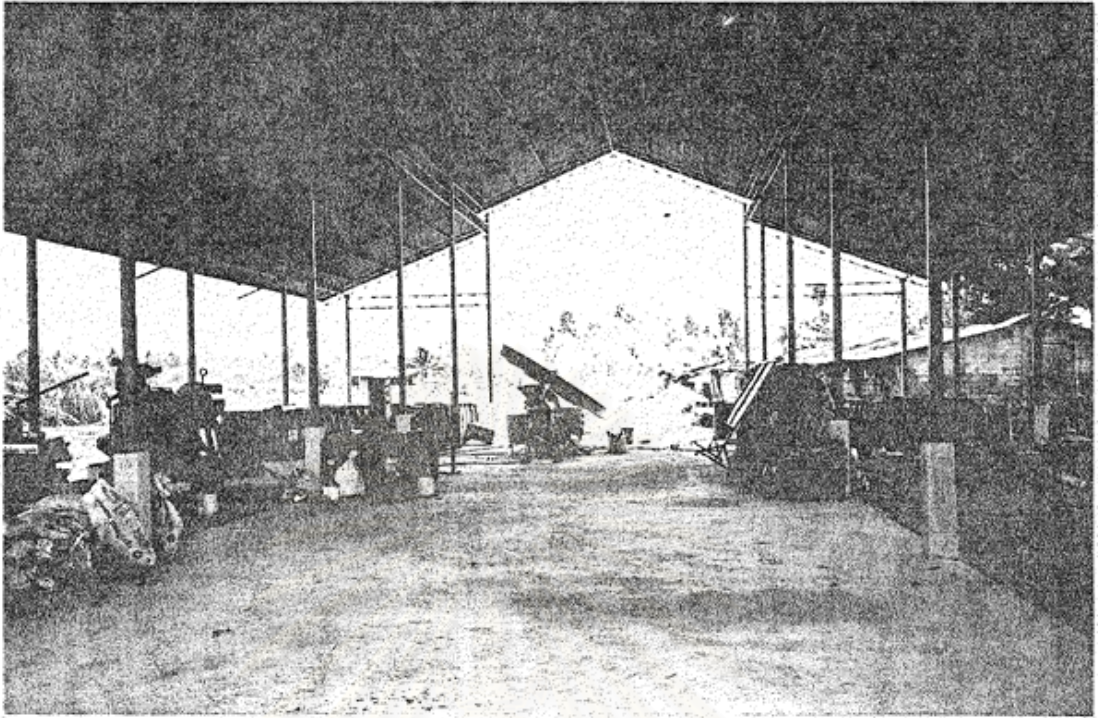
ภาพที่ 6 ตัวอย่างสื่อที่ใช้ประกอบการอบรม ณ ศูนย์ศึกษาระบบนิเวศมาบฉ่อง

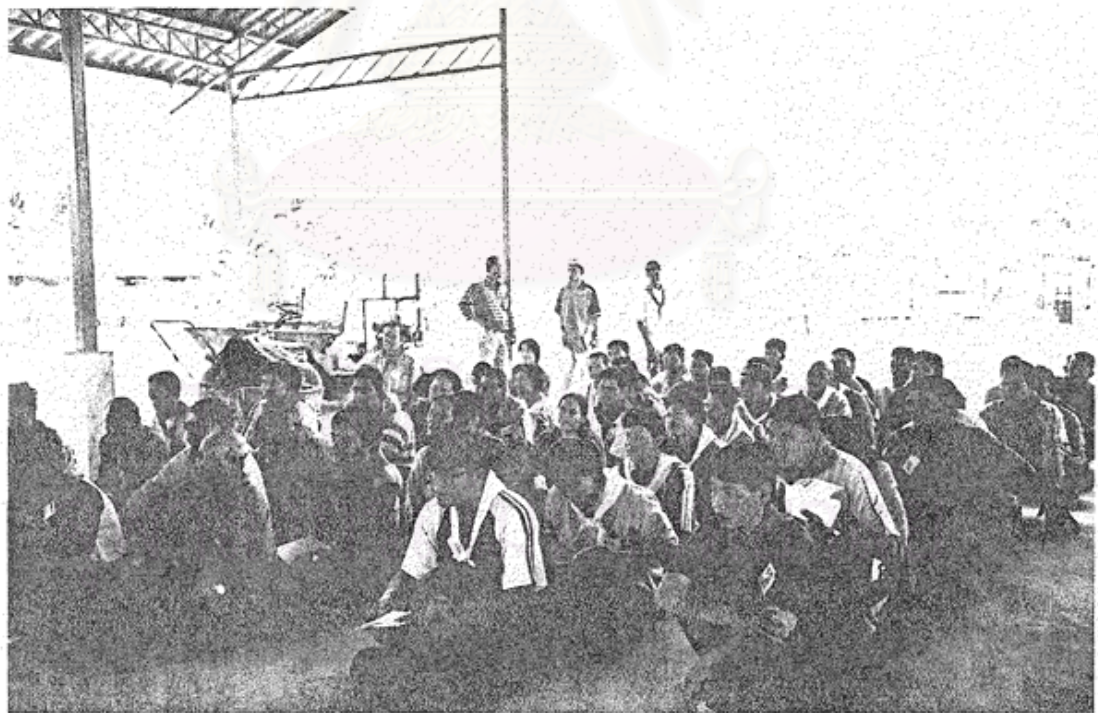
ภาพที่ 7 วิชยากรขณะบรรยายความรู้ให้แก่เกษตรกรผู้เข้ารับการอบรม

ภาพที่ 8 ผู้วิจัยร่วมประชุมกลุ่มกับเกษตรกร

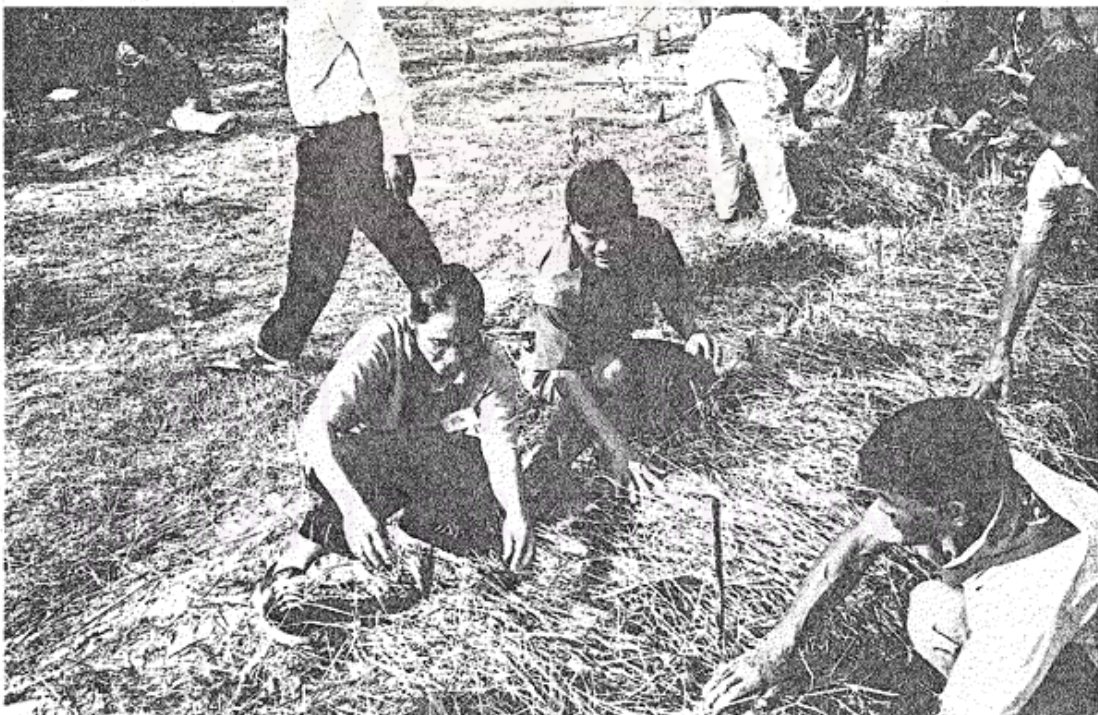
ภาพที่ 9 โรงสาธิตการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ

ภาพที่ 10 เกษตรกรขณะฟังการบรรยายก่อนการเข้าร่วมทดลองการหมักปุ๋ยชีวภาพ

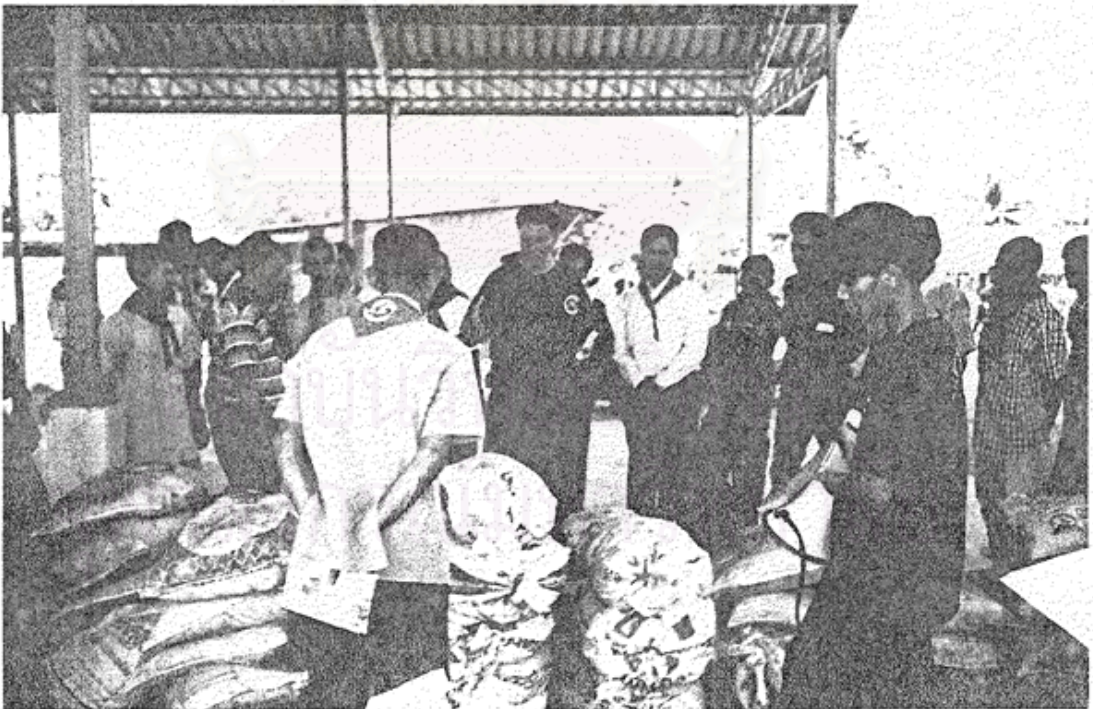
ภาพที่ 11 ตัวอย่างการใช้หญ้าคลุมดินที่เป็นแนวคิดหลักในการทำกิจกรรมธรรมชาติ

ภาพที่ 12 เกษตรกรขณะทดลองปฏิบัติการใช้หญ้าคลุมดิน

ภาพที่ 13 เกษตรกรขณะทดลองการหมักปุ๋ยน้ำชีวภาพ

ภาพที่ 14 เกษตรกรขณะฟังการสาธิตการหมักปุ๋ยชีวภาพจากวิทยากร

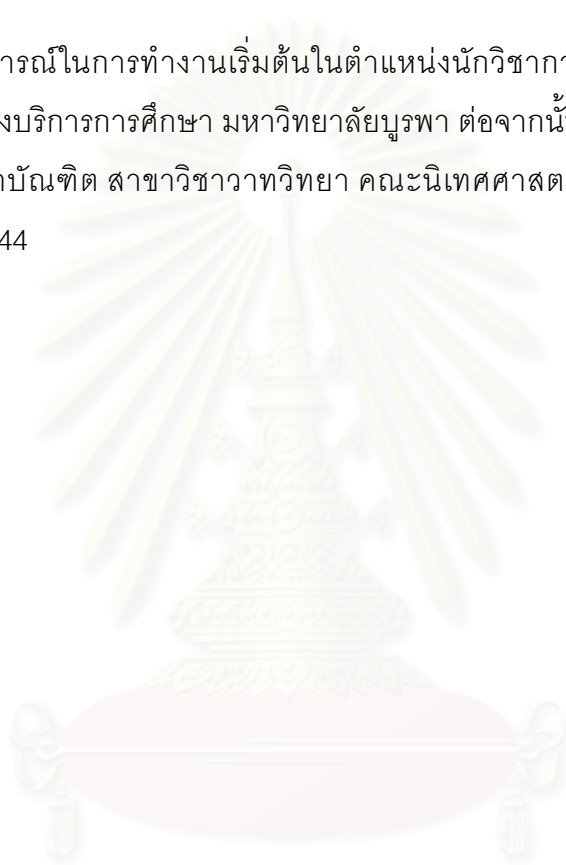

ภาพที่ 15-16 เกษตรกรขณะชมการสาธิตการทำปุ๋ยชนิดผงและชนิดเม็ด

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายอนันต์ แสงสีวัฒนกุล เกิดเมื่อวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2521 ณ โรงพยาบาลศิริราช กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ จาก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี ในปีการศึกษา 2542

ประสบการณ์ในการทำงานเริ่มต้นในตำแหน่งนักวิชาการการศึกษา สังกัดงานทะเบียน และสถิตินิสิต กองบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา ต่อจากนั้นได้เข้าศึกษาต่อในหลักสูตร นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวาริชวิทยา คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2544

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย